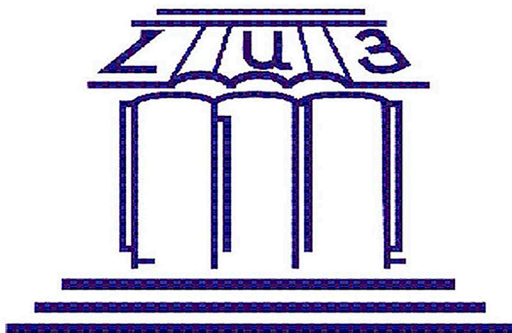

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Կ. Բ. Կ. Գ. Բ. Ե.

Բ. Գ. Կ. Բ.
Հ Ե Տ Ե Վ Ա Կ Ի
ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

[1928]

ՀԱՅԿՈՏԵԱՆ
ԻՆՏԵՐՆԱԿԱԼ
ԲԻՅՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՏԵՐՆԱԿԱԼ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՄԱՍԿՎԱ
ՍՍՏՐ

ՀԱՅԿՈՏԵԱՆ

ԿՐԹԱԳՐԱԴԱՐԱՆ 1931

356

Խ-11

1 MAR 2010

ԽՍՀՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ. ՄԱՍԵՔ ՀԽՍՀ

CA 32-V
87

356

Խ-11

ՆԱԽԱԳԻԾ

Բ. Գ. Կ. Բ.

Հ Ե Տ Ե Վ Ա Կ Ի

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

(1928)

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

ՀԱՅԳ. ԴԻՎ. ԳԱՂԱԺՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1981

11 SEP 2013

42.385

« Հետեվակի մասնական կանոնագրի
նախագիծը, մասն I» լույս է ընծայվում
փորձի համար կիրառելու:

Լույս ընծայած նախագծի մասին հրա-
ձիգ գործառնալիս իրենց յեզրակացություն-
ներն անհրաժեշտ է ներկայացնեն Բ. Գ. Կ. Բ.
Շաքի Գիտական-Կանոնագրային Բաժնին
1930 թվի հունվարի 1-ին:

Բ. Գ. Կ. Բ. Շաքի պետ՝ Բ. ՇԱՊՈՇՆԻԿՈՎ,
21 դեկտեմբերի, 1928 թ.

58379-67

Боевой устав пехоты

Часть I

(1928)

8ԱՆԿ

69

Գլուխ առաջին: Հիմնական դրույթներ

1. Հետևակի դրույթները (հոդ-
ված 1—4) 3
2. Ղեկավարություն (հոդ. 5—8) 8
3. Մարտիկների և հրամառարների
պարտականությունները շարքում
(հոդ. 9—11) 10

Գլուխ չորրորդ: Մարտիկի ընդհանուր
պատրաստությունը (հոդ. 12—39)

1. Ընդհ. հիմունքներ (հոդ. 12—13) 13
2. Ուսուցում առանց զենքի (հոդված
14—19) 15
3. Շարժում (հոդ. 20—29) 18
4. Շարժում դաշուկներով (հոդված
30—39) 27

Գլուխ յերրորդ: Մարտիկի մասնագիտա-
կան պատրաստությունը (հոդ. 40—84)

1. Ուսուցում հրացանով (հոդված
40—46) 34
2. Դրույթներ հրաձգության հա-
մար և հրաձգություն հրացանով
(հոդ. 47—57) 41
3. Սվինամարտ (հոդ. 58—64) 49
4. Նոնակների նետումը (հոդված
65—70) 53
5. Ձեռքի զնդացի (հոդ. 71—78) 57
6. Հակադաշ կրելն ու պահելը
(հոդ. 79—84) 61

Գլուխ չորրորդ: Հրաձիգ լիվ ձեռքի զնդա-
ցիի ջոկ (հոդ. 85—112)

1. Ընդհ. ցուցումներ (հոդ. 85—90) 66

I

« Հետեւակի մարտական կանոնագրքի նախագիծը, մասն 1» լույս է ընծայվում փորձի համար կիրառելու:

Լույս ընծայած նախագծի մասին հրաձիգ գործառնաւրն իրենց յեզրակացութիւններն անհրաժեշտ է ներկայացնեն Բ. Գ. Կ. Բ. Շաքի Գիտական-Կանոնագրքային Բաժնին 1930 թվի հունվարի 1-ին:

Բ. Գ. Կ. Բ. Շաքի պէտ՝ Բ. ՇԱՊՈՇՆԻԿՈՎ,
21 դեկտեմբերի, 1928 թ.

58379-67

Боевой устав пехоты

Часть I

(1928)

8 Ա Ն Կ

69

Գլուխ առաջին: Հիմնական դրույթներ

1. Հետակի դրույթները (հոդված 1—4)	3
2. Ղեկավարութիւն (հոդ. 5—8)	8
3. Մարտիկների և հրամատարների պարտականութիւնները շարքում (հոդ. 9—11)	10

Գլուխ չորրորդ: Մարտիկի ընդհանուր պատրաստութիւնը (հոդ. 12—39)

1. Ընդհ. հիմունքներ (հոդ. 12—13)	13
2. Ուսուցում առանց զենքի (հոդված 14—19)	15
3. Շարժում (հոդ. 20—29)	18
4. Շարժում դանակներով (հոդված 30—39)	27

Գլուխ յերրորդ: Մարտիկի մասնագիտական պատրաստութիւնը (հոդ. 40—84)

1. Ուսուցում հրացանով (հոդված 40—46)	34
2. Դրույթներ հրաձգութեան համար և հրաձգութեան հրացանով (հոդ. 47—57)	41
3. Սվինամարտ (հոդ. 58—64)	49
4. Նռնակների նետումը (հոդված 65—70)	53
5. Զենքի զնդացիք (հոդ. 71—78)	57
6. Հակադադ կրելն ու պահելը (հոդ. 79—84)	61

Գլուխ չորրորդ: Հրաձիգ յեւ ձեռքի զնդացի շնկ (հոդ. 85—112)

1. Ընդհ. ցուցումներ (հոդ. 85—90)	66

2. Զոկի շարքերը (հոդ. 91—104) .	71
3. Զոկի կարգերը (հոդ. 105—112)	78
Գլուխ հինգերորդ: Հրաձիգ դասակ	
1. Ընդհ. ցուցումներ (հոդ. 113—117)	87
2. Դասակի շարքերը (հոդ. 118—135)	92
3. Դասակի կարգերը (հոդ. 136—138)	107
Գլուխ վեցերորդ: Հրաձիգ վազ	
1. Ընդհ. ցուցում. (հոդ. 139—141)	111
2. Վաշտի շարքերը (հոդ. 143—147)	117
3. Վաշտի կարգերը (հոդ. 148) . .	121
Գլուխ յոթերորդ: Հասնոցավոր գնդացի	
շուկ (հոդ. 149—188)	
1. Ընդհ. ցուցում. (հոդ. 149—150)	122
2. Զոկի շարքերն իջեցրած նյութա- թական մասով և առանց նրան (հոդ. 151—156)	123
3. Զոկի շարքերի նյութեղեն մասը յերկանիքների (սայլակների) և զբառանների վրա (հոդ. 157) . .	128
4. Շարժում և կա ն գ ա ու մ ն ե ռ (հոդ. 158—161)	130
5. Գնդացիքը յերկանիք (սայլակից) իջեցնելն և կրկին իր տեղը դնե- լը (հոդ. 162—165)	133
6. Գնդացիքը զբառաններից իջեցնե- նելն ու բարձելը (հոդ. 166—168)	136
7. Գնդացիքի ձեռքով տեղափոխու- թյունը (հոդ. 169—173)	138
8. Գնդացիքորդների պարտականու- թյուն. մարտում (հոդ. 174—182)	141
9. Գնդացիքը լցնելն ու կրակե- լը (հոդ. 183—188)	146

Գլուխ ութերորդ: Հասնոցավոր գնդացի- քի դասակը (հոդ. 189—194)	
1. Ընդհանուր ցուցումներ (հոդ. 189)	149
2. Դասակի շարքերը (հոդ. 190—193)	149
3. Դասակի շարափոխութ. (հոդ. 194)	153
Գլուխ իններորդ: Հասնոց. գնդացիների վազ	
1. Վաշտի շարքերը (հոդ. 195—197)	153
2. Ընդհ. ու յերկանիքներով (սայ- լակներով) դնալը (հոդ. 198—199)	155
Գլուխ տասներորդ: Գումարսակային հրե- սանու դասակ (հոդ. 200—208)	156
Գլուխ տասնմեկերորդ: Հրաձիգ գումարսակ	
1. Ընդհ. ցուցումներ (հոդ. 209) .	164
2. Գումարսակի շարքերը (հոդ. 210—211)	165
Գլուխ տասներկուերորդ: Առանձին դա- սակների յեղ հրաձիգ գնդի մյուս մասերի շարքեր յեղ ապահասխի միավորությունների համեմակ	
1. Զիավոր հետախույզների դասա- կը (հոդ. 211—214)	168
2. Յերաժշտական դասակ (հոդ. 215—217)	169
3. Պարետական և զենք հավաքելու դասակ (հոդ. 218)	172
4. Կապի դասակ (հոդ. 219) . . .	172
5. Սաղյուրա-քողարկային և քիմիա- կան դասակ (հոդ. 220)	173
6. Գնդի ոժանդակ մասերը (հոդ. 221)	173
7. Ապահաստի ք միավորությունների համարները (հոդ. 222)	174

2. Զոհի շարքերը (հոդ. 91—104) .	71
3. Զոհի կարգերը (հոդ. 105—112)	78
Գլուխ հինգերորդ: Հրածիզ դասակ	
1. Ընդհ. ցուցումներ (հոդ. 113—117)	87
2. Դասակի շարքերը (հոդ. 118—135)	92
3. Դասակի կարգերը (հոդ. 136—138)	107
Գլուխ վեցերորդ: Հրածիզ վառ	
1. Ընդհ. ցուցում. (հոդ. 139—141)	111
2. Վաշտի շարքերը (հոդ. 143—147)	117
3. Վաշտի կարգերը (հոդ. 148) . .	121
Գլուխ յոթերորդ: Հասնոցավոր գնդացրի ջոկ (հոդ. 149—188)	
1. Ընդհ. ցուցում. (հոդ. 149—150)	122
2. Զոհի շարքերն իջեցրած նյութաթական մասով և առանց նրան (հոդ. 151—156)	123
3. Զոհի շարքերի նյութեղեն մասը յերկանիմների (սայլակների) և գրաստների վրա (հոդ. 157) . .	128
4. Շարժում և կանգնումներ (հոդ. 158—161)	130
5. Գնդացիրը յերկանովից (սայլակից) իջեցնելն և կրկին իր տեղը դնելը (հոդ. 162—165)	133
6. Գնդացիրը գրաստներից իջեցնելն ու բարձելը (հոդ. 166—168)	136
7. Գնդացրի ձևը տեղափոխությունը (հոդ. 169—173)	138
8. Գնդացրորդների պարտականություն. մարտում (հոդ. 174—182)	141
9. Գնդացիրը լցնելն ու կրակելը (հոդ. 183—188)	146

Գլուխ ութերորդ: Հասնոցավոր գնդացրերի դասակը (հոդ. 189—194)	
1. Ընդհանուր ցուցումներ (հոդ. 189)	149
2. Դասակի շարքերը (հոդ. 190—193)	149
3. Դասակի շարափոխութ. (հոդ. 194)	153
Գլուխ իններորդ: Հասնոց. գնդացրերի վառ	
1. Վաշտի շարքերը (հոդ. 195—197)	153
2. Լծիկն ու յերկանիմներով (սայլակներով) դնալը (հոդ. 198—199)	155
Գլուխ տասներորդ: Գումարսակային հրետանու դասակ (հոդ. 200—208)	156
Գլուխ տասնմեկերորդ: Հրածիզ գումարսակ	
1. Ընդհ. ցուցումներ (հոդ. 209) .	164
2. Գումարտակի շարքերը (հոդ. 210—211)	165
Գլուխ տասներկուերորդ: Առանձին դասակների յեղ հրածիզ գնդի մյուս մասերի շարքեր յեղ ապահաստի միավորությունների համեմատ	
1. Զիավոր հետախույզների դասակը (հոդ. 211—214)	168
2. Ֆերաժտական դասակ (հոդ. 215—217)	169
3. Պարետական և գնդ հավաքելու դասակ (հոդ. 218)	172
4. Կապի դասակ (հոդ. 219) . . .	172
5. Սառյուղա-քողարկային և քիմիական դասակ (հոդ. 220)	173
6. Գնդի ռժանդակ մասերը (հոդ. 221)	173
7. Ապահաստիք միավորությունների համարները (հոդ. 222)	174

Գլուխ տասներեքերորդ: Դանկավորներն յնվ հեծանվորդները (հոդ. 223—227)	
1. Հրաձգային և զնդացրային մա- սերը դահուկների վրա (հոդված 223—224)	175
2. Հեծանվավոր խմբեր (հոդված 225—227)	177
Գլուխ տասնչորսերորդ: Հրաձիգ գունդ (հոդ. 228—232)	180
Հավելվածներ: 1. Նշանների և ազդանշան- ների աղյուսակ . . .	184
2. Պաշտանական նշաններ	
Բառացուցակ:	187

ԿԱՐԵՎՈՐ ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ

Եջ	Տող	Տպված է	պիսիք է կտրվել
5	10 վեր.	մարտիկների	մարտիկների
13	3 ներք.	հնազանդվել ու	հնազանդվելու
30	6 վեր.	նկ. 13 ալիւրդ է	տպված
35	6 ներք.	17-նկ. տակ	
		կողմից	կողմից
45	12 վեր.	չգանը	ձգանը
52	8 ներք.	կեսեցումը	կասեցումը
101		վերևից յերկրորդ տողի տեղ	կարգով ձևաթափ- ված գործառնների կրակով:
124		գծ. 33 մակա-	
		դրության մեջ իցեցրած	իջեցրած
129	4 վեր.	մե	մեկ
146	7 վեր.	շրջից	շրջից
148	12 վեր.	զնդացրային	զնդացրի
148	2 վեր.	կանոնադրեր	կանոնադրի
187	15 վեր.	ծծաչաբ	զծաչաբ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ՀԵՏԵՎԱԿԻ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. ՀԵՏԵՎԱԿԸ ԿԱՐՈՂ Ե ԼԻՆԵԼ ՇԱՐՔԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ԿԱՐՔԵՐՈՒՄ

Շարժման համար շարքերը—սյուների են.
համարի և տեղում դասավորման համար—սյու-
ների զծաչաբը և տողանները:

Շարժման համար կարգերն են—յերթական և
մասնատված. մարտի համար—մարտական:

2. ՇԱՐՔԵՐԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. Շարք կոչվում է մարտիկների և զորամա-
սերի դասավորությունը, մոր ճիշտ մոտոչված և
կանոնադրով, միասին տեղավորվելու և շար-
ժվելու համար:

ձախառ. ա) Այն ուղղությունն է, դեպի ուր
զորամասի մարտիկները դարձրած են յերեսները.

բ) Այն տարածությունն է, մոր գործառնը
կրավել է լայնությամբ:

Թիվ—կոչվում է շարքի կողմի վերջավորու-
թյունը. նայած կողմին թիվերը կոչվում են «աջ»
և «ձախ», թիվերի անունները շարքի դարձում-
ների խամանակ չեն փոխվում:

Գլուխ տասներեքերորդ: Դանկավորներն յեվ հեծանվորդները (հոդ. 223—227)	
1. Հրաձգային և զնդացրային մասերը դահուկների վրա (հոդված 223—224)	175
2. Հեծանվավոր խմբեր (հոդված 225—227)	177
Գլուխ տասնչորսերորդ: Հրաձիգ զուկ (հոդ. 228—232)	180
Հավելվածներ: 1. Նշանների և ազդանշանների աղյուսակ	184
2. Պայմանական նշաններ	
Բառացուցակ:	187

ԿԱՐԵՎՈՐ ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ

Եջ	Տող	Եսված է	պիսի և կադալ
5	10 վեր.	մաքտիներին	մաքտիկներին
13	3 ներք.	հնազանդվել ու	հնազանդվելու
30	6 վեր.	նկ. 13 ավելորդ է	տպված
35	6 ներք.	17-րդ. տակ	
		կողմից	կողմից
45	12 վեր.	չգանը	ձգանը
52	8 ներք.	կեսեցումը	կասեցումը
101		վերինից յերկրորդ տողի տեղ կարգալ ձեռքավորված գործամասերի կրակով:	
124		գծ. 33 մակա-	
		դրույթյան մեջ իջեցրած	իջեցրած
129	4 վեր.	մե	մեկ
146	7 վեր.	շրջից	շարքից
148	12 վեր.	զնդացրային	զնդացրին
148	2 վեր.	կանոնադրեր	կանոնադրերի
187	15 վեր.	ծծալար	զծալար

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ՀԵՏԵՎԱԿԻ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. ՀԵՏԵՎԱԿԸ ԿԱՐՈՂ Ե ԼԻՆԵԼ ՇԱՐՔԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ԿԱՐՔԵՐՈՒՄ

Շարժման համար շարքերը—այսինքն են. համարի և տեղում դասավորման համար—այսինքնի զծաշարը և տողաները:

Շարժման համար կարգերն են—յերթական և մասնատված. մարտի համար—մարտական:

2. ՇԱՐՔԵՐԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. Շարք կոչվում է մարտիկներին և զորամասերին դասավորությունը, միո՞ր ճիշտ մոտոշված և կանոնադրքով, միասին տեղավորվելու և շարժվելու համար:

ձակատ. ա) Այն ուղղությունն է, դեպի ուր զորամասի մարտիկները դարձրած են յերեսները.

բ) Այն տարածությունն է, միո՞ր զորամասը պրաֆել է լայնությամբ:

Թե՛վ—կոչվում է շարքի կողմի վերջավորությունը—նայած կողմին թե՛վերը կոչվում են «աջ» և «ձախ», թե՛վերի անունները շարքի դարձումների խումտակ չեն մոխվում:

խորալքյուն չարքի—չարքի տարածութիւնն
և ճակատից զեպի թիկունք:

Լայնալքյուն շարքի—թեպերի միջի տարա-
ծութիւնն է:

2. Սյուն—փակ շարքն է, վորի խորութիւնը
հաճառար և կամ սովելի յե լայնութիւնից:

Ուղղապահ կոչվում է այն մարտիկը—(հրա-
մատարը) կամ գործառար, վոր շարժվում է սյու-
նի զլիսում, վորոնց համակերպում են իրենց ուղ-
ղութիւնն ու շարժման արագութիւնը մյուս
մարտիկները (գործառարները):

ՄԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ.—Սյունների գծաչա-
քում, կամ յերկտողան շարքում—այն մար-
տիկը (հրամատարը) կամ գործառար, վոր
դնում է մատնանշած հաշվառման թեվում:

Շարափակ—այն հրամատարը կամ մարտիկ
է, վորը գնում է գործառարի տտում և ապահովում
է շարժման կարգը:

Հեռակայալքյուն—Այն մարտիկների կամ
գործառարի ստորաբաժանումների միջև յեղած
տարածութիւնն է, վորոնք դասավորված են մե-
կը մյուսի յետեվում, ծոծրակի դիմաց. հեռա-
կայութիւնը հաշվվում է առջևիւմ գտնված
գործառարի առջևի մարտիկը:

Միջանց—մարտիկների կամ գործառարների
միջև յեղած տարածութիւնն է ճակատի գծով:

3. Սյունի գծաչաք—իրար կողքի սյունե-
րով դասավորված ստորաբաժանումների միջի
չարքն է:

4. Տողան—կազմում են այն մարտիկները,
վորոնք տեղավորված են իրար կողքի մեկ գծի
վրա: Յերկտողան շարքում մեկտողանի մարտիկ-
ները կանգնում են մյուս տողանի մարտիկներից
մի քայլի վրա, ծոծրակի դիմաց: Տողանները հա-
մարակալվում են «առաջին» և «յերկրորդ» այդ-
անունները դարձումների ժամանակ չեն փոխ-
վում:

3. ԿԱՐԳԵՐԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ.

1. Կարգ կոչվում է մարտիկների և գործառ-
արի դասավորութիւնը, նրանց միասին տեղա-
վորվելու, շարժվելու և դորձելու համար, վոր-
տեղ մի մարտիկի (գործառարի) դրութիւնը
մյուսների նկատմամբ, վորոչվում է կանոնա-
դրով ու հրամաններով և ձեւափոխվում է նա-
յած սլարադային:

Կարգի խորալքյունը—ճակատի պահապան
առաջավոր գործառարներից մինչև թիկունքի պա-
հապան գործառարները կամ մինչև ստորաբաժան-
ման կարգի շարափակը յեղած հեռավորութիւնն
է:

Կարգի լայնալքյունը—կարգի տարածու-
թիւնն է ճակատի յերկայնությամբ, թեվերն ա-
պահովող ստորաբաժանումները ներառյալ:

2. Զոկի կարգերը.

Մարտական—հրաձիգ շոկի մարտիկների դա-
սավորութիւնն է ճակատի յերկայնությամբ,
կողք-կողքի կրակով և սփնով դորձելու համար,
թեւեթում մարտիկների միջի միջանցները վո-
րովում են կանոնադրով կամ ցույց են տրվում

հրամատարի կողմից. մարտակարգում համա-
ստորում չի պահպանվում:

Ոճաշար—Չոկի կամ դասակի մարտիկների
դասավորութունն և իրար յետեւում ծոծրակի
դիմաց թաքուն շարժվելու համար. ծոծրակի դի-
մաց հավասարում չի պահպանվում. հեռակայու-
թյունները վորոշվում են կանոնադրով կամ ցույց
են արվում հրամատարի կողմից:

3. Յերթական կարգ—գործառնների և նրանց
ստորաբաժանումների փակ շարքում. դասավոր-
ությունն և կանոնադրով և հրամատարի հրա-
մաններով ճիշտ վորոշած. հեռակայություններն
ու միջանցները պահպանելով շարժվելու համար
և պահպանության հետախուզություն ուղարկե-
լով նալած պարադային:

4. Մասնատված կարգ—գործառնների և նը-
րանց ստորաբաժանումների դասավորությունն և
թաքուն շարժվելու համար պահպանելով կանո-
նադրով կամ հրամատարների հրամաններով վո-
րոշված հեռակայություններն ու միջանցները
նալած տեղանքի պայմաններին և հակառակորդի
կրակին: Մասնատված կարգը պետք է հնարավո-
րություն տա անհապաղ մարտի բռնկել:

Մասնատում—հետեւակի գործառնի ցրվելն և
ստորաբաժանումներով (գումարտակը—վաշտ-
վաշտ, վաշտը—դասակ—դասակ և այլն), յերբ
այդ հարկադրում են հակառակորդի կրակը, տե-
ղանքի պայմանները և այլն: Կարիքն անցնելուց
հետո, գործառնը նորից հավաքվում է:

5. Մարտական կարգ—հետեւակի գործառնի

րի և նրանց ստորաբաժանումների դասավորու-
թյունն և վորոշ մարտական խնդիրներ կատարե-
լու համար պահպանելով հրամատարների կողմից
վորոշված հեռակայություններն ու միջանցները,
նալած կրակը վարելու, գորաշարժի հարմարու-
թյան և տեղանքի պայմաններին:

Բացառաւում—հետեւակի գործառնի յերթա-
կան կամ մասնատված կարգից մարտական կարգի
անցնելն և վորոշ մարտական խնդիր կատարելու
համար:

Շարան—հետեւակի գործառնի մեկ կամ մի
քանի ստորաբաժանումներն են, վորոնք դասա-
վորված են կողք—կողքի զանազան միջանցների
վրա, մարտական խնդիր կատարելու համար:

Շարանում—հետեւակի գործառնի մասնա-
տումն և խորությամբ, ընդ վորում նրա ստորա-
բաժանումները տեղավորվում են մեկը մյուսի
(մյուսների) ծոծրակի յետեւում կամ սանդղա-
ձեւ՝ թեւի յետեւում տարբեր հեռակայություն-
ների վրա:

4. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

1. Շարժում կոչվում է քայլելը, վագելը կամ
տեղից տեղ սողալը: Շարժման ժամանակ պետք է
պահպանել՝ տված ուղղությունը, սահմանած
կամ ցույց տված հեռակայություններն ու մի-
ջանցները:

2. Շարափախություններ—այն շարժումներն
են, վորոնց կատարվում են շարքը փոխելու նպա-
տակով. կատարվում են վտանգ և արագ (արագ
բալլով կամ վազով) առանց համասարում և հա-

հրամատարի կողմից. մարտակարգում համա-
սարում չի պահպանվում:

Ոճաշար—Ջոկի կամ դասակի մարտիկներին
դասավորությունն և իրար յետեւում ծոծրակի
դիմաց թաքուն շարժվելու համար. ծոծրակի դի-
մաց հավասարում չի պահպանվում. հեռակայու-
թյունները վորոշվում են կանոնադրով կամ ցույց
են տրվում հրամատարի կողմից:

3. Յերքական կարգ—գործասերի և նրանց
ստորաբաժանումների փակ շարքում. դասավոր-
ությունն և կանոնադրով և հրամատարի հրա-
մաններով ճիշտ վորոշած հեռակայություններն
ու միջանցները պահպանելով շարժվելու համար
և պահպանության հետախուզություն ուղարկե-
լով նայած պարագային:

4. Մասնատված կարգ—գործասերի և նը-
րանց ստորաբաժանումների դասավորությունն և
թաքուն շարժվելու համար պահպանելով կանո-
նադրով կամ հրամատարների հրամաններով վո-
րոշված հեռակայություններն ու միջանցները
նայած տեղանքի պայմաններին և հակառակորդի
կրակին: Մասնատված կարգը պետք է հնարավոր-
ություն տա անհատադ մարտի բռնվել:

Մասնատում—հետեւյալ գործասի ցրվելն և
ստորաբաժանումներով (կռամարտակը—վաշտ-
վաշտ, վաշտը—դասակ—դասակ և այլն), յերբ
այդ հարկադրում են հակառակորդի կրակը, տե-
ղանքի պայմանները և այլն: Կարիքն անցնելուց
հետո, գործասը նորից հավաքվում է:

5. Մարտական կարգ—հետեւյալ գործասի

րի և նրանց ստորաբաժանումների դասավորու-
թյունն և վորոշ մարտական խնդիրներ կատարե-
լու համար պահպանելով հրամատարների կողմից
վորոշված հեռակայություններն ու միջանցները,
նայած կրակը վարելու, գորաշարժի հարմարու-
թյան և տեղանքի պայմաններին:

Բացառատում—հետեւյալ գործասի յերթա-
կան կամ մասնատված կարգից մարտական կարգի
անցնելն և վորոշ մարտական խնդիր կատարելու
համար:

Շարան—հետեւյալ գործասի մեկ կամ մի
քանի ստորաբաժանումներն են, վորոնք դասա-
վորված են կողք—կողքի զանազան միջանցների
վրա, մարտական խնդիր կատարելու համար:

Շարանում—հետեւյալ գործասի մասնա-
տումն և խորությամբ, ընդ վորում նրա ստորա-
բաժանումները տեղավորվում են մեկը մյուսի
(մյուսների) ծոծրակի յետեւում կամ սանդղա-
ձեւ՝ թեպի յետեւում տարբեր հեռակայություն-
ների վրա:

4. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

1. Շարժում կոչվում է քայլելը, վազելը կամ
տեղից տեղ սողալը: Շարժման ժամանակ պետք է
պահպանել տված ուղղությունը, սահմանած
կամ ցույց տված հեռակայություններն ու մի-
ջանցները:

2. Շարախիսուքյուններ—այն շարժումներն
են, վորոնց կատարվում են շարքը փոխելու նպա-
տեղով. կատարվում են վտանգ և դրադ (արագ
քայլով կամ վազով) ստանց համատարում և հա-

մաքայլ շարժում պահպանելու. գնդացրային, հեծյալ հետախույզների, հեծանավորողների և դահլիճների զորամասերում շարժումները կատարվում են կրկնակի արագությամբ: Շարափոխությունը կատարելուց հետո, յեթե շարժումը շարունակվում է բոլորը գնում են համաքայլ ուղղությամբ համեմատ. գնդացրային, հեծյալ հետախույզների, հեծանավորողների և դահլիճների զորամասերում—բոլորն ընդունում են ուղղապահ մասի արագությունը:

3. Շղթայիկ—այն մարտիկներն են, վորոնք տեղավորված են վորոշ հեռակայությունների (միջանցների) վրա, զորամասերի միջև կարգ պահպանելու համար:

Ռազմական արտահայտությունները կիրառվում են բացառապես իրենց իսկական առումով (մոֆով) և կամայական բացատրություններ թույլ չեն տալիս:

2. ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

5. ՀՐԱՄԱՍԱՐԸ ԻՐ ԿԱՄՔԸ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ Ե ՍՏՈՐԱԴՐՅԱԼՆԵՐԻՆ՝

1. Ձայնով—հրաման տալով և հրամաններով (դրավոր հրամաններ տրվում են միայն խոշոր միավորություններում):

2. Նշաններով և ազդանշաններով—ձեռքերի, փոքրիկ դրոշակների, թրի, հրթրոի, սուլիչի և այլ միջոցների ոգնությամբ:

3. Անձնական ուղիղակի:

Հրամատարը միշտ պետք է ձգտի ղեկավարել ձայնով:

Ձայնը փոխարինվում է համապատասխան նշաններով և ազդանշաններով այն դեպքերում, յերբ այդ հարկադրում են ստորաբաժանումների հետափոխությունը, մարտի ազմուկը կամ յոություն պահպանելու անհրաժեշտությունը:

Ահհրաժեշտ է ձգտել ղեկավարման միջոցները յերկուսեւ—ձայնը լրացեւ նշաններով, ազդանշաններով և այլն:

Ձայնով հրաման տալը, նշաններ և ազդանշանները դործադրվում են մանր ստորաբաժանումների շարքերի և կարգերի ղեկավարման ժամանակ:

Նշաններն ու ազդանշաններն և ղեկավարման մյուս միջոցները դործադրվում են կարգերի ղեկավարման ժամանակ:

6. ՀՐԱՄԱՍԱՐԸ ԲԱՂԿԱՑԱԾ Ե յԵՐԿՐԱԿԱՆ ՄԱՍԻՑ՝
Ուստապատրաստական և կատարողական. սրա հետ միասին կան հրամաններ, վորոնք ցույց են տալիս միայն կատարումը:

Հրամանի Ուստապատրաստական մասն արտասանվում է յերկար, պարզ արտասանելով յուրաքանչյուր վանկը. կատարողականը կտրուկ և յետանդուն կերպով: Գնդացրային, հեծյալ հետախույզների, հեծանավորողների ու դահլիճների զորամասերում—կատարողական հրամանն արտասանվում է յերկար, բացի այն դեպքերից, յերբ այդ միավորությունները դործում են հրաձգային ստորաբաժանումների համար սահմանված շարքերում ու կարգերում:

Ձայնը համակերպված և շարքի կամ կարգի մեջ չլինելը:

7. ՀՐԱՄԱՆՆԵՐԸ կարող են լինել քնդհանուր— վոր վերաբերում է ամբողջ գործառույթին, և մասնավոր, առանձին կատարողներին:

Հրամանները արվում են կտրուկ պարզ և ազդու:

Բանավոր կրամանն ստացող կատարողը, պարտական է այն կրկնել:

Ճիշտ կրկնելուց հետո, կարգադրություն տրողը հրամայում է սկսել կատարումը. կատարողը բարձր արտասանում է. «ՊԱՏՐԱՍ» և անցնում է կատարմանը:

Հրամանը կատարողի կողմից չի կրկնվում:

8. ԴԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՆՇԱՆՆԵՐՈՎ ՅԵՎ ԱՁԴԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ:

Նշանները տրվում են՝ ձեռքերով, փոքր դրոշակներով, դիտարկով, թրով և այլն:

Ազդանշանները տրվում են՝ սուլելով, սիրենով (ալեհափով), փողով, կամ ազդափողերով և հրթիռներով (տես հավերժած 1):

3. ՍԱՐՏԻԿՆԵՐԻ ՅԵՎ ՀՐԱՄԱՏԱՐՆԵՐԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՇԱՐՔՈՒՄ

9. ՄԱՐՏԻԿԸ ՊԱՐՏԱԿԱՆ Ե.

Շարվելուց առաջ.

ա) ստուգել հրացանի (զենքի) և հակազազի սարքինությունը. հարմարեցնել փոկը և ուսուփոկը:

բ) ստուգել փամփուշտների, նռնակների հա-

մարիչը և կրկնել համար սահմանված այլ մարտաթիքների առկայությունը:

գ) ստուգել հանդերձանքի և հագուստեղենի առարկաների առկայությունն ու սարքինությունը:

դ) ուղիղ հագնել հագուստը, հատուկ ուշադրություն դարձնել վոտի փաթաթանների հարմար փաթաթելու և կոշիկները (կիսակոշիկները) հագնելու և գոտու վրա.

զ) ուղիղ (լավ) տեղավորել իր վրա հանդերձանքի առարկաները և մարտաթիքերը:

Շարքում.

ա) իմանալ և հասկանալ իր ջոկի, դասակի և անհրաժեշտություն չափով իր վաշտի խնդիրը:

բ) իմանալ իր տեղը շարքում և հավաքի ու շարափոխության ժամանակ կարողանալ արագ բռնել այն:

գ) ինքնակամ չթողնել իր տեղը շարքում:

դ) ուշադիր լինել դեպի հրամատարներին պատվերներն ու հրամանները, նշանները և ազդանշաններն ու արագ, առանց չիդիմության կատարել դրանք:

10. ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ ՊԱՐՏԱԿԱՆ Ե.

Շարք կազմելուց առաջ—

ա) ստուգել զենքի և հակազազի առկայությունն ու սարքինությունը:

բ) ստուգել մարտիկների մարտաթիքների առկայությունը և ճիշտ տեղավորումը:

գ) ստուգել մարտիկների կողմից հանդարձանքի և հագուստեղենի առարկաների ճիշտ հարմարեցումը:

ա) ստորագրյալների համար որինակ հանդիմանալ. կանոնադրերի պահանջների ճիշտ կատարումով.

բ) հետեվել ստորագրյալներին, վոր նրանք չարքում ճիշտ կատարեն իրենց պարտականությունները:

11. ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ չարքը ղեկավարելու ժամանակ հրամաններ (նշաններ) տալիս դռնվում և («զգաստ» դրուժյան մեջ) այնտեղ, վորտեղից իրեն հարմար և դորամասը ղեկավարել:

Հրամատարը հավաքի համար հրաման (նշան) տալուց հետո, կանգնում և յերեսը դարձրած այն ուղղությամբ, դեպի ուր դորամասը պետք և դարձրած լինի ճակատով. դրանից հետո, յերեսը դարձնել դեպի դորամասը, հետեվում և, վոր հավաքը կատարվի արագ, քայց առանց շփոթության և աղմուկի, հախասարումը—ըստ ծոծրակի, իսկ սողաններում—դեպի աջ. հարկ յեղած դեպքում նշանակում և հավատարման կողմը, վորի համար հրամաններ և տալիս. տեղում—դեպի «ձախ» (դեպի կենտրոնը)—ՀԱՎԱՍԱՐ, քայլելիս—հավասարումը—դեպի ձախ (դեպի կենտրոնը):

ՄԱՐՏԻԿԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՍՈՒՆՔՆԵՐ

12. ՇԱՐԱՅԻՆ (ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ՄԱՐՏԻԿԸ ՊԱՐՏԱՎՈՐ Ե.

ա) արագ և յեռանդուն կերպով կատարել իր պարտականությունները չարքում և չարքից դուրս.

բ) կարողանալ տեղաշարժվել, պահպանելով ցույց տված ուղղությունն ու նշանակված միջանցը հարեյանից դեպի ուղղապահի կողմը, ողավելով, սակայն, տեղանքից թաքուն և հարմար տեղաշարժման հասնելու համար, գեղքը պահելով տեղաշարժման համար հարմար դրությամբ.

գ) կարողանալ վազե-վազե կատարելու ժամանակ արագ վեր կենալ և, շեշտակի վազելով դեպի ցույց տված առարկան կամ ցույց տված ուղղությամբ, արագ պառկել, հարմարվելով տեղանքին. վազեվազե կատարելիս մարտիկը պետք և կոտնա, վորպեսզի փոքր նպատակ ներկայացնի.

դ) կարողանալ արագ և թաքուն սողալ.

զ) լինել ճարպիկ, դյուրաշարժ, դանազան տեսակ արգելքներ հաղթահարելու իմաստով ամեն մի տեղանքում և ամեն մի պարագայում.

է) սովորություն դարձնել հնազանդվել ու պետի հրամանին խաղաղ և մարտական պարագայի բոլոր պայմաններում.

13) հասնել իր դիրքի հետ հմուտ և փայտե-
տուրեն վարվելուն:

14) հաժառակ հանձնարարությունները, կատարելով նրանց հանգիստ և տոկոսն
նույնիսկ անհաջողության դեպքում, անխախտելի
հաստատակամությամբ գործած նպատակին հաս-
նելու համար:

15) հայտարարել ինքնուրույնութուն մարտա-
կան խնդիրներ կոտարելիս, վստահ կատարվում
են թե առանձին և թե զորամասի կազմում:

16) պատրաստ լինել շարքերից դուրս յեկած
հրամատարին փոխարինելու:

13. ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՎԱ- ԼԸ ԲԱՂԿԱՑԱՆ Ե.

ա) առանց զենքի ուսուցումից — բոլոր կար-
միք բանակայինների համար:

բ) հրացանով ուսուցումից — սրանով զին-
վածների համար:

գ) ալիսամարտի ուսուցումից:

դ) ձեռքի և հրացանային նոսակներ նետելու
ուսուցումից:

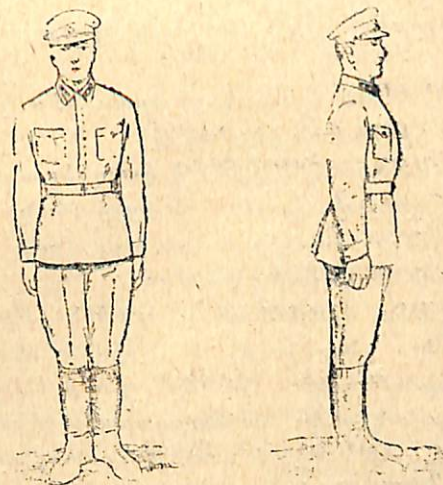
ե) հակադադի հետ վարվելու (հագնելը, հա-
նելը կրելն ու պահելը) ուսուցումից:

զ) ամրաշինական գործիքները պահելու ու
նրանցով ոգտվելու ուսուցումից:

է) ձեռքի և հաստոցավոր զննացիքների հետ
վարվելու ուսուցումից (համարների սրարտակա-
նությունները կրակի պատրաստվելու և գրու-
թյունների տեսակները տեղում և շարժման ժա-
մանակ, կրակի միտքը և զննացիքի խնամելը):

2. ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ԱՌԱՆՑ ՁԵՆՔԻ

14. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԵՑՎԱԾՔԵՆ Ե (Նկ. 1 և 1 ա)
— կանգնել առանց ձգվելու, կրունկները միասեղ,
թաթերի ծայրերն իրարից հեռացնել (բաժանել)
ճակատի գծով ներքանի լայնությամբ, ծնկները
պահել ուղիղ, բաց չըձգել, կուրծքը բարձրաց-
նել լիակ ամբողջ մարմինը մի քիչ առաջ առ,
փորը ներս քաշել, բաց չկուացնել գոտկատեղը,
ուսերը հաժառակ բաց անել, ձեռքերն ազատ դաժ

Նկ. 1. Տեղի առջեվից Նկ. 1ա. Տեղի կողքից

թողնել ախպես, վոր ափերը դեպի ներս դարձրած
դաստակները լինեն կողքից և ազդրների մեջտե-
ղում, մասնները քիչ ծալել, գլուխը պահել ու-
ղիղ: կզակը դուրս չցցել, նախկ ուղիղ առաջ:

Վորպեսզի մարտիկը հիմնական կեցվածք ընդունի. հրամանն է տրվում. «Շարվիր» կամ «Ջգատ»:

15. «ՊԱՌԿԻՐ» հրամանով, դառնալ կես-դարձ աջ (չջանի մի ութերորդի չափով) ձախ վրաի թաթի ծայրի վրա և, միաժամանակ աջ վրաի կես քայլ առաջ դնել, արագ իջնել ձախ ծնկի վրա, վրաից հետո հաջորդաբար ձախ ձեռքով և ձախ արմունկով հենվելով դեմքին արագ պտտվել նոր ուղղությամբ ձախ կողքի և արմունկի վրա:

Վտաքերի և գլխի միակերպ դրությունն չպահանջել:

«ՎԵՐ ԿԱՑ» հրամանով արագ վեր կենալ և ընդունել հիմնական կեցվածքը:

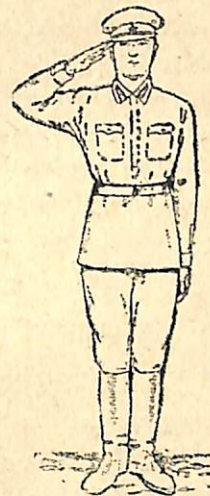
16. «ԱՋԱՏ» ՀՐԱՄԱՆՈՎ կանգնել ազատ. իր տեղը չթողնելով—կարելի չէ շտկել հագուստը և հանդերձանքը. շարքից դուրս գալ միմիայն հրամատարի թույլատվությամբ:

«ԶԳԱՍ» հրամանով մարտիկն արագ և անաղմուկ ընդունում է հիմնական կեցվածքի դրությունը, նույնը պետք է կատարել յուրաքանչյուր նախապատրաստական հրամանով, յեթե մինչև այդ թույլատրված է յեղել «ազատ» կանգնել:

17. Վորևէ դրության կամ նվազի սխալ կատարումն ուղղելու համար հրաման տալ «ԹՈՂՆԵՆ»: Այս հրամանով ընդունվում է հրամանին նախորդող դրությունը:

18. ԲԱՐԵՎՈՒՄՆԵՐ ՏԵՂՈՒՄ (նկ. 2): Տեղում ուռանց հրացանի շարքից դուրս բարձրելու

ժամանակ պետք է դառնալ դեպի վողջունվող անձը, զգալի կանգնել և նրան նայել, գլուխը դարձնելով նրա յետեվից իսկ յեթե գլխաբար դրած է, այդ դեպքում բացի վրանից աջ ձեռքի դառտակը դնելով գլխաթիկի ներքեվի յեզրի աջ

Նկ. 2

կողմին (ինչպես ցույց է տրված նկ. 2-ում): մատերը միատեղ, ձեռի ամբի մի փոքր դեպի դուրս դարձրած, իսկ արմունկը—ուսի գծի և նրա բարձրության վրա) և անմիջապես ձեռքը ցած թողնել:

19. ԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐ ՏԵՂՈՒՄ—դարձումները կատարել հետեվյալ հրամաններով.

- 1) Աջ—դարձ
- 2) Ձախ—դարձ

29-6785

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОЧНЫХ
Академии Наук
СССР

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ԳԼԽԱՎՈՐ
ԶՄԱՆԱԿԱՆ
ՏՄԱՐԱԿ
ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ԳԼԽԱՎՈՐ
ԶՄԱՆԱԿԱՆ
ՏՄԱՐԱԿ

3) Կես աջ—դարձ

4) Կես ձախ—դարձ

5) Յետ—դարձ, բոկ շարժման ժամանակ—

Յետ—դարձ մարշ:

Յետ—դարձ (կես շրջանի շափով, ձախ ուսի կողմով), ձախ դարձ—(քառորդ շրջանի շափով) և կես ձախ—դարձ (շրջանի մեկ ութերորդի շափով). դարձումները կատարվում են ձախ կրնկի և աջ թաթի ծայրի վրա. դեպի աջ և կես աջ դարձումները—ընդհակառակը:

Դարձումի ժամանակ պահպանել մարմնի կանոնավոր դրությունը: Դարձումից հետո յետ մընացած վտար գնել մյուսի մոտ քայլի համաչափությամբ:

3. ՇԱՐԺՈՒՄ

20. ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ և քայլով (քայլք) վազով և սողալով:

Շարժման արագությունը, քայլելիս կախված է քայլի տեմպից և չափից, վորն իր հերթին կախված է տեղանքից և մարտիկի ֆիզիքական հատկություններից¹⁾:

Մարտիկը քայլելով շարժվում է մի րոպեյում 120 քայլ արագությամբ, 80 սանտիմ քայլի չափով:

21. ՔԱՅԼՈՎ ՇԱՐՇՈՒՄՆ սկսվում է հետևյալ հրամանով. «Այսինչ գորամաս—ԻՆՁ ՀԵՏԵՎԻՐ»

1) Յերթում յերգ յերգելիս և յերաժշտության տակ շարժվելու ժամանակ շարժման տեմպը չափաք է նվազի:

կամ «ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՅՍԻՆՉ ՏԵՂԸ, ՀԱՎՍԿՐՈՒՄ... ՔԱՅԼՈՎ—ՄԱՐՇ»:

«ՄԱՐՇ» հրամանով իրանը փոքր ինչ առաջ տարով, ձախ վտան ազատ կերպով տանել շարժման ուղղությամբ և այն դնել գետնին. միաժամանակ աջ վտար կտրել գետնից և շարունակել շարժումը բացատրված կարգով (նկ. 3):

Շարժման ժամանակի դուրսը պահել ուղիղ, ուտերը բաց անել, կուրծք դեպի առաջ, ձեռքերը շարժվում են ազատ՝ քայլի համաչափությամբ (ձախ վտան առաջ տանելիս առաջ է տարվում աջ ձեռքը):

Շարժումն հեշտացնելու համար հրաման է արվում «ԱՁԱՏ», «ԱՁԱՏ» հրամանով գնալ ազատ քայլով պահպանելով հավասարոմբ:

22. ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ հրաման է տրվում. «Այսինչ գորամաս—ԿԱՆԳ ԱՌ» . այդ հրամանով մի քայլ ևս անել և սույա քայլի համաչափությամբ յետևելով մնացած վտար մյուս վտանի մոտ դնել:

«ՏԵՂՈՒՄ» հրամանով—քայլ անել տեղում, վտարները փոփոխակի բարձրացնելով և ցածրացնելով քայլի համաչափությամբ:

Շարժումը շարունակելու համար հրաման է տրվում «ԱՌԱՋ» ձախ վտարը գետնին դնելիս: Այդ հրամանով աջ վտարով քայլ անել տեղում, ձախից սկսել շարժումը:

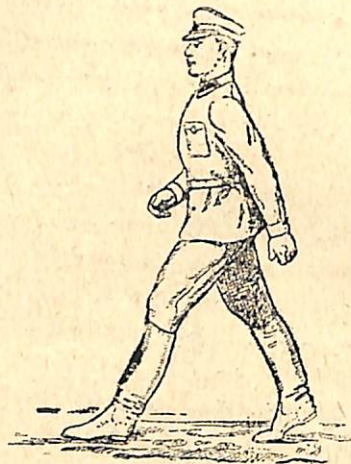
Քայլն արագացնելու համար—հրաման տալ «ԼԱՅՆ ՔԱՅԼ»:

Նվազեցնելու համար «ՓՈՒՐ ՔԱՅԼ»:

23. ՔԱՅԼՈՎ ՇԱՐԺՄԱՆ ՀԱՄԱՆԱԿ դար-

ձուլմանը կատարում են հորիզոն 19-ում ցույց տված հրամանով—սակախ պահպանելով հետևյալը.

ա) աջ և կես աջ դարձումների համար կատարողական հրամանը տալ, յերբ գետնին և դռնի վրա աջ վտարը. դարձումը կատարվում և ձախ վտար թափի ծայրի վրա.

Նկ. 3

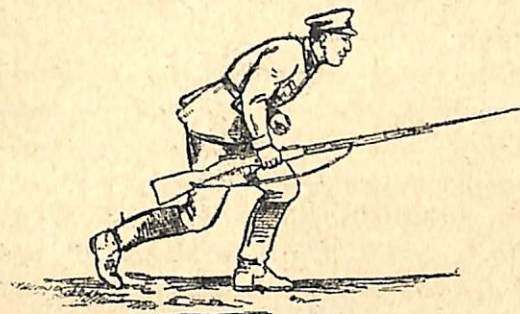
բ) ձախ և կես-ձախ դարձումների համար կատարողական հրամանը տալ ձախ-վտար գետնին դնելիս, դարձումը կատարվում և աջ վտար թափի ծայրի վրա.

գ) յետ դառնալու համար կատարողական հրամանը տալ աջ վտար գետնին դնելիս. պետք և ձախ վտարով ևս մի քայլ անել, աջ վտար կես քայլ առաջ տանել ձախ վտար առջևից և դարձումը

կատարել վտարների թափերի ծայրերի վրա, վտարի հետո շարժումն սկսվում և ձախ վտարից:

24. ՎՈՂՋՈՒՑՆՆԵՐ ՇԱՐՇՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ:

Սկսեց հրացանի քայլելու ժամանակ վողջուցներիս պետք և բարեխելի անձի մոտից ացնելիս, չըդանդադացնելով քայլը, գլուխը դարձնելով դեպի նա և ձեռքերը պահել անշարժ. իսկ շարժից դուրս և յեթե գլխարկը գլխին և, շարժումը շարունակելով, աջ ձեռքը դնել գլխարկի աջ կողմին, ինչպես ցույց և տված հոդ. 18-ում, իսկ ձախ

Նկ. 4

ձեռքը պահել անշարժ. վողջուցների անձի մոտով ացնելուց հետո ձեռքը ցած թողնել:

25. ՎԱԶՔԸ ԿԻՐԱՌՎՈՒՄ Ե. ա) վազելավազի ժամանակ, բ) արագ կերպով տարածությունները հաղթահարելու համար: Վազելավազի համար յեղման դրուժյունը— «պառկած» դրուժյունն և:

«Վազով ՄԱՐՇ» հրամանով—արագ վեր բարձրանալ, մնալով կռացած դրուժյամբ և, ձեռքերով թափ առնելով, ձախ վտարից քայլ անել դեպի

տալ (նկ. 4) . վարկի հետ քաղաքի և հանգրվանի միջև:

Վազեվադի բամանակ պետք է:

ա) իրանը դեպի առաջ շատ կռացած, հասարակ հորիզոնական դրությամբ լինի:

բ) վոտքերը հնարավորության չափ շատ ծալիլ ծնկներում:

գ) արմունքները մի քիչ ծալած ձեռքերով յետանդուն կերպով թափահարել առջևից յետ, կարծես թե ուշյում և նրանով թափ առնել: զենքով վազեվադի բամանակ—տահել ինչպես ցույց է արված նկ. 4-ում:

Վազեվադի մարզանքը կատարել վորոշ հանդիմանությամբ, հեռավորությունը հասցնելով մինչև 50 մ. լրիվ յերթական հանդերձանքով և մարտական խնդիրներ տալով:

26. ՏԱՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԱԳ ՀԱՂԹԱՀԱՐՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ Ե ՉԱՓԱՎՈՐ ՎԱՋՈՎ նկ. 5, հետևյալ հրամանով «Այսինչ գործառն—վազով—ՄԱՐՇ»:

«Վազով»... հրամանով—մարմնի ծանրությունը դրել աջ վոտի վրա առաջ թեքելով: Ձեռքերը մնում են ազատ ցած թողած ազդրերի յերկայնությամբ: «ՄԱՐՇ» հրամանով—ձախ վոտի արագ առաջ տանել և սկսել շարժումը: Ձախ վոտի հետ միաբամանակ առաջ և տարվում արժանիք կիսածալած աջ ձեռքը: ձեռքերի շարժումը կատարվում է վոտքերի շարժման համաչափությամբ:

27. «ՎԱՋՈՎ» ՀՐԱՄԱՆՈՎ— վորը արվում է քայլով շարժվելու ժամանակ մի քիչ ափելանում

և իրանի թեքումը դեպի առաջ: «ՄԱՐՇ» հրամանով, վորը արվում է ձախ վոտքը դեմին դնելիս աջով մի քայլ և արվում է ձախ վոտից օկովում և վազքը:

Բայցի մեծությունը վազելիս—100 սմ. և, բայցերի քանակը մի րոպեյում 160-ից 175 է, վոր-

Նկ. 5

պիսին 6 րոպեյում մոտ 1000 մ. արագություն և տալիս:

Վազքից քայլին անցնելու համար հրաման է տրվում. «Բայլով ՄԱՐՇ»: Կատարողական—«ՄԱՐՇ» հրամանը տրվում է ձախ վոտքը դեմին դնելիս: Այդ հրամանով աջ վոտով ևս մի քայլ անելով ձախ վոտից սկսել շարժումը քայլով:

Կանգ առնան համար հրաման է տրվում. «Այսինչ գործառն—ԿԱՆԳԱՆ»:

հրամանով ևս յերկու քայլ անել և հետո վառը մյուս վոտի մոտ դնել:

Նկ. 6

28. ՎԱԶՈՎ ՇԱՐԺՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ ԵՆ, այն հրամաններով, վոր ցույց են տրված հոդ. 19-ում, բայց պահ պահելով հետևյալը. Կատարողական «ԴԱՐՁ» կամ «ՄԱՐՇ» հրամանով իրանն աստիճանաբար դարձվում է, վաղըր տեղումն անելով դեպի թևի կողմը դարձում կատարելիս— 2 նվադ, իսկ դեպի յետ դարձման ժամանակ— 4. 3-րդ կամ 5-րդ նվազով շարժումը շարունակել նոր ուղղությամբ:

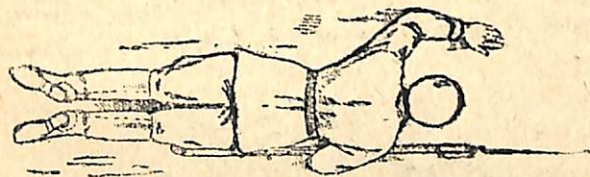
29. ՍՈՂԱԼԸ—սողալը մարտիկին հնարավորությունն է տալիս տեղաշարժվել տեղանքի դա-

Նկ. 7 Տեսքը կողից.

նադան պայմաններում հակառակորդի կրակի առև:

1) Կողքի վրա սողալը—(Նկ. 6): Մարտիկը հենվում է արմունկում ծալած ձախ ձեռքի նախաքաղուկի վրա, դանդեկով ձախ կողքի վրա: 2 վոտի ծնկները ծալվում են, ընդ վորում Ե՞ջ վոտի կրունկը հենվում է դետնին: Հրացանը պահում են աջ ձեռքում հրացանի վոտը ձախ վոտի վրա: Առաջ շարժվելու ժամանակ հենվել ձախ ձեռքի և աջ վոտքի կրունկի վրա, բարձրացնել մարմինը և, ուղղելով աջ վոտի ծունկը իրանի առաջ շարժել դեպի ձախ ձեռքի արմունկը այդ դեպքում ձախ վոտքը պահել ծալած դրուժյամբ: Ապա տեղաշարժել արմունկը ծալած ձախ ձեռքն առաջ և միաժամանակ ծալել աջ վոտի ծունկը (ծունկը վերև), աջ վոտի կրունկը դետնին հենելով ձախ վոտի ծնկի մոտ:

Նկ. 8 Տեսքը վերվից.

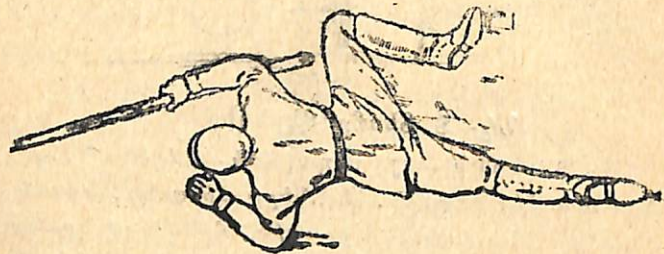
2. Յերեսն ի վայր սողալ (Նկ. 7 և 8): Կրծքի վրա պառկել դետնին, վոտները միատեղ, ծալած ձեռքերը կիպ կպցնել իրանին հենվելով նրանց վրա հրացանը պահել աջ ձեռքում անցկացնելով ձախ հրացանը արանքով: Մալած ձախ ձեռքը ձեռքի և իրանի արանքով: Թաթերի ծայրերը ծալելով, տեղաշարժել առաջ, թաթերի ծայրերը ծալելով, ձգվել դեպի առաջ ուղղվելով վոտների թաթերի ծայրերով: Մալած աջ ձեռքը առաջ շարժել, թաթերի ծայրերը ծալել և նորից դեպի առաջ ձգվել:

3. Պրատուկանայի սաղարը (նկ. 9 և 10): Պատկեր կրծքի վրա, ձեռքերը ծալել կեսով չափ և նրանք պահել մի քիչ դեպի դրսի կողմը հրաշանը աջ ձեռքում: Շարժումն սկսելու համար ծալել աջ (ձախ) վոտը բաշխելով աջ դեպի առաջ

Նկ. 9 Տեսքը կողքից.

հենվելով թաթի ծայրով, վոտին ուղղել միաժամանակ ձեռքերի վրա առաջ բաշխելով: Տեղա-

Նկ. 10. Տեսքը վերևից.

շարժվել արժանիքները ծալած ձեռքերը դեպի առաջ, ծալից ծալել վոտը և նորից տեղաշարժվել դեպի առաջ և այլն:

4. ՇԱՐՃՈՒՄ ԴԱՀՈՒԿՆԵՐՈՎ

3. ԴԱՀՈՒԿՆԵՐԻ ՎՐԱ (նկ. 11) ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԵՑՎԱԾԻ ԸՆԴՈՒՄՈՒԹ և հետեվյալ հրամանով. «ԴԱՀՈՒՆԵՐԻ ՎՐԱ ԿԱՆԳՆԻՐ» «ՀԱՎՍԱՐ» «ԶԳԱՍՏ»:

Մարտիկը կանգնում և դահուկի վրա վոտ-բերը մտցնելով թաթերի փոկերի մեջ, վոտնք ընդգրկում են վոտքերը մեծ մատների օրժանե-րի մոտ և ամբողջում կրունկի փոկը:

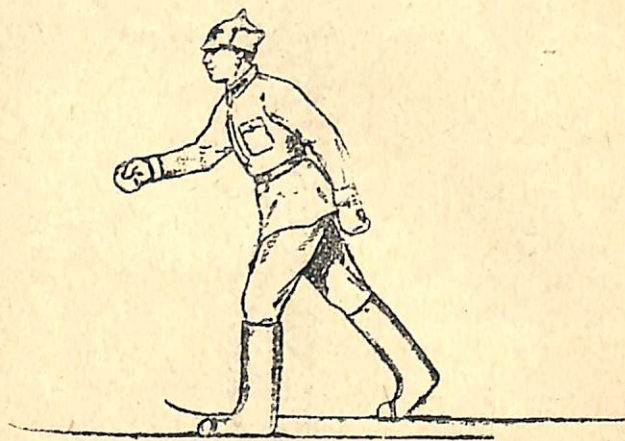

Նկ. 11

Դահուկները զբաղում են իրարից մի վոտի (ներքանի) լայնության շարժով: Մի վոտը մյուսից կես ներքանաչափ առաջ է դրվում: Ձեռքերը պած են թողնվում: Նայել ուղիղ դեպի առաջ:

31. ՈՌԱՆՑ ԶՊՂԵՐԻ ՇԱՐՃՈՒՄԸ կու-

տարվում է ինչպես ցույց է արված նկ. 12-ում, ընդգործում շարժումն սկսելու համար ուժեղ կերպով առաջ շարժել յետ մնացած վոսքը և նրա վրա թերել մարմնի ծանրութունը, իրանը խիստ առաջ տալու միջոցով, ձեռքերն ուժեղ թափահարելով քայլի համաչափությամբ: Վոսքի առաջ շարժումը վերջանում է կրունկով դահուկի սեղմե-

Նկ. 12.

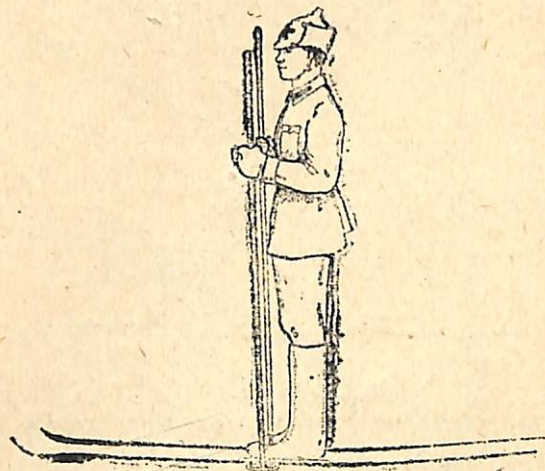
լով: վերջին դրուժյան մեջ թողնելով իրանը, ձեռքերն ու վոսքերը, պետք է ոգտադարձել ստացած սահումն մինչև վերա հապաղումը, վորից հետո արվում է հետեւյալ քայլը:

32. ԴԱՀՈՒՎՆԵՐԻ ՎՐԱ ՁՈՂՆՐՈՎ ԿԵՑ-ՎԱԾԻՔ Ընդունվում է հոդ. 30 ցուցմունքների համեմատ:

Ձողերը պահվում են յերկու ձեռքով ներքանի հավասար դբած 10 սմ. հեռավորությամբ գեպի դքսի կողմը:

Ծանոթություն—Յեթե հրացանը ձեռքին է ձողերը վերցնում է մի ձեռքը (ձախ):

33. ՇԱՐՃՈՒՄԸ ՁՈՂՆՐՈՎ Կատարում է— ա) ձեռքերը փոփոխակի աշխատեցնելով, (նկ. 14).

Նկ. 13.

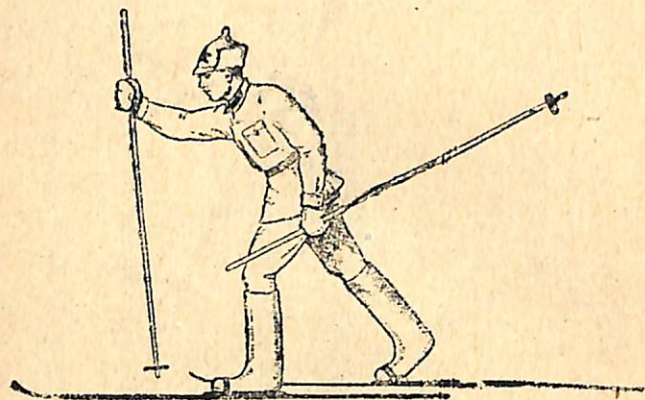
բ) ձեռքերը միաժամանակ աշխատեցնելով (նկ. 15) քայլելով ու ձողերով կամ միայն ձողերով հրելով, ընդգործում վերջին գեպքում շարժումը կատարվում է առանց քայլելու: վոսքերը թողնելով մինչև դրուժյան մեջ:

34. ԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐԸ ՏՅԵՂՈՒՄ (նկ. 16). Ձախ դարձած վոսի թաթը մի քիչ բարձրացնելով և կրնկով սեղմելով դահուկին լարձրացնել վեր-

ջինա (բայց յետեվից ծայրը չկտրելով ձնից), և դարձնել այն դեպի ձախ 30-40 աստիճան, աջ դահուկը ձախի մոտ դնել և այլն:

Այ դարձ նույն շարժումները, բայց բային սկսվում և աջ վոտքից դեպի աջ:

Նկ. 13

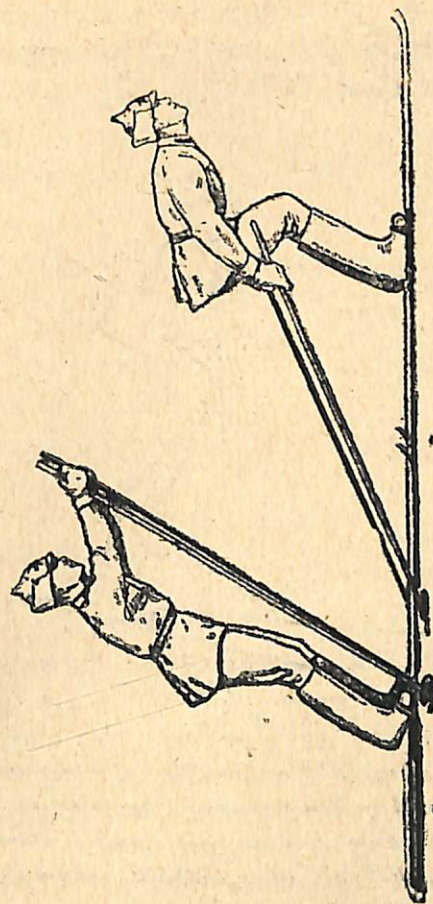

Նկ. 14

35. ԲԱՅԼԵԼԻՍ ԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ, առանց կանգ առնելու լարման ծանրութիւնը տանել մի վոտի վրա, բարձրացնել մյուս վոտը և դնել դեպի դարձումի կողմը, մյուսը նրա մոտ դնել և նույնը կրկնել մինչև ցանկացած ուղղութիւնն ստանալը:

36. ԿԱՆԳԱՌՈՒՄ ԱՆ ՀԱՄԱՐ հրաման տալ. «Այսինչ գորտնս—ԿԱՆԳԱՌ»: Նախապատրաստական հրամանով դահուկավորները դանդաղեցնում են շափումը, կատարողականով հոգեբը դուրս են բերում և զնում են վոտքերի թափե-

րի առջևում և կանգ են առնում, հենվելով հորանց վրա:

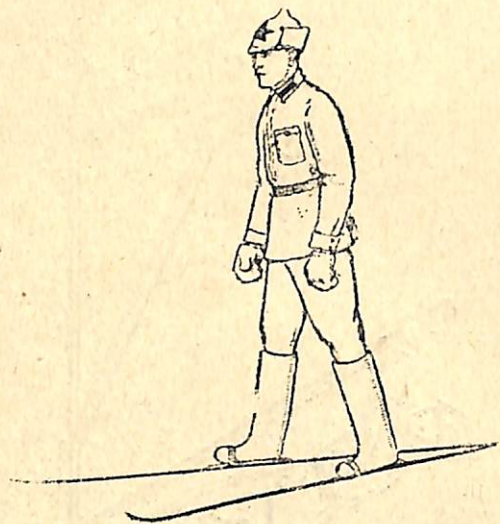
Նկ. 15

37. ՄԱՐ ԲԱՐՁՐԱՆԱԼԸ, վերջին կանոն, կատարվում և ձեռքերը փոփոխակի աշխատեցնելով:

31

Մեծ սար բարձրանալիս, յեթե լանջը չափ
ուղղաբար չէ, պետք է բարձրանալ կեռամանակ:

Մտնելու թարձրանալը կիրառվում է ուղ-
ղորդ լանջեր յեղած դեպքում: Դահուկները դքր-
վում են լանջի լայնքով (խոտորենակի) և փոխե-
փոխ, հենվելով ցածի ձողի վրա, աեղափոխ-

Նկ. 16.

վում են դեպի վեր: Առաջին քայլն արվում է
բարձրանում գտնվող վոտով, մյուս վոտը դրվում
է առաջինի մոտ: Սանդուղով պետք է բարձրանալ
կամ դահուկներն ուղիղ դեպի վեր տեղափոխելով,
կամ դեպի առաջ—վեր:

Յեղևթիվ թարձրանալը կատարվում է միայն
կարճ լանջի վրա: Յեղևթիվ թարձրանալու հա-

մար կանգնել լանջի վերելքի ուղղությամբ, դա-
հուկները ծալրերը թափ անել դեպի դքսի կողմը և
տեղափոխել, հենվելու համար ձողերը թողնել
յիտեում:

38. ՍՍՐԻՏ ԻՋՆԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ ԹՈՂ ՆՐ-
տալ մարմնի ձգվածությամբ, աչքինքն վոտքերը.
ձեռքերն ու խոտնը պետք է միշտ պատրաստ լի-
նին անմիջապես լուծելու ամեն տեսակի խո-
տորումը:

Ձողերով արգելակը. ձողերն ամրացնել ծրնկ-
ներին վերև, վոտքերի արանքում սեղմելու մի-
ջոցով. նստել աչքակն վոտ ձողերի վրա հենվելը
զգալի լինի. վոտքերը դնել 2 ներքանշափ իրա-
րից հետո:

«Գուքանով» արգելակելը. դահուկների կը-
րունկներն իրարից առտիճանաբար հեռացնել,
իրանն առաջ առլ, վոտները ծալել ծնկերում,
ձողերի ցածի ծալրերը տանել յետ և դահուկների
դքսի կողմը. սեղմել դահուկի ներսի կողերին:

39. ԳԼԽՈՎՎՎ դեպի առաջ և մեջքի վրա ան-
կումը—(յեթե անխուսափելի չէ)—ճիշտ չէ և
վտանգավոր է: Ամենից ձեռնառու չէ դեպի աջ
կամ դեպի ձախ—յետ անկումը: Անկման ժամա-
նակ ծնկները պետք է ծալել մինչ կիտանալը
մարմինը թեքելով դեպի անկման կողմը:

ՄԱՐԹԻԿԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ՀՐԱՑԱՆՈՎ

40. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԵՑՎԱԾՔԸ ՀՐԱՅԱՆՈՎ (Նկ. 17 և 17 ա) նույնն է, ինչ վոր առանց հրացանի: Հրացանը վորտի մոտ աջ ձեռքում, պետք է պահել այնպես, վոր կռիվն ամբողջ խղատակով կանգնի գետնի վրա, կպչելով աջ վորտի ներքային, սուր անկյունը թաթերի ծայրերի դժի վրա: Աջ ձեռքն ազատ ցած թողնել, բութ մատով բռնել փողը, իսկ մնացածները դնել փողակալի վրա:

Մարտիկն ընդունում է հիմնական կեցվածքը «ՇԱՐՎԻՐ», «ԶԳԱՍՏ» և նախապատրաստական հրամաններով:

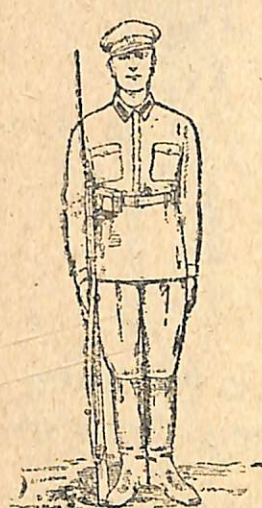
41. «ՈՒՍՆԻՎԱՐ» ՀՐԱՄԱՆԸ (Նկ. 18 և 19) «վորքիդ» և «ձեռքիդ» դրուժյունից կատարվում է.

1) հրացանն առանց մարմնից հեռացնելու, պետք է բարձրացնել աջ ադդրի առջևում միաժամանակ հրացանը դարձնելով այնպես, վոր հրացանի փոկի վերևի ձեղքը լինի կզակի բարձրության վրա, նշանոցը դեպի աջ. ձախ ձեռքով բռնել հրացանի ազուստի փորատների մոտ (Նկ. 20).

2) աջ ձեռքը բռնում է հրացանի փոկը վերևի ձեղքի մոտ և հրացանը պցում է ուսի յետևը (Նկ. 20 ա).

3) ձախ ձեռքը պետք է իր տեղը տանել, իսկ աջը սահեցնել փոկի վրայով մինչև աքմանկի հետ հորիզոնական դրուժյան հասնելը, միաժամանակ հրացանն արժուկով մի քիչ սեղմելով մարմնին: Փոկը վերցվում է բութ և մյուս մատերի առարները:

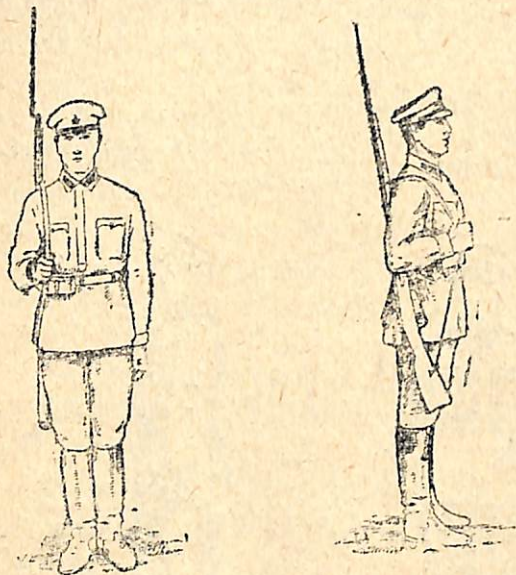
Իրանի դրուժյունը «ուսնիվար» դրուժյուն ընդունելիս չի փոխվում. ձեռքերի շարժումները պետք է լինեն պարզ և արագ:

Նկ. 17 Տեպը առջևից. Նկ. 17ա. Տեպը կողմից.

Յեթև հրացանների փոկերը հարմարցրած չեն, այդ պատճառով «ՈՒՍՆԻՎԱՐ» հրամանից առաջ պետք է հրաման տալ— «ՓՈԿԵՐԸ ԹՈՒԼԱՑՆԵԼ»: Այդ հրամանով հրացանը վերցնել վստքին (յեթև մինչև այդ կերպ էր բռնած) և արձակել

Հրացանի փոկը (հարմարեցնել արմունկի յերկարությանը), վերից հետո ընդունել հիմնական կեցվածքը:

Նկ. 18 Տեսքը առջևից. Նկ. 19 Տեսքը կողքից.

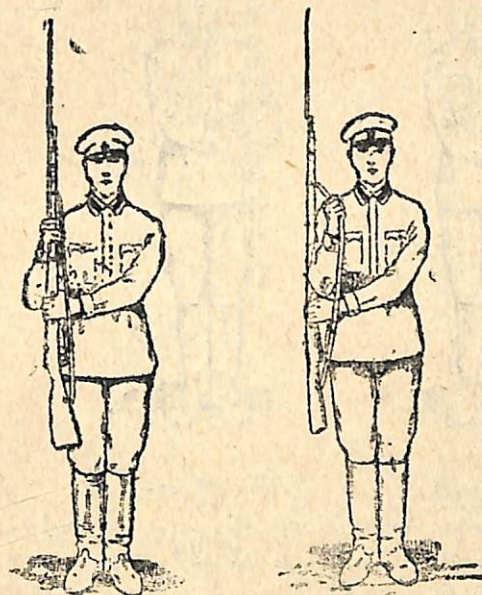
42. «Վոտ-Քի-Դ» ՀՐԱՄԱՆՈՎ «ուսնիվար» դրությունից.

1) աջ ձեռքը, պահպանելով իր դրությունը փոկի վրա, հրացանի կոթը դեպի առաջ և բերում. ձախը բռնում և հրացանը փոկի տակով ադուստի փորատների մոտ և մի քիչ բարձրացնում և այն (Նկ. 21).

2) աջ ձեռքը բաց և թողնում փոկը, հրացանը վերցնում և ադուստի ցածի ողակից մի քիչ վեր (Նկ. 21 ա).

3) ձախ ձեռքը տարվում և իր տեղը, աջը հրացանն իջեցնում և ցած և կակուղ դնում գետնին, ինչպես ցույց և տրված 40-րդ հոդվածում (Նկ. 17):

Հրացանը դետնին դնելուց հետո պետք և հիմնական կեցվածք ընդունել:

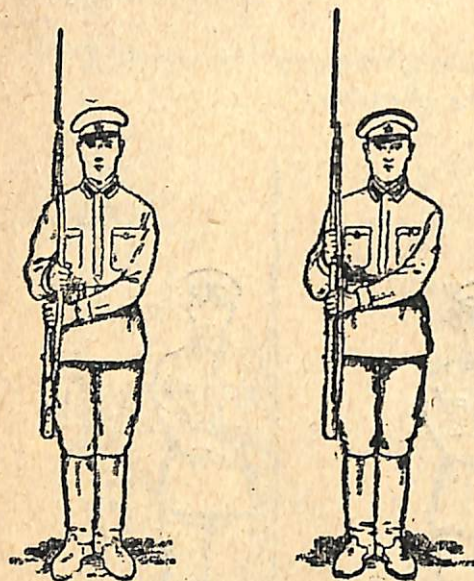

Նկ. 20.

Նկ. 20 ա.

Հրացանի փոկը ձգելու համար հրաման տալ. «ԶԳՆԼ ՓՈԿՆՐԸ»: Այդ հրամանով մարտիկը ձգում և հրացանի փոկը և ընդունում և հիմնական կեցվածքը:

45. «ՅԵՌԻՔԻԴ» (Նկ. 22) ՀՐԱՅԱՆՈՎ «ՈՒՍ-
ՆԻՎԱՐ» դրուժյունից հրացանը վերցնել 42-րդ
հոգվածի ցուցումների համեմատ, բայց դեռնին

Նկ. 21.

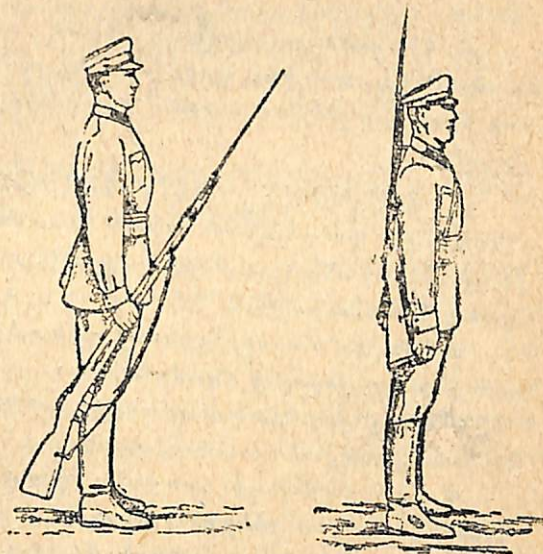
Նկ. 21 ա.

չդնել—հրացանը պահել աջ ձեռքում ախտիկ, վր լիտղաբերանի մասը մի փոքր դեպի առաջ դրված լինի:

«Վոտքին» դրուժյունից հրացանը պետք է մի փոքր բարձրացնել և պահել ախտիկ, վր լիտղաբերանի մասը քիչ առաջ արված լինի:

44. ՅԵՐԿԱՐԱՏԵՎ ՅԵՐԹԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ, հրամատարի պատվերով, դենքը կաբելի յե կը-
րել նաև ձախ ուսից կախ արած: Յերք չի նա-

խատենվում կրակ բանալ և այն դեպքերում, յերք
անհրաժեշտ է յերկու ձեռքն ել ազատ ունենալ,
դենքը (յեթե հանդերձանքը չի խանգարում) կա-
րելի յե կրել մեջքին (ուղղորդանով), վորի հա-

Նկ. 22

Նկ. 23

մար հրաման է տրվում. «Մեջքիդ» այդ հրամա-
նով դենքն առնել մեջքին փոկն անցկացնելով
ձախ ուսի վրայով (աջ ուսով—հրամատարի ցու-
ցումով). հրացանի փոկն անցնում է շեղակի
կրծքի վրայով (Նկ. 23):

45. ԴԱՐՁՈՒՄՆԵՐԸ ՀՐԱՅԱՆՈՎ ՏԵՂՈՒՄ
ՅԵՎ ՇԱՐՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ կատարվում են նույն
հրամաններով, ինչպես առանց հրացանի (հոդ.
19 և 23), բայց պահպանելով հետևյալը.

ն) Հրացանը վրաի մոտ յեղած ժամանակ տեղում դարձումներ կատարելիս նախապատրաստակա՛ն հրամանով պետք է հրացանը մի քիչ բարձրացնել և, դարձումն անելուց հետո վրան դրնելու հետ միաժամանակ ցած իջեցնել ա՛յն գետնին։

բ) հրացանն «ուսնիվար» յեղած ժամանակ դարձում կատարելիս, փոկը մի քիչ ցած քաշել, իսկ հրացանը թեթեւ կերպով արժուակով սեղմել մարմնին։

46. ՇԱՐԺՈՒՄԸ (ԳԱՅԼՔ ՅԵՎ ՎԱԶՔ) ՀԸՐԱՑԱՆՈՎ. կատարվում է ա՛յն հրամաններով, ինչպես և առանց նրան (Հոդ. 21-28), բայց պահպանելով հետևյալը։

ա) Շարժման սկզբից առաջ պետք է հրացանի դրուժյունը վորոշող հրաման տալ։

Քայլով շարժման ժամանակ հրացանի հիմնական դրուժյունն է «ուսնիվար»։

Վազքի ժամանակ հրացանը պետք է պահել «ուսնիվար» կամ «ձեռքին», իսկ կտրուկ տեղանքում վազելու և արգելքների վրայով անցնելու ժամանակ—«ձեռքին»։

Հրացանը միշտ պահպանում է իր դրուժյունը, վորպիսին կարող է փոխվել այս հրամաններով. «ՄԵԶՔԻԴ», «ՎՈՏՔԻԴ», «ՁԵՌԻԴ»։

բ) յեթե հրացանը վրաի մոտ է և զենքի դրուժյունը վորոշող հրաման չի տրվել, այդ դեպքում շարժման համար նախապատրաստական հրամանով հրացանը պետք է մի քիչ բարձրացնել, իսկ «ԿԱՆԳԱՌ» հրամանով—նորից զենկ վրաի մոտ։

գ) Շարքում վազելու ժամանակ տիկնր պահել զենքի իրեն։

դ) «ԱԶԱՏ» հրամանով զենալ ազատ, բայց հրացանի դրուժյունը չփոխել։

զ) «ԶԳԱՍՏ» հրամանով ընդունել հիմնական դրուժյունը և զենալ 21-րդ հոդվածում ցույց տրված կանոնների համաձայն։

ե) բարեկերպ ժամանակ, բարեվելի անձի մոտով անցնելիս, պետք է զենալ ինչպես ցույց է տրված «ԶԳԱՍՏ» հրամանով, ձախ ձեռքն անշարժ պահելով։

2. ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՅԵՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆ ՀՐԱՑԱՆՈՎ

47. ՎՈՐՊԵՍ ԿԱՆՈՆ, ՀՐԱԶԻԳԸ ԿՐԱԿԱՑԻՆ ՄԵՐՏ Ե ՎԱՐՈՒՄ ԻՐ ԶՈԿԻ ԿԱԶՄՈՒՄ։ Դրա հետ միասին մարտիկը պետք է պատրաստ լինի մարտ մղել ինքնուրույն կերպով, պարագայի համեմատ, լարելով իր բոլոր ուժերն ու կարողությունը, ջոկլին տված մարտական խնդիրը կատարելու համար։

Հրաձիգը պետք է անընդհատ հետևի մարտադաշտին և նա մրա յերեան յեկած նպատակներին, արագ և ճիշտ վորոշի նրանց հեռավորությունը, կարողանա արագ և ճարպիկ կերպով պատրաստվել հրաձգության, զենել հարկավոր նշանոցը, ճիշտ ընտրել նշանառման կետը և խնայողաբար ծախսել փամփուռները։

48. ԿՐԱԿԸ ՎԱՐՈՒՄ ԵՆ ՄԵՆԱԶԱՐԿ ՅԵՎ ՀԱՄԱԶԱՐԿ վերջինս ջոկով միայն։ Կրակ բանալու համար պետք է հրաման տալ։

1) «Այսինչ նպատակին **ԼՅՐՈՒ»** («**ՊԱՆԿԱՆ**, **ԼՅՐՈՒ»** և այլն) .

2) «Վեց» (նշանոցի բարձրութիւնը) .

3) «Հինգ փամփուշտ» (յեթե կարիք կա մե- նադարկի կրակի ժամանակ) .

4) «Նշան բռնել յերկու կերպարան ձախ» (յեթե հարկավոր է) .

5) «ԿՐԱԿ» (կամ «**ՀԱՄԱԶԱՐԿ ԿՐԱԿ**») :

Հրաձիգը գտնում է հիշված նպատակը (ցույց տված ուղղութեամբ) 600 քայլ հեռավորութեան վրա, հրաձիգութեան համար դրութիւնն է ընդու- նում, լցնում է հրացանը (յեթե հրացանը լցրած չի) և դնում նշանոցը, «ԿՐԱԿ» հրամանով ճիշտ նշան է բռնում և կրակ վարում :

Համադարկով հրաձիգութեան ժամանակ, «Հա- մադարկ...» նախադատրաստական հրամանով— ճիշտ նշան բռնել, իսկ «...ԿՐԱԿ» կատարողական հրամանով ձիգ կատարել :

Ծանոթութիւն.— Վողջունի հրաձիգու- թեան ժամանակ հրաման տալ. «Վողջունի համար **ԼՅՐՈՒ»**, «Համադարկով ԿՐԱԿ», «Հա մադարկով» հրամանով հրացանն ուղղել վեր :

49. **ԿՐԱԿԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼ «ԿԱՆԳԱՌ»** հրա- մանով կամ ազդանշանով : Հրաձիգները կրակը դադարեցնում են, մնալով իրենց տեղերում :

«ՀՐԱՀԱՆ» հրամանով (հրաձիգութիւնը ժա- մանակավորապես դադարեցնելու և վազելվազելից առաջ) հրաձիգները հրահանը դնում են պահպա- նիչ վոտի վրա, նախապես լցնելով հրացանները :

«ԴԱԴԱՐԿԻՐ» հրամանով հրաձիգները դա- դարկում են զենքն և, կտեղնաժ հրաձիգութեան դեպքում, հրացանը դնում են վոտքի մոտ :

50. **ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ** և յերկարատե կանգառումներէ ժամանակ, յեթե հրաձիգը մնում է տեղում, նա կարող է հրացանը պառկեցնել կամ դնել իր մոտ ինչպես հարմար է, պահպանելով նրան կեղտոտվելուց : Ինքը հրաձի- գը պետք է թաքնվի հակառակորդի գիտողու- թիւնից և կրակից, սակայն ինքն էլ հնարավո- րութիւն ունենալով նրան գիտելու :

51. **ՀՐԱԶԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՏԵՂ ՅԵՎ ԴԸ- ՐՈՒԹՅՈՒՆ ԸՆՏՐԵԼԸ** : Հրացանով հրաձիգու- թիւն կարելի չէ կատարել ամեն մի տեղից, վո- տեղից տեսանելի չէ նպատակը կամ սեղանքը, վո- թի վրա սպասվում է այդ նպատակի յերևալը :

Հրաձիգը պարտավոր է, առանց նպատակն աչքաթող անելու, լսող հնարավորին ըսով ծածկվի հակառակորդի զնդակներէից և աչքից . յեթե բը- նական պայմանները չեն բավարարում այդ պա- հանջներին, նրանց տոնեղծել արհեստական կեր- պով, ոգտվելով ձեռի տակ յեղած միջոցներով և իրեն մոտ յեղած ամբաշինական գործիքով :

52. **ՀՐԱԶԳՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒ- ԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԵՆ** . կանգնած, ծնկից և պառ- կած :

Հրացանով բոլոր դրութիւններում հրաձի- գութեան ժամանակ հրաձիգը պետք է իրեն ա- զատ պահի :

Վորեն դրուժյունից հրաձգութեան համար
դրուժեանն անցնելու նվազներէ միակերպու-
թյուն չպահանջել, ալ անցումը հարկաւոր ե
կատարել արագ և ճկուն կերպով:

53. «ԿԱՆԳՆԱԾ» ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՀՐԱՁԸ-
ԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀՐԱՋԻԳԸ՝

ա) «ԼՅՐՈՒ» հրամանով կանգնում ե կես
դարձ դեպի աջ, կայուն լինելու համար, մի քիչ
վտարէրը իրարից հեռացնել դեպի յերկու կողմը,
հալստարաչափ հենվելով նրանց վրա: Հրացանի

Նկ. 21.

կոթը պետք ե պահի աջ կողքի մոտ, փամփշտի
պայտուակի վրա (առանց կոթը մեջքի կողմից
դուրս հանելու), փողաբերանը դեպի նպատակը,

և աջ ձեռքով բռնում ե ազատաւի ձախց բռան մեջ
առած, իսկ ձախով—մոտավորապէս նշանոցի
տակից: Հրացանը լցնում ե և հաստում ե (ստու-
ղում ե) նշանոցը, վորից հետո աջ ցուցամատը
մտցնում ե ձգանի կամըջակի մեջ, մատը առանց
ձգանին կպցնելու (նկ. 24):

բ) «ԿՐԱԿ» կամ «ՀԱՄԱԶԱՐԿՈՎ»... (համա-
կարկով հրաձգութեան ժամանակ) հրամանով—
ձեռքերի արագ շարժումով բարձրացնում ե հը-
րացանը և նշան ե բռնում, հրացանի կոթի խզա-
տակը պինդ սեղմելով աջ ուսի փոսին (նկ. 25),
վորից հետո սահուն կերպով սեղմում ե չփանը և
իջեցնում հրահանը (համապարկով հրաձգութեան
ժամանակ ձիգը կատարվում ե: «ԿՐԱԿ» հրա-
մանով):

Հրացանի կոթը դեպի ուսը բարձրացնելու ժա-
մանակ հրացանը պետք ե ազատ սահի ձախ ձեռ-
քի ափի միջով:

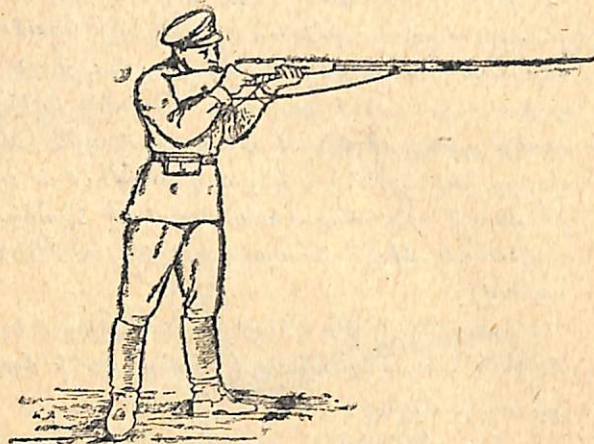
54. «ԾՆԿԻՑ» դրուժյամբ հրաձգութեան
համար հրաձիգը՝

ա) Ծնկից—«ԼՅՐՈՒ» հրամանով—աջ վտար
յետ ե տանում և, իջնելով աջ ծնկի վրա, նստում
ե տակը դրած կրնկի վրա (նկ. 26): Ձախ ծունկն
ոգտադորժում ե վորպէս հենարան ձախ ձեռի ար-
մունկի համար, ընդվորում արմունկը մի քիչ
իջեցվում ե: Հրացանը պետք ե բռնել աջապէս,
ինչպէս կանգնած դրուժեան ժամանակ:

բ) «ԿՐԱԿ» հրամանով արվում ե նույնը, ինչ
վոր կանգնած արձակելու ժամանակ. ձախ ար-
մունկը հենում ե ձախ ծնկին, ընդվորում կարիք

չկա արմունկը ծնկոսկրի վրա հենելու, այլ պետք է շարժել այն դեպի առաջ, յետ կամ դեպի մի կողմը, ինչպես ասվելի 4-րդ մար և (Նկ. 27):

Դահուկների վրա ծնկից դրուժյամբ հրաձգության ժամանակ, աջ դահուկի ծայրը պետք է դարձնել դեպի աջ և յետևի ծայրը դնել ձախ

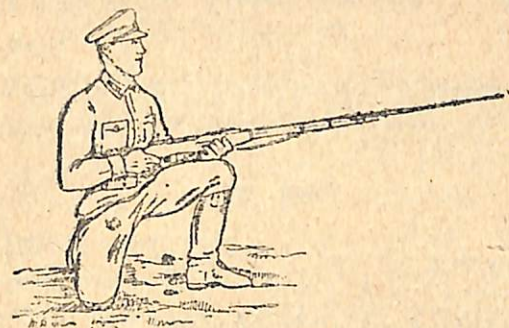
Նկ. 25

դահուկի կրնկի վրա: Մարտիկը դնում և աջ ծունկն աջ դահուկի վրա: Զոդերը պետք է ձախ կողմը դնել:

55. «ՊԱՌԿԱՄ» ԴՐՈՒԹՅԱՄԲ ՀՐԱՉԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ «ԼՅՐՈՒ—ՊԱՌԿԱՄ» հրամանով հրաձիգը պառկում է կես-աջ դեպի նպատակը, յերեսի վրա դետնին ընկած և հենվում է յերկու արմունկի վրա. քանի դեռ հրաձգությունը չի սկսված, հրացանի կոթի անկյունը կարելի չէ

հենել դետնին կամ դնել սվինի և իսկադակի բռնակի վրա (Նկ. 28):

«ԿՐԱԿ» հրամանով հրացանն առաջ է տարվում և դեմ տրվում աջ ուսին, ընդվորում ար-

Նկ. 26.

մունկները պետք է իրարից հեռացնել և հենել դետնին (Նկ. 29):

Նկ. 27.

Հրաձգության համար պառկած դրուժյունը—մարտում սովորականն է համարվում:

56. ԴԱՀՈՒԿՆԵՐՈՎ ՊԱՌԿԱԾ ՀՐԱԶԳՈՒ-
ԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ մարտիկը յերեսը դարձնում է
կրակի ուղղութեամբ կամ 60 աստիճան դառնում
և դեպի աջ: Առաջին դեպքում դահուկների առ-

Նկ. 28.

ջևի ծայրերը հեռացվում են իրարից, կրունկների
յետևի ծայրերը թողնվում են սեղում: Հրացանի
կռիվը հենելով աջ դահուկի վրա, իջնում է ձախ
ծնկի վրա: Դրա հետ միասին ձողերը ձախ ձեռ-
քով առաջ են դարձվում և դրվում են խոտոր-
նակի: Անցնում է փոքի վրա պառկած դրության:

Նկ. 29

Ձախ ձեռքն աջնակն պետք է դնել ձողերի վրա,
փոր արժուկն ընկնի ձողերի արանքին:

Հրացանը դրվում է ձողերին խոտորնակ:
Նշանառութեան ժամանակ յերկու ձեռքի ար-
մունկներն ել պահել ձողերի արանքում: Յերկ-
րսրդ դեպքում հրաձիգը պառկում է հող. 55-ի
ցուցմունքների համեմատ և ինչպես ասված է
վերևում:

57. ՁԵՆՔԻ ՍՏՈՒԳՈՒՄԸ: Աթեն անդամ
մարտական և սին փամփուլաներով հրաձգու-
թյունից հետո պետք է զենքի և պայուսակների
գննություն կատարել:

Ստուգություն կատարելու համար հրաման
և տրվում «ՁԵՆՔԸ ՍՏՈՒԳՄԱՆ»:

Այդ հրամանով կանգնած դրությունից կրա-
կողները հրացանը փոքի մոտ ունենալիս (յեթե
այլ դրության մեջ են յեղել, այդ դեպքում նա-
խապես պետք է «ՎԵՐ ԿԱՅ» հրամանը տալ)
նույնպիսի շարժումով ինչպես լցնելիս, բաց են
անում փակադակը և հրացանը տալիս են ձախ
ձեռքը և տանում են դեպի ձախ ուսը, բացված
փակադակը պահելով դեպի դաշտի կողմը: Աջ
ձեռքով բաց են անում փամփուլի պայուսակը:

Հրաձգությունը ղեկավարող հրամատարն
ուշադրութեամբ գննում է փամփուլտանցն և պա-
յուսակը և, համոզվելով, փոր նրանցում մար-
տական փամփուլաներ չկան, հրաման է տալիս
(վոտ-թի-դ), փորի համեմատ մարտիկը փակում է
փակադակը, իջեցնում է դարկանը և ընդունում
է հիմնական կեցվածքը:

Մարտական պարագայում զենքի գննությու-
նը կատարվում է հրամատարների հաջեցողու-
թյամբ:

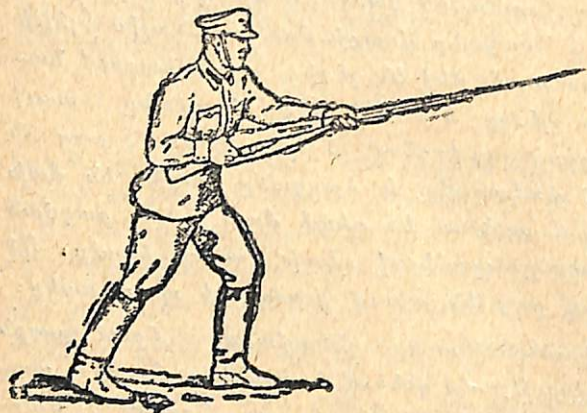
3. ՍՎԻՆԱՄԱՐՏ

58. ՍՎԻՆԱՄԱՐՏԸ հանդիսանում է գրոհի
վճռական բույեն: Սվինի հարվածին մինչև վեր-

ջին հնարավորութիւնը պետք է նախորդէ կը-
րակը:

Շեշտակի գրոհի գնացող մարտիկը, պետք
է վստահ լինի իր սվինի վրա և առաջ սլանա հա-
կառակորդին նրանով հարված տալու համար:

Սվինը—գիշերային մարտի գլխավոր գեներն
է:

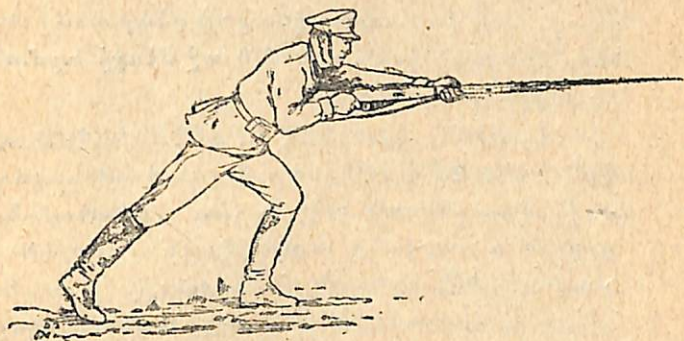
Նկ. 30

Ուստի յուրաքանչյուր մարտիկ պետք է կա-
րողանա կռվել սվինով և բռնամարտում, վոր-
պեսդի հնարավորութիւն ունենա մարտում ող-
տագործել կռվի բոլոր միջոցները, ամենամոտ
տարածութիւններէ վրա:

59. ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԵՑՎԱԾԻՆ (Նկ. 30) ըն-
դունվում է «ՁԵՌՔԻԴ» հրամանով:

Այդ հրամանով մարտիկը հիմնական կեց-
վածքից (Նկ. 17) մի նվազ հրացանն առաջ է ձը-
գում, ինչպես ցույց է տրված 30-րդ նկարում:

Սվինի սուր ծայրն ուղղվում է դեպի հատակով
կանգնած հետադարձի բռնիք, հրացանը պետք
է ամուր պահել յերկու ձեռքով: Վրաքերն իրա-
րից հեռացվում են կարծես թէ մարտիկը նորմալ

Նկ. 31

քայլ է անում և հանդիպում դիմագրութեան.
ձախ ուսը պետք է մի քիչ առաջ տալ:

Ծանոթութիւն.—Յէթե գեների սվին-
ները հանած են, «ՁԵՌՔԻԴ» հրամանից
առաջ և կարիքի դեպքում, սվինները
հաղցնում են «ՍՎԻՆԸ ՀԱԳՅՐՈՒ» հրամա-
նով. սվինները հանվում են «ՍՎԻՆԸ Ի
ՊԱՅՅԱՆ» հրամանով:

«ԱԶԱՏ» հրամանով մարտական կեցվածքից
հրացանն իջեցնել ազատ մեկնած ձեռքերի վրա
դեպի ցած հորիզոնական դրութեամբ վրաքերն
ուղղել ու տեղից չչարժվել:

Նորից մարտական կեցվածք ընդունելու հա-
մար հրաման տալ. «ՄԱՐՏԻ ՊԱՐԱՍՏ»:

60. «Առաջ—ԽՈՑԻՐ» (նկ 31) հրամանով հրա-
քացանք վոթթան հնարախոր և պինդ պահելով,
հրացանն ուժով առաջ նետել ամբողջովին մեկնած
ձախ ձեռքի յերկարությամբ, միաժամանակ, ամ-
բողջ իրանը դեպի առաջ տալով և աջ վոտն ուղ-
ղելով, ձախ վոտն արագ կես քայլ դեպի առաջ տա-
նել: Հրացանի կոթը մնում և աջ ձեռքի արմուն-
կի և իրանի արանքում:

61. ՅԵԹԵ ՀԱՐՎԱԾԸ ՏՐՎՈՒՄ Ե ՎՈՋ ՈՒ-
ՂԻՂ ԴԵՊԻ ԻՐ ԱՌԱՋ, այլ վորևե կողմ դարձու-
մով, վարող վոտն ընկոցի հետ միաժամանակ
դրվում և հարվածի ուղղությամբ «աջ (ձախ,
յետ) ԽՈՑԻՐ» հրամանով: Դարձումի ժամանակ
պետք և հրացանը պահել դեպի իրեն, ծալելով
ձախ ձեռքի արմունկը, այնպես վոր նրա դաստա-
կը ձախ ուսի առջևում և նրա բարձրության վրա
լինի:

62. ՍՎԻՆՈՎ ՀԱՐՎԱԾ ՏԱՆՈՒՑ ՀԵՏՈ
մարտիկն ընդունում և մարտական կեցվածք,
վարող վոտը կես քայլ յետ տանելով:

Դեպի վեր հարվածը կատարվում և 60-րդ
հոդվածի բացատրածի համեմատ:

63. «ՀԱՐՎԱԾՆԵՐԻ ԿԵՍԵՑՈՒՄԸ»: «ՅԵՏ
ՄՂԻՐ ԱՋ» հրամանով, մարտական կեցվածքից,
ուժով մեկնելով ձախ ձեռքը, պետք և յետ մղել
հակառակորդի գնդը դեպի աջ: Միևնույն ժամա-
նակ պետք և առաջ շարժվելով, հարված հասցնել
սվինով և ընդունել մարտական կեցվածք:

«ՅԵՏ ՄՂԻՐ ԶԱՆ», ՅԵՏ ՄՂԻՐ ԱՋ—ՎԵՐ
(վար) և «ՅԵՏ ՄՂԻՐ ԶԱՆ—ՎԵՐ (վար)» հրա-

մաները կատարվում են վերահեշյալի համեմա-
մատ:

«ՅԵՏ ՄՂԻՐ ՎԵՐ» հրամանով աջ ձեռքով ա-
րագ բարձրացնել հրացանի կոթը դլխի վերելը,
աջ ձեռքը պահելով վրի բարձրության վրա. աջ
դեպում հրացանը դարձնել վողակալը դեպի վեր:

64. ՅԵԹԵ ՍՎԻՆԻ ՀԱՐՎԱԾՆ ԱՆՀԱՋՈՂ Ե
ՅԵՂԵԼ կամ յետ և մղվել, դրոհողը կարող և հրա-
ցանի կոթով խփել հակառակորդի գլխին, վոտքե-
րի արանքին, օրտի տակին, ձեռքին կամ մի այլ
անպաշտպան տեղին:

Հրացանի կոթով հարված կարելի չէ կերա-
ռել վոչ ամեն ժամանակ, ուստի մարտիկը պետք
և հարմարվի ձեռնամարտի այլ զանազան տեսակ-
ներին: Որինակ՝—յերբ մարտիկը բռնված և հա-
կառակորդի կողմից այնպես, վոր հնարավորու-
թյուն չկա դործադրելու վոչ սվինը, վոչ հրացա-
նի կոթը, վոտքերի արանքին ծնկով հարված տա-
լը կամ կրնկով վոտի թմբին հարվածելը կարող և
հակառակորդին խկույն անվնաս դարձնել:

4. ՆՌՆԱԿՆԵՐԻ ՆԵՏՈՒՄԸ

65. ՀԱՐՁԱԿՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ նոնակները
պետք և նետել քայլելիս: ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿ նոնակներով պետք և դործել ծածկա-
րանի յետելից: ՅԵԹԵ հակառակորդի հետ մոտի-
կից ընդհարում և նախատեսվում, ձեռքի նոնակ-
ները պետք և նախապես պատրաստել դործելու
համար, համաձայն այն ցուցումների, վորոնք

բացատրելով են «Հրաձգային գործի հրահանգում», «ՆՌՆԱԿՆԵՐԸ ԼՅՐՈՒ» հրամանով:

66. ՆՌՆԱԿԸ ՔԱՅԼԵԼԻՍ ՆԵՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ վերցնել հրացանը ձախ ձեռի տակ կամ «ուանիվար» ձախ ուսից կախած, վորպեսզի յերկու ձեռքն ել ազատ լինեն: Ապա վերցնել նոնակը և, մարտական դրուժյան բերելով այն, աջ ձեռքը թափահարել, ոտապակելով մարմնի ամբողջ շարժումով, ուժով նետել այն նպատակի վրա: Նետումը պետք է, ըստ հնարավորին, բարձր լինի, վորպեսզի նոնակըն ընկնի նպատակի վրա ուղղաձիգ կերպով:

Տեղից նոնակ նետելու ժամանակ, յեթե հրահարավոր է հրացանը դնել գետնին կամ դնել անել թաքստոցին և նոնակը ձգել, ինչպես բացատրված է վերեւում:

Ձեռքի նոնակներով կրակ բանալու համար հրաման տալ. «Ձեռքի նոնակներով ԿՐԱԿ»:

Ձեռքի նոնակները, դատարկելու համար հրաման տալ «ԴԱՏԱՐԿԵԼ ՆՌՆԱԿՆԵՐԸ»:

67. ՀՐԱՑԱՆԱՅԻՆ ՆՌՆԱԿՆԵՐԻ ՆԵՏՈՒՄԸ կատարում են յերկու մարդ-նոնաձիգը և նրա ոգնականը, վորոնք նոնակ նետելուց ազատ ժամանակ գործում են վորպես հրաձիգներ:

Պաշտպանության ժամանակ հրացանային նոնակներով հրաձգությունը կատարվում է անմիջապես խրամատներից և խոր ծածկարաններից:

Հարձակման ժամանակ—պատահական փոսերից, արկերի բացած ձազարներից, բլրակների և քողարկների յետեւից, վորոնք հնարավորություն

են տալիս նոնաձիգին և նրա ոգնականին իրենց հայտարարել (ծնկի վրա դրուժյունից):

68. ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՎԵԼԸ: Կըրակ բանալու համար նոնաձիգը պարտավոր է՝

ա) աչքաչափով վորոշել մինչև նպատակը յեղած հեռավորությունը և հաղորդել իր ոգնականին, փողակը հաստելու համար:

բ) հրացանից սվինը հանել, նրա փոխարեն ամրացնել հրասանդը և փողի վրա հագցնել հրացանի բարձրության հարկավոր անկյունը վորոշելու համար հարմարանքը (կվադրանտը կապարալարով):

գ) հրացանի կոթը հենել գետնին և նրա փողաբերանը ցածացնել այնպես, վոր ոգնականին հարմար լինի նոնակը, դնել հրասանդի մեջ:

դ) փողաբերանը մի քիչ բարձրացնել, վորպեսզի նոնակը մտնի հրասանդի մեջ մինչև դնել առնելը, ապա հրացանն ուղղել նպատակին և լըցնել մարտական փամփշտով:

Միևնույն ժամանակ ոգնականը՝

ա) պայտասակից հանում է նոնակը և, առնելով ձախ ձեռքը, աջով պոկում է պահպանիչ թասակը:

բ) թուլացնում է սեղմիչ մանեկը, հեռակայական մասը դնում է հրամանով նշանակած բաժանման վրա, վոր համապատասխանի ցույց տրված հեռավորությունը, և նորից ամրացնում է մանեկը:

գ) ծակում է կամ բաց է անում հրաձակի մազաղաթը,

բացատրված են «Հրաձգային գործի հրահանգ-
քում», «ՆՌՆԱԿՆԵՐԸ ԼՅՐՈՒ» հրամանով:

66. ՆՌՆԱԿԸ ՔԱՅԼԵԼԻՍ ՆԵՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
վերջնել հրացանը ձախ ձեռի տակ կամ «ուսնիվար»
ձախ ուսից կախած վորպեսզի յերկու ձեռքն ել ա-
դատ լինեն: Այս վերջնել նոնակը և, մարտական
գրության բերելով այն, աջ ձեռքը թափահարել,
ոժաղակելով մարմնի ամբողջ շարժումով, ուժով
նետել այն նպատակի վրա: Նետումը պետք է,
ըստ հնարավորին, բարձր լինի, վորպեսզի նոնա-
կըն ընկնի նպատակի վրա ուղղաձիգ կերպով:

Տեղից նոնակ նետելու ժամանակ, յեթե հը-
նարավոր է հրացանը դնել գետնին կամ դեմ ա-
նել թաքստոցին և նոնակը ձգել, ինչպես բացա-
տրված է վերելվում:

Ձեռքի նոնակներով կրակ բանալու համար
հրաման տալ. «Ձեռքի նոնակներով հրակ»:

Ձեռքի նոնակները, դատարկելու համար հը-
րաման տալ «ԴԱՏԱՐԿԵԼ ՆՌՆԱԿՆԵՐԸ»:

67. ՀՐԱՑԱՆԱՅԻՆ ՆՌՆԱԿՆԵՐԻ ՆԵՏՈՒՄԸ
կատարում են յերկու մարդ-նոնաձիգը և նրա
ոգնականը, վորոնք նոնակ նետելուց ազատ ժա-
մանակ գործում են վորպես հրաձիգներ:

Պաշտպանության ժամանակ հրացանային
նոնակներով հրաձգությունը կատարվում է ան-
միջապես խրամատներից և խոր ծածկարաննե-
րից:

Հարձակման ժամանակ—պատահական փոսե-
րից, արկերի բացած ձաղարներից, բլրակների և
քողարկների յետևից, վորոնք հնարավորություն

են տալիս նոնաձիգին և նրա ոգնականին իրենց
չհայտաբերել (ծնկի վրա դրությունից:

68. ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՎԵԼԸ: Կը-
րակ բանալու համար նոնաձիգը պարտավոր է՝

ա) աչքաչափով վորոշել մինչև նպատակը յե-
ղած հեռավորությունը և հաղորդել իր ոգնակա-
նին, փողակը հաստելու համար:

բ) հրացանից սվինը հանել, նրա փոխարեն
ամրացնել հրասանդը և փողի վրա հա գցնել հը-
րացանի բարձրության հարկավոր անկյունը վո-
րոշելու համար հարմարանքը (կվադրանտը կա-
պարալարով):

գ) հրացանի կոթը հենել գետնին և նրա փո-
ղաբերանը ցածացնել այնպես, վոր ոգնականին
հարմար լինի նոնակը, դնել հրասանդի մեջ:

դ) փողաբերանը մի քիչ բարձրացնել, վոր-
պեսզի նոնակը մտնի հրասանդի մեջ մինչև դեմ
առնելը, ասպա հրացանն ուղղել նպատակին և լըց-
նել մարտական փամփչտով:

Միևնույն ժամանակ ոգնականը՝

ա) պայտասակից հանում է նոնակը և, առնե-
լով ձախ ձեռքը, աջով պոկում է պահպանիչ թա-
սակը:

բ) թուլացնում է սեղմիչ մասնակը, հեռակա-
յական մասը դնում է հրամանով նշանակած բա-
ժանման վրա, վոր համապատասխանի ցույց տը-
ված հեռավորությունը, և նորից ամրացնում է
մասնակը:

գ) ծակում է կամ բաց է անում հրածակի
մաղաղաթը,

դ) նոնակը դնում է իջեցրած հրասանդի մեջ, հետեվելով, վոր նրա յեղունները մանեն ակոսների մեջ, և

զ) անցնում է հետեվյալ նոնակի պատրաստմանը:

69. ՆՇԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ՁԻԳԻ ԺԱՄԱՆԱԿ հրացանի կոթը մնում է դետնին հենված: Ձաջ ձեռքով պետք է հրացանը պահել փողակալը բռնած աղուստի ցածի ողակի վերելում, իսկ աջով—ձգանի կամբջակի մոտից, բուր մատը պահելով ձգանի վրա:

Հորիզոնական նշանառությունը կատարվում է հրացանի փողը տեղաշարժելով նպատակի ուղղությամբ:

Ուղղաձիգ նշանառության (հրացանին բարձրացման անկյուն տալու) համար ծառայում է կվադրանտը կապարալարով: Հրացանը պետք է այնպես ուղղել, վոր կապարալարի ցուցիչը համադրվի կվադրանտի այն խազի հետ, վորի դիմաց նշանակված է մինչև նպատակը վորոշված հեռավորությունը:

Նշանառությունը ճիշտ դնելուց հետո նրանաձիգը բուր մատով սեղմում է ձգանին և ձիգ է կատարում, վորից հետո անմիջապես ցածրացնում է հրասանդը լեպի ողնականը նորից լցնելու համար: Դրա հետ միասին նա հետեվում է նոնակի թռիչքին և պայթմանը, ստուգելով հեռավորությունը վորոշելու և նշան բռնելու ճշտությունը:

70. ՀՐԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՆԱԿՆԵՐՈՎ ԿՐԱԿ վարելու համար պետք է հրաման տալ.

ա) նոնաները լցնելու համար—«Այսինչ նրպառակին նոնաները ԼՅՐՈՒ»,

բ) կրակ բանալու համար—«նոնաներ ԿՐԱԿ» (կամ «այսֆան նոնակ, ԿՐԱԿ»,

գ) դատարկելու համար—«նոնաները ԴԱՏԱԿԻՐ»:

5. ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱՑԻՐ

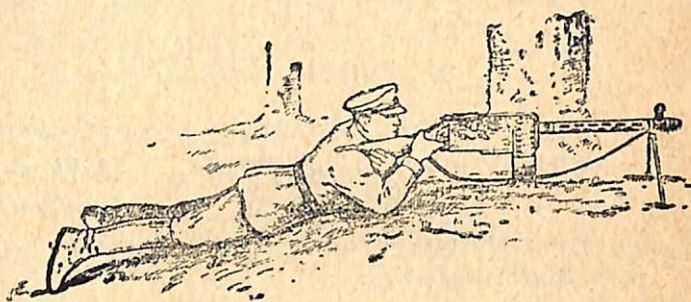
71. ՅԵՐԹՈՒՄ ԳՆԴԱՑԻՐԸ կրում են մեջքին, ուսին կամ ուսնիվար դրուծյամբ (ջոկի բոլոր մարտիկները փոխ առ փոխ, ջոկի հրամատարի ցուցումով) կամ տանում են փամփշտի յերկանիվի վրա բարձած:

Տեղում դասավորման ժամանակ, ձեռքի դնելուց հետո կենցվածքը նույնն է, ինչ վոր հրացանով. «ուսնիվար» հրամանով նշանառուն (ջոկի մի այլ մարտիկ) զննարի վերցնում է վերոհիշյալ դրուծյուններից մեկի ձեռքով:

72. ՀՐԱԶԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ: Ձեռքի գնդարով հրաձգության համար հիմնական դրուծյունը—նեցուկի վրայից պատկած կրակելն է (նկ. 32): Հրամար հնարան յեղած դեպքում հրաձգությունը հնարավոր է նույնպես ծնկից և կանգնած, իսկ ծայրահեղ անհրաժեշտության դեպքում (հանկարծակի դրոհ, հեծելատության դեպքում) թույլատրվում է կրակել նաև վազելի վազելի ժամանակ քայլելիս:

73. ՊԱՌԿԱՆ ՀՐԱՁԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ նշանա-
ռոնն թխելիս անդ է ընտրում, վոր հնարավոր լի-
նի զնդացիքը հավասար դնելու և ինքն ել հարմար
կերպով տեղավորվի նրա յետեւում:

Մոտենալով այն տեղին, վորը նկատի յե առ-
նված զնդացրով կրակ վարելու համար, նշանա-
ռոնն պետք է արդեն պատրաստ պահի զնդացիքը

Նկ. 32

հաստելու համար. վաղեվադքի ժամանակ զնդա-
ցիքը պահում են հորիզոնական դրուժյամբ աջ
կողմից:

Հրաձգության համար նշանակված տեղին
հասնելուց հետո, նշանառոնն ցած է դնում զըն-
դացիքը, հենելով նեցուկները և կոթի անկյունը
զետնին, և նեցուկների ծայրերը հավասար չափով
զետնի մեջ խրելով մինչև հենարանը, վորից հե-
տո պառկում է զնդացրի յետեւում:

Դրա հետ միաժամանակ նշանառուի ողնա-
կանը, տեղավորվելով զնդացրի աջ կողմում,
պատրաստում է վերամբարձը, տեղն է դնում այն
և ապա պառկում է զնդացրի աջ կողմում և պատ-

րաստում է պահեստարանը (զնդացրի ժառանգե-
նք):

Նշանառոնն ստուգում է հաստելու ճշտու-
թյունն և զնդացրով գործելու հարմարությունը:

Ծնկից և կանգնած՝ դրուժյունից կրակի
պատրաստվելը հնարավոր է հարմար հենարան
յեղած դեպքում:

74. ԳՆԴԱՑԻՐԸ ԼՅՆԵԼՈՒ ՅԵՎ ԿՐԱԿ ԲԱ-
ՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ պետք է հրաման տալ.

1) «Այսինչ նպատակին ԼՅՐՈՒ» (Հատ-հատ
ԼՅՐՈՒ):

2) «Տաք» (նշանոցի բարձրությունը):

3) «Ուղղանն այսինչ տեղը, այսքան» (ուղ-
ղան ունեցող սխառմաներում):

4) «Նշան բռնել այսինչ տեղը»:

5) «ԿՐԱԿ» (կամ «կարմատև հերթերով ԿԸ-
ՐԱԿ», «անընդհատ ԿՐԱԿ»):

Այդ հրամանով հաստում են զնդացիքը,
լցնում են, դնում են նշանոցն և նշան բռնելուց
հետո կրակ են բաց անում:

75. ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱՑՐՈՎ ԿՐԱԿ ԵՆ ՎԱ-
ՐՈՒՄ՝ ա) նորմալ հերթերով 4-6 ձիգով, բ) կարճ
հերթերով 2-3 ձիգով, գ) անընդհատ, մինչև
պահեստարանի փամփշտների պաշարի սպառվե-
լը կամ, նույնիսկ պարագային, խնդիրը կատար
ածելով կամ մինչև կրակը դադարեցնելու պատ-
վերը, դ) հատ-հատ ձիգերով:

Գնդացրի կրակի սովորական ձևը հանդի-
սանում է նորմալ հերթերով կրակն անհրաժեշտ
կանգառումներով և ճիշտ նշանառությունը սպառ-
վելու և վերականգնելու համար, պահեստարան-

ները փոփոխելու համար, խափանումները վերացնելու և փողը պաղեցնելու համար:

Կարն հերքերով հրաձգությունը կիրառվում է մարտում, յերբ նպատակը կարող է հաջվածվել փոքրաթիվ ձիւղերով, և փորձնական հրաձգության ժամանակ:

Անընդհատ կրակը կարելի չէ թույլատրել մարտի առանձին ճգնաժամային լուպներին միայն:

Հատ-հատ ծիգերով հրաձգությունը ձեռի դնդացրով կիրառվում է մարտում վտրպես բացառություն, գնդացրի դասավորության սեղն և ներկայությունը թագնելու նպատակով և մոտիկ տարածություններէջ ամենափոքր նպատակները դնդակոծելու ժամանակ:

76. ԿՐԱԿԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐԱՊԵՍ ԴԱԴԱՐԵՅՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Հրաման տալ. «գնդացիր ԿԱՆԳԱՐ»:

Նշանառուն դադարում է կրակելուց, ուշադրությամբ սպասելով ջոկի հրամատարի հետեւյալ հրամանին: Դրա համար հարկաւոր է դադարել ձգանք սեղմելուց և գնդացրի կոթն իջեցնել գետնին (հենաբանի վրա):

Ժամանակավորապես կրակը դադարեցնելու համար, յերբ հարկաւոր է դնդացրը պատահական ձիւղէջ անվտանգ դարձնել, հրաման տալ. (այն սխառնմներում, վորոնք այդ թույլ կտան). «ՓԱԿԱՆՔԸ ՅԵՏ ԳՅԻՐ»:

77. ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱՅԻՐԸ ԴԱՏԱՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Հրաման տալ, «ԼԻՅԸ ՀԱՆ»:

Նշանառուն, գնդացրի կոթը գետնին (հենաբանի վրա) իջեցնելուց և նշանոցն և ուղղանք ժշտական հաստման վրա դնելուց հետո ոգնականի հետ միասին դադարկում է գնդացրը:

Նշանառուն և ոգնականը, գնդացրը դադարելուց հետո, հալաքում են պահուելի մասերը, պատկանելիքներն և պահեստաբանները, և մընում են իրենց տեղում թագնված:

78. ՈՂԻՅԻՆ ՀԱԿԱՌԱՅՈՐԴԻ ՎՐԱ ՀՐԱՉԳՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ձեռքի գնդացրը հրաձգության ընթացքում պահելու համար կարող է ծառայել ամեն տեսակի բարձր հենարանը:

6. ՀԱԿԱԳԱՋԵՐ ԿՐԵԼՆ ՈՒ ՊԱՇԵԼԸ

79. ԲՈԼՈՐ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՆ ՈՒ ՊԵՏ ԿԱԶՄԸ ՊԵՏՔ Ե ԿԱՐՈՂԱՆԱՆ ՀԱԿԱԳԱՋԵՐԻ ՀԵՏ ՎԱՐՎԵԼ. նրանք, ըստ հնարավորին, պետք է արագ հագնեն, չարվեն և հակադադ հազամ գենքով դործեն:

80. ՀԱԿԱԳԱՋԵՆ ՈՒՆԻ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ԲԱՂԱԴՐԻՉ ՄԱՍԵՐԸ. Հախազագային տուփը միայն է դիմակի հետ ծալքաւոր (հալմոնիկաձև) ուտինն խողովակի ոգնությամբ: Այդ խողովակի վերին ծայրին ամրացած է մետաղե նախափողակ — յերեք տակ, վորի մի ծայրին հագցրած է ծալքաւոր խողովակը, մյուսին — դիմակը, իսկ յերբորդին — ուտինն արտաշնչման կալուելը, վորը սովորաբար տեղաւորված է մետաղե ազուցարանի մեջ: Հակադադի թողոր մասերը գտնվում են բեղկնուտ սրայուսակում, վորն ունի յերկու

բաժանմունք. նրանցից մեկում տեղավորվում և հակադադային տուփը, իսկ մյուսում զինակը (կոթղակը): Պայուսակին ամրացած են. 1) ուսափոկը, փորի վրա կրում են պայուսակը, ավղուկներով, փորոնք հնարավորություն են տալիս կանոնավորել նրա յերկարությունը, և

Նկ. 33.

Նկ. 34.

2) փոքրիկ մետաղե աղեղնակներ և քուշ, փորոնց ողնությամբ պայուսակը կարելի չե կապել մարտեկի մարմնին: Պայուսակը հաղնում են հանդերձանքի վերևից:

81. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐԱՂ Ե ՊՏԵՎԵՆԻ յերեք դրությամբ.

1) «յերթական» (ոգնով դրած պայուսակի

մէջ (նկ. 33) — ջիմիական հարձակման անմիջական փոխարին բացակայության պայմաններում:

2) «պատրաստի» (նկ. 34) — աջաթիփի փառնդի սակայության դեպքում և

3) «մարտական» (նկ. 35) — հակադադը հագած և:

Նկ. 35

Նկ. 36.

82. «ՊԱՏՐԱՍՏԻ ԴՐՈՒԹՅԱՆ» (նկ. 34) հակադադերը փոխադրվում են յերթական դրությունից, «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ի ՄԱՐՏ» հրամանով, հետևյալ նվազների ողնությամբ.

Առաջին. ձախ ձեռքը մտցնում են ուսափոկի տակ և աղատում են նրա տակից, իսկ պայուսակն ուսափոկի հետ միասին վզի վրա տեղափոխում են իրանի առաջին մասի վրա (նկ. 36):

Յերկրորդ. աշխուհների տեղափոխելու ուղ-
նութեամբ ուսանողի յերկարութեամբ կարճաց-
վում է և պայուսակը ձգվում է դեպի վեր աշ-
տես, վոր նա իր ցածի մասով հասնի գոտու բար-
ձրութեան:

Յերրորդ. պայուսակի կախույրն սղատում
են, բայց չեն բացում:

Չարորդ. պայուսակը պլնդ ամրացվում է
իրանին լըի ողնութեամբ:

Յեթե գլխարկը պլնդ ամրացած է գլխին
(որինակ, կարմիր բանակայինի կորդակը սառ-
նամանիք յեղանակին), այդ դեպքում հակա-
գազը «պատրաստի» դրուլթյան փոխելիս, գլխար-
կը պետք է պատրաստ լինի արագ հանելու հա-
մար (որինակ՝ կորդակի վզի կոճակը պետք է
դուրս գցած լինի):

83. ՀԱԿՍԳԱԶ ՀՍԳՆԵԼԸ «պատրաստի»
դրուլթյունից կատարվում է «ԳԱԶԵՐ» հրամանով
կամ ազդանշանով, հետևյալ նախնեների ողնու-
թեամբ.

Առաջին. հանում են գլխարկը և դնում վոտ-
քերի արանքը կամ դնում են իրենց մոտ. յեթե
ձեռքին հրացան կամ վորե է այլ սուարկա կա,
ձեռքին դրանց նախապես դնում են (կանդ-
նեցնում են) իրենցից մոտ:

Յերկրորդ. պայուսակի կախույրը բարձրաց-
նում են, դիմակը հանում են պայուսակից:

Յերրորդ. դիմակը հագնում են գլխին, վորի
համար յերկու ձեռքով բռնում են դիմակի հաստ
յեզրերից աշտես, վոր դեպի ցած դարձած բութ
մատերը, լինեն դիմակի կրակի մասի դրաի կող-

մից նրա յերկայնակի կարի կողքերին, լուկ մաս-
ցած մատները—նեռի կողմից—ապա դիմակի
մեջ են դնում կշակը և, մատները դիմակի յեզ-
րով ցածից դեպի վեր շարժելով, զգուշութեամբ
քաշում են գլխին այն հաշվով, վոր ակնոցներն
ընկնեն աչքերի դիմաց և դիմակի վրա ծալքեր
չլինեն, յեթե դիմակի ակնոցները միանգամից
չնկնեն աչքերի դիմաց կամ ակնոցների
չբռնանքները սեղմում են կամ թե չեն դիմակի
վրա շատ փոթեր են ստանցել, այդ դեպքում
պետք է շտկել դիմակը, զգուշութեամբ տեղա-
շարժելով և ուղղելով այն ձեռքի ակնոցով, դիմա-
կի կշակի մասը չպետք է սեղմի բուկը:

Չարորդ. դնում են գլխարկը և վերցնում
դին գրագ հրացանը:

Յերթական դրուլթյունից անմիջապես հակա-
գազն հաշնելու անհրաժեշտութեան դեպքում
պայուսակը հարմարեցվում է ամրացվում է ա-
մենից վերջը:

84. ՀԱԿՍԳԱԶ ՀՍԳՆԵԼԸ կատարվում է
«ՀԱԿՍԳԱԶԵՐԸ ՀԱՆ» հրամանով:

1) Հանում են գլխարկը և դնում վոտքերի
արանքը կամ իրենց մոտ. դնում են (պառկեցնում
են) իրենցից մոտիկ հրացանը կամ վորե է այլ ս-
ուարկան, յեթե նրանք խանգարում են հակագա-
զը հանելուն:

2) Գլխից հանում են դիմակը. դրա համար
ձեռքերի բութ մատները մոցնում են ակնոցների
մոտ դիմակի հաստ յեզրի տակը, և զգուշու-
թեամբ հանում են դիմակը:

3) Դնում են գլխարկը:

4) Դիմակը չորացնում են, վորի համար այն չորս են տալիս հակառակ կողմը, և վերջինս չորացնում են թաշկինակով կամ վորեւե փամուկ լաթով:

5) Դիմակը սկզբից ծալում են յերկարությամբ, իսկ հետո խոտորնակի, այն հաշվով, վոր ակնոցները ամեն կողմից ծածկված լինեն ուտինով:

6) Ծալած վիճակում դիմակը նախափողակ-յերեքտակի, արտաշնչման կափուլքի ծալ-քավոր խողովակի մեծ մասի հետ միասին դարս-վում և պայուսակի մեջ. պայուսակի կափուլքը չեն կոճկում. յեթե հակադազը փոխում են հպատ-րաստի՞ դրության, և կոճկում են—յերթական դրության փոխելու ժամանակ: Վերջին դեպքում բացի դրանից, աղատում են քուղը և կծկված վիճակում դնում են պայուսակի մեջ, ուրա հա-մապատասխան կերպով յերկարացնում են ուսա-փուկը և պայուսակը տեղափոխում ձախ կողքը:

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԳ

ՀԲԱԶԻԳ ՅԵՎ ԱԵՌԲԻ ԳՆԴԱՅՐԻ ԶՈՎ

1. ԸՆԳՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

85. ՀԲԱՄԱՏԱՐԻ ՏԵՂԸ: Դտեղելով դասակի բնդհանուր շարքում, ջոկի հրամատարը հրա-մաններ տալու համար շարքում իր անդը չի թողնում, այլ միայն գլուխը դարձնում և դեպի իր ջոկի կողմը:

Մյուս դեպքերում, այդ թվում նաև ջոկի կարգերում, հրամատարի անդը վորոշվում և ջո-կի ղեկավարելու հարմարությամբ, դասակի հը-րամատարի և հարեան ջոկերի հետ սովորական կապ պահպանելու հնարավորությամբ:

86. ՊԵՏԻՆ ԴԻՄԱԼՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԲՈՂՐԻ դեպքերում, յերբ դիմավորելու համար հրամանն ընդհանուր և և տալիս և ամազ հրամատարը, ջո-կի հրամատարը, (յեթե շարքից դուրս և յեկեկ) կանգնում և կանոնադրով իրեն համար շարքում վորոշված տեղը «Ընկեր հրամատարներ—ՏԵ-ՂԵՐԻ» հրամանով:

Մյուս դեպքերում (գտնվելով դասակի կամ վաչտի մյուս ստորաբաժանումներից հեռու) ջոկի հրամատարը, յեկած պետին դիմավորելու համար հրաման տալուց հետո, մոտենում և նրան հետևյալ գեկուցումով, «Այսինչ ջոկը կա-տարում և այսինչը (գրազվում և այսինչով)»:

87. ԶՈՎԻ ՇԱՐԳԵՐԸ

- ա) միաշար սյուն, (դժանկար 1*) և 2),
- բ) միատողան (դժանկար 3 և 4),

Շանթ-ու-քյուն.—վաշտի վարչակա՞ն դա-տակի փամփշտակիրների և օանխտարական ջոկերը, բացի հեշյալ շարքերից, կիրառում են դուզաշար սյունը:

ԶՈՎԻ ԿԱՐԳԵՐԸ.

*) 1-ին և բոլոր հաջորդ դժանկարների պայ-մանական նշանների բացատրությունը տես հո-վելված II.

4) Դիմակը չորացնում են, վորի համար այն չորս են տալին հակառակ կողմը, և վերջինս չորացնում են թաշկինակով կամ վորեւ իրավունք լաթով:

5) Դիմակը սկզբից ծալում են յերկարությամբ, իսկ հետո խոտորնակի, այն հաշվով, վոր անոցները ամեն կողմից ծածկված լինեն ուտինով:

6) Ծալած վիճակում դիմակը նախափողակ-յերեքտակի, արտաշնչման կափուլքի ծալ-քավոր խողովակի մեծ մասի հետ միասին դարս-վում և պայուսակի մեջ. պայուսակի կափուլքի չեն կոճկում. յեթե հակադադր վիճակում են հոլատ-րաստի՝ դրության, և կոճկում են—յերթական դրության փոխելու ժամանակ: Վերջին դեպքում բացի դրանից, աղատում են քուղը և կծկված վիճակում դնում են պայուսակի մեջ, տալս հա-մապատասխան կերպով յերկարացնում են ուստ-փուկը և պայուսակը տեղափոխում ձախ կողքը:

ԳԼՈՒՆ ԶՈՐՐՈՐԳ

ՀԻՄՆԻԳ ՅԵՎ ԱՆՈՒԲ ԳՆԴԱՏՐԻ ԶՈՎ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

85. ՀԻՄՄԱՏԱՐԻ ՏԵՂԷ: Խոնվելով դասակի բնդհանուր շարքում, ջոկի հրամատարը հրա-մաններ տալու համար շարքում իր տեղը չի թողնում, այլ միայն գլուխը դարձնում և դեպի իր ջոկի կողմը:

Մյուս դեպքերում, այդ թվում նաև ջոկի կարգերում, հրամատարի տեղը վորոշվում և ջո-կի դեկավարելու հարմարությամբ, դասակի հը-րամատարի և հարեան ջոկերի հետ ամենուրեք կապ պահպանելու հնարավորությամբ:

86. ՊԵՏԻՆ ԴԻՄԱՎՈՐԵԼՈՒ ՀԱՍԱՐ ԲՈՂՈՐ դեպքերում, յերբ դիմավորելու համար հրամանն բնդհանուր և և տալին և ավագ հրամատարը, ջո-կի հրամատարը, (յեթե շարքից դուրս և յեկեղ) կանդնում և կանոնադրքով իրեն համար շարքում վորոշված տեղը «Ընկեր կրամատարներ—ՏԵ-ՂԵՐԻ» հրամանով:

Մյուս դեպքերում (դանվելով դասակի կամ վաշտի մյուս ստորաբաժանումներից հեռու) ջոկի հրամատարը, յեկամ պետին դիմավորելու համար հրաման տալուց հետո, մոտենում և նրան հետևյալ զեկուցումով, «Այսինչ ջոկը կա-տարում է այսինչը (գրազվում է այսինչով)»:

87. ԶՈՎԻ ՇԱՐԳԵՐԸ.

ա) միաշար սյուն, (զժանկար 1*) և 2),

բ) միատողան (զժանկար 3 և 4),

Ծանոթություն.—վաշտի վարչակազմ դա-տակի փամփուշտակիրների և օանկատարական ջոկերը, բացի հիշյալ շարքերից, կիրառում են դուգաշար սյունը:

ԶՈՎԻ ԿԱՐԳԵՐԸ.

*) 1-ին և բոլոր հաջորդ զժանկարների պայ-մանական նշանների բացատրությունը տես հա-վելված II.

անցնում է կարգերի (ոճաշար), մարտակարգի :
Դասակի մասնատումից հետո շարքից կարգի անց-
նելու մոմենտը, ինչպես նաև տեղաշարժման,
ծածուկ դրուժյամբ կանգ առնելու, դիրքում
տեղավորվելու և դրոճի շարժման համար կարգի
ընտրությունը վորոշում է ջոկի հրամատարը :
Նա չպետք է սպասի դրա համար դատակի հրա-
մատարի հատուկ կարգադրություններին :

90. ԶՈԿԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ պարտավոր է .

1) ամբողջ ջոկով տեղաշարժման ժամանակ
և կանգառումների ժամանակ, յերբ հարկավոր է
ջոկը մեկ կարգից մյուսը փոխադրել անհրաժեշտ
դեպքերում փոխել մարտիկների մեջև միջին հե-
ռակայությունները (կամ միջանցները) .

2) կրակ սկսելուց առաջ ճիշտ ցույց տալ յու-
րաքանչյուր մարտիկին (նշանառուին) ջոկի
դնդակակոծի սեկտորը (հատածը), դեպի առաջ
դուրս բերված աջ և ձախ հարևաններին հարվա-
ծելուց խուսափելու համար :

3) խորքից կրակը վարելու հարմարության
համար պահպանել իր և հարևան ջոկերի միջև
միջանցները, վոր ցույց է տվել դատակի հրա-
մատարը :

ՀՐԱԶԳԱՅԻՆ ԶՈԿԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ .

4) յերբ հարկավոր է դուրս բերել ջոկի կադ-
մից լավագույն հրաձիգներին և նոճածիգներին,
ցույց տալով նրանց ինդերը, դերբը և դեպի
դիրքը դնալու ճանապարհը .

5) կանգառումների համար ընտրել ծածուկ

տեղեր, վորոնք ապահովեն ջոկն անո . 7ի կո-
րուստներից .

6) դիրքում տեղավորման ժամանակ հետևել
առանձին մարտիկների տեղանքում ճիշտ տեղա-
վորմանը .

7) ջոկի մարտիկների խմբակներով կամ ա-
ռանձին տեղաշարժումը պաշտպանել իր ջոկի կը-
րակով :

ԶՆՈՔԻ ԳՆԴԱՅՐԻ ԶՈԿԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ .

8) կանգ առումների ժամանակ նշել դիրքը,
և այնտեղ դիրքը դնել .

9) դիրքում տեղավորման ժամանակ նշանա-
ռուին ցույց տալ նպատակները, նշել հետևյալ
դիրքերը և հետևել մարտիկների տեղանքում ճիշտ
տեղավորմանը, յեթև կարիք կա նրանց ոգտա-
դործել վորպես հրաձիգներ :

2. ԶՈԿԻ ՇԱՐՔԵՐԸ

91. ԶՈԿԸ ՄԻԱԾԱՐ ՍՅՈՒՆՈՎ ՇԱՐՔԵԼՈՎ
ՀԱՄԱՐ, ջոկի հրամատարը հրաման է տալիս .
«Զոկ— ՇԱՐՎԻՐ (ՎԱԶՈՎ) :

Մարտիկներն արագ քայլով (վազով), բայց
առանց շփոթության և աղմուկի կանգնում են ի-
րենց հրամատարի յետևում, ինչպես ցույց է
տրված 1 և 2 դժանկարներում : Զենքի դրուժյու-
նը—վորքի մոտ : Մարտիկների միջև հեռակայու-
թյունը—մեկնած ձեռքի յերկարությամբ է : Ամեն
մի մարտիկ պետք է այնպես կանգնի, վոր առ-
ջում կանգնածի դիմի յետևից չտեսնի մյուս-

ների գլուխները: Յուրաքանչյուր մարտիկ կանգնում է «զգաստ» դրությամբ:

92. **ՁՈԿԸ ՄԻԱՏՈՂԱՆ ՇԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.**
«Ձոկ միատողան— ՇԱՐԷԼԻՐ (ՎԱԶՈՎ):»:

Ձոկը շարվում է, ինչպես ցույց է տրված 3 և 4 պատկերներում, արագ հաժաաարվելով ըստ նոնաճիգի (նշանառուի): Վերջինս կանգնում է ջոկի հրամատարին յետևում մեկ քայլի վրա: Ձենքի դրությունը—վոտքին: Միջանցը մարտիկների միջև—ափի լայնքի չափով. վոտքերի թաթերի ծայրերը—մի ուղիղ գծի վրա. մարտիկները կանգնում են «զգաստ» դրությամբ:

93. **ՄԻԱՇԱՐ ՍՅՈՒՆԻՑ ՄԻՏՈՂԱՆ և ՎԵՐՋԻ-**
ՆԻԳ միաշար սյուն վերակողմելը կատարվում է քառորդ շրջան դարձումով. «Աջ—ԴԱՐՁ (Ձախ ԴԱՐՁ հրամանով):»

94. **ՁՈԿԻ ՀԱՎԱՍՍԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ,** ջոկի հրամատարը հրաման է տալիս. **Ձոկ—ՀԱՎԱՍԱՐ,** «ԶԳԱՍՏ»:

Միաշար սյունում գտնվելիս, առաջին հրամանով—վերցնել սահմանված հեռակայությունը և կանգնել ծոճրակի դիմաց:

Միտողան շարքում գտնվելիս առաջին հրամանով մարտիկները գլուխները դարձնում են դեպի աջ և հաժաաարվում են աջպես, փոքր ամեն մեկը տեսնի չորրորդ մարդու կուրծքը, իրեն հաշվելով առաջինը: Յեթե ղենքը վոտքին է, աջ դեպքում միաժամանակ ղենքի փողաքերանը պետք է մոտեցնել աջ ուսին: Աջաթևյանը կանգնում է «զգաստ»:

Յերկրորդ հրամանով—գլուխը պահել ուղիղ, ղենքի փողաքերանը հեռացնել ուսից:

95. **ՊԵՏԻՆ ԴԻՄԱՎՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ** (հոգ. 86)—հրաման տալ. 1) «ԶԳԱՍՏ», 2) **ՀԱՎԱՍԱՐՈՒՄԸ ԴԵՊԻ ԱՋ,** (ՁԱՆ, ԴԵՊԻ ԿԵՆՏՐՈՆԸ):

Ձոկի մարտիկները կարճ դարձնում են պլուխները նշանակված կողմը և նայում են ուղիղ պետին, նրա յետևից դարձնելով գլուխները:

Յերբ յեկամ պետն անցնում է ջոկի ճակատով կամ յուրաքանչյուր հաջորդող հրամանով պլուխը պետը և ուղիղ պահել:

96. **ՁՈԿԸ ՊԱՌԿԱՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ,** միաշար սյունում կամ միտողան շարքում գտնվելիս հրաման տալ. «Ձոկ—ՊԱՌԿԻՐ»:

Վերկացնելու համար. «Ձոկ—ՎԵՐ ԿԱՑ»:

Կատարվում է հոգ. 15-ում բացատրված կանոնների համաձայն:

Ձենքի դրությունը փոխելու համար հրաման տալ. «Ձոկ—ՈՒՍՆԻՎԱՐ (ՄԵԶՔԻՂ, ՁԵՌՔԻՂ, ՎՈՏՔԻՂ):»:

97. **ՁՈԿԸ ՇԱՐԺԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.**

«Ձոկ ինձ հետևիլի բայլով (վազով) ՄԱՐԾ» կամ, յեթե հրամատարն ինքն անձամբ չի առաջորդում իր ջոկին. «Ռոդուքյունն այսինչ տեղը... (հրամանի հետ միաժամանակ ձեռքով ցույց է տալիս նշանակված ուղղությունը),... «Ձոկ, բայլով (վազով)—ՄԱՐԾ»:

Բոլորը սկսելով շարժումը միաժամանակ նախ վոտից, չարժվում են հրամատարի յետևից կամ ուղղապահի յետևից (ըստ ուղղապահի—մի.

տողանում), պահպանելով ընդհանուր քայլվածքը, ճիշտ պահելով տվյալ ուղղութիւնը, և հասարակումը ծոծրակի դիմաց կամ ճակատի յերկայնութեամբ (դեպի աջ):

Ծանոթութիւն.—Միաշար սյունում ուղղապահը բոլոր դեպքերում—առաջավոր մարտիկն է. միտողանում—աջաթևյան մարտիկը: Զոկը կանգնեցնելու համար. «Զոկ—ԿԱՆԿՄԱՆ»:

Բոլորն անելով ևս մի քայլ (վազով չարժան դեպքում—յերեք քայլ), միաժամանակ կանգ են առնում:

98. ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆԸ ՓՈՆԵՆՈՒ ՀԱՄԱՐ (յեթե ջոկի հրամատարն անձամբ չի առաջնորդում ջոկին):

Քայլելիս. «Զոկ, դեպի աջ (դեպի ձախ)—քայլով ՄԱՐՇ»:

«ՄԱՐՇ» հրամանով ուղղապահը, իսկ նրա յետևից մնացածները (հետզհետե նրա տեղին մոտենալուն պէս) նրա համեմատ փոխում են ուղղութիւնը:

Յերբ չըջում են, վորքան հարկավոր է, հրաման տալ. «ԱՌԱՋ» և, յեթե հարկավոր է, ավելացնել—«Ուղղութիւնն այսինչ տեղը»:

Ուղղապահը գնում է ուղիղ ցույց տված ուղղութեամբ, մնացածները չարժւում են նրա յետևից:

Զոկն արձակելու համար «Զոկ—ՅՐՎԻՐ»:

Ծանոթութիւն.—Յերթում, վորք դադարէի համար կանգառումների ժամանակ, «ՅՐՎԻՐ» հրամանը չի տրվում:

Զոկի դարձումները տեղում և քայլելիս կատարվում են հող. 19 և 23-ում բացատրված հրամանների և կանոնների համաձայն:

99. ԶԵՆՔԻՑ ԲՈՒՐԳ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, հրաման տալ. «Զոկ—գեմն ի ԲՈՒՐԳ»:

Այս հրամանով նոնաձիգը (առաջավորը, աջաթևյանը), իսկ ձեռքի զնդացրի ջոկում—նշահառուի ողնականը յետ և դառնում տեղում (միտողանում— դեպի ձախ, իսկ մնացած մարտիկները միաժամանակ դառնում են դեպի աջ). մնացած մարտիկները (միտողանում աջ դարձում—մից հետո) արագ մոտենում են նոնաձիգին և հրացաններից բուրգ են կաղմում: Նոնաձիգը հսկում է, վոր սվինները մոտեցնելիս և հրացանի կոթերը միմիանցից հեռացնելիս հատիկներն իրար չկպչեն:

Ծանոթութիւն.—Զեռքի զնդացրի ջոկում ձեռքի զնդացրը դեմ են անում բուրգին կամ կանգնեցնում են նրան մոտիկ հենարանի վրա. ժողովեններով (պահետարաններով) լի տուփերը, յեթե այդպիսիները տարել են մարդկանց վրա, դետեղում են բուրգերի տակին:

Յեթե ջոկում 6-ից ավելի մարտիկ կա. այսինչից սկսած (աղգանունը)—յիւրկարդ բուրգ, «Զոկ— ԶԵՆՔ Ի ԲՈՒՐԳ»:

Մարտիկների բուրգ կաղմելուց հետո, ջոկի հրամատարը հրաման է տալիս ջոկին չարվելու (հող. 9). ջոկը բուրգի յետևում կամ կողքին շահ

րելուց հետո, ասուլիսում և զենքից բուրդ կաղմե-
յու ճշտությունը:

Ծանոթ. — 1. Յուրաքանչյուր մարտիկ
չարքում պարտավոր է իր մոտ ունենալ պա-
րանի ող (4-5 սմ. տրամագծով) զենքից
բուրդ կաղմելու համար:

Ծանոթ. — 2. Բուրդերի ճիշտ կալթելու
պատասխանատվությունն ընկնում է նուա-
ձիգի վրա (նշանառուի ողնականի) և հրա-
մանով նշանակված մարտիկի վրա:

Բուրդից հրացանները վերցնելու համար—
«Զսկ Ի ԶՆՆ»:

Մարտիկներն արագ վերցնում են զենքը և
չարվում են նոսնաձիգի համեմատ (ձեռքի զնդա-
ցրի ջոկում-նշանառուի համեմատ), զենքը—
վտարից դուրս դնում: չարքը նույնն է, ինչ վոր
զենքից բուրդ կաղմելուց առաջ:

100. ՇԱՐԲԵՐԻՑ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆԸ կո-
տարվում է հող, 48-ում ցույց տված հրաման-
ների համեմատ:

ա) մարտական պարագայի պայմաններում
— հեծելազորի հանկարծակի դրոհը յերթի ժա-
մանակ յեա մղելու համար, յերբ ջոկը ժամանակ
չունի պաշտպանվելու համար տեղակայան անար-
կաններից հարմարը բռնելու, ողային նպատակ-
ների վրա և ոժանդակ նշանառության կետ յի-
ղած դեպքում:

բ) խաղաղ պարագայի պայմաններում— վող-
ջույնի համար (սին փամփուլայնեքով) և հրաձգա-

յին մարմնամարդու յյան (փարժական փամ-
փուլայնեքով), համապատասխան միանները վար-
ժեցնելու նպատակով: (ձեռքերի, աչքերի, մա-
տիկի) և հրաձգության ձեռքերի ամրոտման ունա-
կությունների հասնելու համար:

Ծանոթություն. — Ձեռքի զնդացրի ջոկում
չարքից հրաձգությունը կարելի յե կատարել
միմիայն հրացանով:

101. ՀԵՏԵԼԱՁՈՐԻ ՀԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐՈՀԻ
ՆԵՊԳՈՒՄ մենակ զնացող հրաձիգ ջոկի վրա,
ջոկն ընդունում է դրոհը միտողան չարքում,
վտրը կաղմվում է միաշար սյունից մարտիկների
դեպի ձախ դուրս վազելու միջոցով, ջոկի հրա-
մատարի կանդնած գծի վրա, կամ տեղում քա-
սորդ շրջան դարձումով (թևից դրոհ տալու դեպ-
քում):

Յեթե ջոկը յինժարելվում է հանկարծակի
դրոհի զանազան կողմերից, այդ դեպքում մար-
տիկներն առանց հրամանի սպասելու, խմբվում
են ջոկի հրամատարի չուրջը և յեա են մղում դը-
րոհը մենազարկ կրակով և ձեռքի նոսակներով,
հրացանը կիս մոտիկից կրակելով, մինչև վերջին
վայրկյանը:

102. Հակառակորդի զրահապատ մեքենայի
յերեվալու դեպքում, ջոկի հրամատարը

1) միջոցներ և ձեռք առնում յիր պորամասե-
րին նախազգուշացնելու պայմանական նշաննե-
րով:

2) միջոցներ և ձեռք առնում զրահա-մեքե-
նան վողնչացնելու (կրակի զրահաչար զնդակներով

դրահամեքենայի (սոցիալիստիկ) տեղերին կամ հասարակ զինվորներով—ճեղքերին և անցքերին)։

3) ողորդործում է ձեռքի տակ յեղած միջոցները դրահամեքենայի դեպի մեր պորամատերի շարժման ճանապարհը կտրելու, իսկ յիժե արդհանգի, — այն դեպքում վերադարձի ճանապարհը կտրելու համար։

103. Հակառակորդի ինքնաթիռների յերևույտ դեպքում, «ԻՆՔՆԱԹԻՈՒ» հրամանով (նշանով, տղանշանով), ջոկը, հրամատարի «ԻՆՁ ՀԵՏԵՎԻՐ» հրամանի համաձայն, յիժե մոտիկում ինքնաթիռի դիտողությունից ծածկարաններ չկան, ճանապարհից դուրս է վազում և բացառապես է հձաշար, շարունակելով շարժումը կամ «ՊԱՆԿԻՐ» հրամանով—անկարգ, բայց տանց կուտակվելու, պառկում են յերեսները դեպի ցած, ծածկելով զենքի և հանդերձանքի փայլուն մասերը. հակադաշինը «պատրաստ» դրույթում է։

Յեթե ինքնաթիռը ցածրանում է մինչև 400-500 մետր, այդ դեպքում հրամատարի հրամանով, հրաձիգները կրակ են բաց անում։

104. Ողում ԹՆ ներկայության հայտարարման դեպքում, ջոկը հաղնում է հակադաշինը, քիմիական տաղնասլի արդանշանի կամ «ԳՎԶԵՐ» հրամանի համաձայն։

3. 204Ի ԿԱՐԳԵՐԸ

105. 204Ի ԿԱՐԳԸ ՊԵՏԻՐ Ե՝

ա) ապահովի ձայնով զեկալարելու հուտալիությունը, վորի համար ջոկը ճակատի յերկա-

րությամբ կամ խորությամբ, 30-40 մետրից ալիկի չափով է բռնի։

բ) ապահովել, բոլոր մարտիկների համար մեկը մյուսին ողնելու հնարավորությունը, շխալարելով կրակ վարելուն ու շարժմանը։

Կարգերում մարտիկները դասավորույթյունը վորդվում է ջոկի հրամատարի ցուցումներով և այն ինքնադործունեյությամբ, վոր հայտարարում են մարտիկները, ձեռնելով ամենալավ ձեվով ողորդործել իրենց զենքի ուժն և տեղանքը։

Յեթե ջոկի հրամատարի կողմից միջանցները (հուսկայությունները) ցույց չեն տրված, մարտիկներն այդպիսիները պահում են 3-4 քայլի չափ։

Ամեն մի հրամանի կամ պատվերի սկզբնական բառերի ժամանակ, վոր վերաբերում է ամբողջ ջոկին կամ առլիկի ձայնից մարտիկները դրժները դարձնում են դեպի ջոկի հրամատարը, դադարեցնելով կրակելը, յեթե կրակ վարելու են յեղել։

106. ՄԻԱՇԱՐ ԱՅՈՒՆԻՑ ԿԱՐԳԵՐԻՆ (ՈՉԱՇԱՐ ԿԱՐ ՄԱՐՏԱԿԱՆ) ԱՆՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ 20ԻՆ հրամատարը հրաման է տալիս։

ա) «Ուղղությունը այսինչ տեղը» կամ «դեպի այս առարկան», «Շարժվել այսինչ առվով» (միտամանակ ձեռքով ցույց է տալիս կողմնորոշ կետի դրությունը և շարժման ուղին) — յեթե անըդհատ շարժում է նախատեսվում կամ «Հարաձուլյաճ համար գրավել այսինչ բնագիծը»։

բ) «Հեռակայությունն (սիջանցը) այսօրն

քայլ» կամ «Բանել այսինչ տեղից մինչև այսինչ կետը»:

2) «Ձուկ—ՈՉԱՇԱՐ» (ոճաշար անցնելու դեպքում) կամ «Ձուկ—ԲԱՅՎԻՐ», (մարտական կարգի անցնելու դեպքում):

Կատարողական հրամանով.

ա) Ոճաշարի անցնելու համար.

Նոնաձիգը (նշանառուն) սկսում է շարժումը վազով, ուղիղ ցույց տված առարկայի ուղղու-

թյամբ, մնացածները հաճախ դարձար նոնաձիգի յեռից անցնում են վազի, հրամանով ցույց տված հեռավորությանները հեռագհատն ավարտուց հետո (դժանկ 5-6). Յեթ ջոկի բոլոր մարտիկները ձգվում են ոճաշար, ջոկի հրամատարը կամ շարժումն անցկայում է քայլի կամ կանգնեցնում է ջոկը:

Գծ. 8 Նրաձիգ ջոկի միջադար սյուրից մարտական կարգի անցնելը:

բ) Մարտական կարգի անցնելու համար. նոնաձիգը (նշանառուն) շարժումն սկսում է քայլով, ուղիղ ցույց տված առարկայի ուղղու-

թյամբ, մնացած մարտիկները շարժվում են վազով նոնաձիգի շարժման ուղղություների կես դարձ դեպի աջ կամ ձախ (դժանկ. 5). մատուկները հեռագհատն իրենց տեղերը դուրս գալուց հետո, ինքնուրույն կերպով անցնում են քայլով շրջանում:

Ծանոթություն.—Յեթե, ժամանակ չլինելու պատճառով, մարտի համար կարգի անցնելուց առաջ ցույց չի տրվել ջոկի դործողությունների նպատակը, այն դեպքում այդ պետք է անել առաջին հարմար դեպքում:

107. ՄԻԱՇԱՐ ՍՅՈՒՆԻՑ ԿԱՄ ՈՉԱՇԱՐԻՑ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ԱՆՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, առանց առաջ շարժելու, ջոկի հրամատարը հրաման է տալիս.

ա) »Ուղղապահ ԿԱՆԻ Ա՛Ր»,

բ) »Ուղղությունն այսինչ տեղը, ՏԵՂՈՒՄ»:

դ) »Միջանցը այսֆան ֆայլ» կամ «Տեղավորվել այսինչ տեղից մինչև այսինչ կետը»:

դ) «Ձուկ—ԲԱՅՎԻՐ» (դժանկ. 8 և 9):

Մարտական կարգից ոճաշարի անցնելը կատարվում է, ինչպես ցույց է տրված 10-րդ դժանկարում:

Կարգից շարժի համարը կատարվում է «Ձուկ—ՇԱՐՎԻՐ» հրամանով:

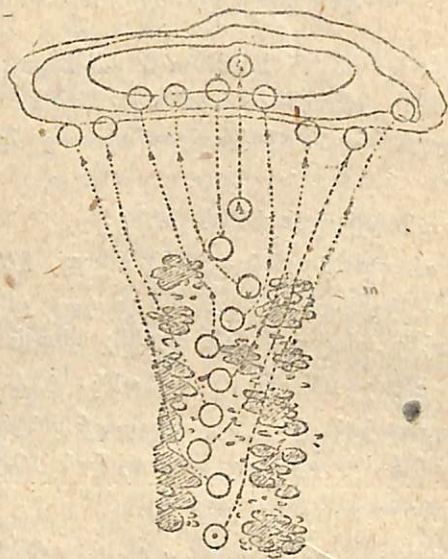
108. ԱՄԲՈՂԶ ՋՈՂԷ ՄԻԱՇԱՐԱՆԱԿ ՇԱՐՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ջոկի հրամատարը հրաման է տալիս. «ՀՐԱՀԱՆ»: «Ձուկ—այսինչ տեղն ինչ ճՏԵՎԻՐ ՎԱՋՈՎ»:

Ջոկը կանգնեցնելու համար. «Ձուկ—ԿԱՆԻ Ա՛Ր»:

Մարտիկները կանգ են առնում և քոնում են ծածկված դրուժյուն կամ ընդունում են հրաձգ-

գության համար դրություն, հարմարվելով տեղանքին:

ՁՈԿԻ ՄՍՐՏՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՇԱՐԺՄԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆԸ ՓՈԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ջուկի հրա-

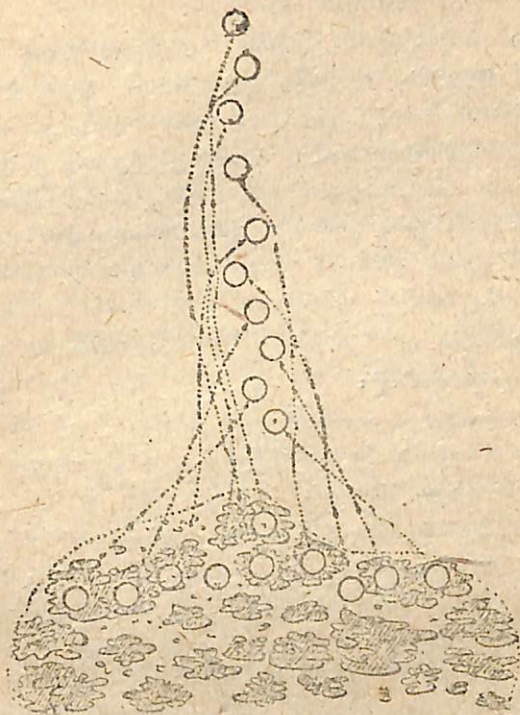

Գծանկ. 9. Հրաձիգ ջուկի ոձաշարից մարտական կարգի անցնելը:

մատարը հրաման և տալիս. «Ուղղությունն աշխիշ տեղը» (միաժամանակ ձեռքով ցույց և տալիս նոր ուղղությունը):

109. ՀՐԱՁԻԳ ՁՈԿԻ ԽՄԲԱԿՆԵՐՈՎ ՏԵՂԱՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԻ (ՎԱՁԵՎԱՁԲԻ, ՍՈՂԱԼՈՒ) ԺԱՄԱՆԱԿ, առաջինը գնում և այն խմբակը, մոր ջուկի հրամատարի գլխավորությամբ և, վերջին

խմբակի հետ տեղաշարժվում և ջուկի հրամատարին տեղափոխվում:

Գծանկ. 10. Հրաձիգ ջուկի մարտական կարգից ոձաշարի անցնելը:

Մեկ-մեկ տեղաշարժման դեպքում, առաջինը տեղաշարժվում և ջուկի հրամատարը, իսկ վերջինը ջուկի հրամատարի ուղեկցանք:

Ձուկի հրամատարի հրամանը ջուկը խմբակ-

ներով տեղաշարժելու համար, մոտավորապես հետեւյալն է.

ա) «Հրաձգութեան համար քոմիւ քփերը 40 քալ յետի աջ»:

բ) «Վագեւագ Խմբակներով—առաջին խմբակն այսինչ անձինք, յերկրորդն այսինչ անձինք»:

գ) «Մեզ ոգևում է ձեռքի յերկրորդ գնդացի-յը. տեղում մնացածներին և վագեւագը կ'առա-յառնենք կրակ քանակ». հետ «տեղում մնացած-ներին կրակ քանակ, վագեւագը կ'առաջանանք քաֆով այսինչ տեղը»:

Կատարումն սկսում է հրամատարի իրեն տեղաշարժումով:

Նոր բնագծին հասնելուց հետո, ջոկի հրամա-տարը մնացած մարտիկներին նշան է տալիս տե-ղաշարժելու համար:

Մեկ-մեկ տեղաշարժելու դեպքում—տեղում մնացած մարտիկները ցույց տալով հերթի կնի-զով, ինքնուրույն կերպով, իսկ հարկավոր դեպ-քերում—ջոկի հրամատարի տեղակալի հրամա-նով՝ «Այսինչ ՀՐԱՇԱՆ, ԱՌԱՂ»—սկսում են տեղաշարժել, նշելով իրենց շարժման ուղին:

Խմբական տեղաշարժման դեպքում յերկրորդ և հաջորդ խմբակներն սկսում են շարժումը ջոկի հրամատարի տեղակալի, «Այսինչ Խմբակի ՀՐԱՇԱՆ, ԱՌԱՂ» հրամանով:

110. Ձեռքի դնդացի ջոկի վաղեմյալը (առաջ ուղարկել) ժամանակ, առաջինը տեղաշարժ-վում են ջոկի հրամատարը և նշանադրի ոգնա-

կանը, վերջինս տեղ է պատրաստում դնդացիի համար և դնդացիին ժող բերելուց հետո կրակ է լաց անում:

111. ՁՈՎԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ դիր-քում կրակ վարելու համար վորոշվում է ջոկի հրամատարի և մարտիկների ինքնադրժույնե-ությամբ, իսկ ձեռքի դնդացիի ջոկում հաս դըն-դացիին հրապաշարով մնելու հարմարությամբ (գծանկ. 11):

Կրակը ղեկավարելու ժամանակ ջոկի հրամա-տարը ղեկավարվում է հոդ. 48 և 74-ցույց մոնիթրերի համեմատ:

112. ՁՈՎԸ ԳՐՈՇԻ ՇԱՐԺԵԼՈՒ ՀԱՍԱՐ, այն դեպքերում յերբ յերման դրությունը հակառա-

Գծանկ. 11. Ձեռքի դնդացիի ջոկը դիրքում:

կորդից 100 մետրից ավելի յի, ջոկի հրամա-տարը առանց կրակը դադարեցնելու, հրաման է տալիս, «Կատրաստվի՛ր զրոհի», մարտիկներն առանց կրակը դադարեցնելու, պետք է պատրաստ լինեն սվինամարտի նստվելու:

Ջոկի հրամատարն առաջ է վաղում և վա-ղելիս հրաման է տալիս. «Գրոհի՛ր ԱՌԱՂ ԻՆՉ ՀԵՏԵՎԻՐ»:

Բոլոր մարտիկները միաժամանակ վեր են թռչում և, բարձր ձայնով կրկնելով «ԱՌԱՋ», ջոկի հրամատարի հետեւից առաջ են շարժվում արագացրած քայլերով:

Յեթե արգելում չի յեղել, այդ դեպքում մարտիկները, քայլելիս զնդակահար են անում հակառակորդին հրացաններով, վորի համար ընկերներից մի քանի քայլ առաջ են վազում, կարճատև (1—2 վարկյան) կանգ են առնում վերածիդ հրաձգության համար, քայլելիս լցնելով հրացանները:

Հակառակորդին 75—100 մետր մոտենալու դեպքում, ջոկի հրամատարը շեշտակի նետվում է առաջ, հրաման տալով. «ՍՎԻՆԱՄԱՐՏԻ—ՀՈՒՌ-ՌԱ՛»:

Մարտիկները «ՀՈՒՌ-ՌԱ՛» դռալով հրամատարի հետեւից նետվում են ավինամարտի: Առջիվի մարտիկները վազելիս հակառակորդի վրա նետում են ձեռքի նռնակներ:

«Հուռոտ» դռալը արգելելու և դիշերային գրոհի ժամանակ հրաման է տրվում. «ՍՎԻՆԱՄԱՐՏԻ», վորի համաձայն մարտիկները լուս նետվում են ձեռնամարտի:

Յեթե գրոհի համար շարժումը կատարվում է 100 մետրից ավելի մոտ հեռավորության վրա, այդ դեպքում «Պատրաստվել գրոհի» պատվերից հետո անմիջապես հրաման է տրվում «ՍՎԻՆԱՄԱՐՏԻ ՀՈՒՌ-ՌԱ՛»:

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Հ Ի Ն Ա Ձ Ի Գ Դ Ա Ս Ա Կ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

113. ԴԱՍԱԿԸ ՎԱՇՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՇԱՐ. ԲՈՒՄ ԳՏՆՎԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ Հրամաններ տալու համար դասակի հրամատարը.

ա) յերկտողան շարքից— դուրս է դալիս յերկու քայլ առաջ և յերկրորդ քայլի հետ միաժամա նակ դառնում է դեպի ձախ.

բ) դորասյունից շարժման ժամանակ— դուրսը դարձնում է յետ. տեղում— դառնում է յետ լնդվորում յեթե հրամանը նախատեսում է շարժման սկիզբը, այդ դեպքում նախապատրաստական հրամանը տալուց հետո ընդունում է նախկին դրությունը, իսկ կատարողականի համար միայն դուրսը դարձնում է դեպի դասակը:

114. ԴԱՍԱԿԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԳՏՆՎԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ, ինչպես և վաշտը կարգերում դնելիս, դասակի հրամատարի տեղը վորոշվում է ստորադրյալ ջոկերի ղեկավարելու և վաշտի հրամատարի և հարեւան դասակների հետ ամենալավ կապ պահելու հարմարությամբ:

Դասակի հրամատարի ոգնականը կանդնում է դորասյունի յետեւում, իսկ յերկտողան շարքում— ձախ թեվում: Մասնատված և մարտական կարգում, յեթե դասակի հրամատարն առանձին ցուցումներ չի տվել, տեղավորվում է հրաձիգ ջոկերի մեծամասնության տեղավորման շարժմանը:

Դիտողը և կապավորները շարքում յեղած ժամանակ տեղավորվում են շոկերում: Կարգերի անցնելիս, ղեկողը և կապավորները գնում են դասակի հրամատարի յետեվից կամ նրա ցուցումով:

115. **ՁՈՎԵՐԻ ՇՍՐԳԵՐԻ ՅԵՎ ԿԱՐԳԵՐԻ** **ՁՈՒԳԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ** կազմվում են դասակի շարքերն ու կարգերը (տես ստորև աղյուսակը)

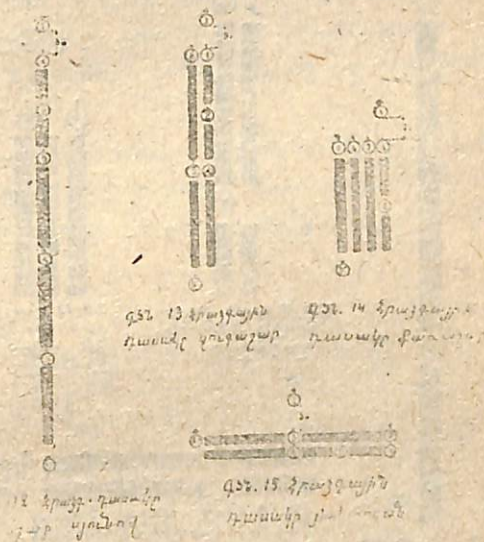
Դասակի շարքերը	Ձոկերի շարքերը	Ձոկերի դրուժյունը	Գծանկարներ
Միաշար սյուն	Միաշար սյուն	Գլխում 1-ին շոկը և ապա ըստ կարգի 2-րդը, 3-րդը, 4-րդը, 5-րդը իրար ծածրակի դիմաց:	Գծանկ. 12
Զուգաշար սյուն	Միաշար սյուն	1-ին և 3-րդ շոկերը կողք կողքի, 4-րդ շոկը 1-ինի յետևում, 4-րդ և 5-րդ շոկերը կողք կողքի (4-րդը 2-րդի ծածրակի դիմաց և 5-րդը 3-րդ շոկի ծածրակի դիմաց):	Գծանկ. 13
Բառաշար սյուն	Միաշար սյուն	1-ին, 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ շոկերը համարների կարգով աջից ձախ կողք կողքի, 2-րդ շոկը 1-ինի ծածրակի դիմաց:	Գծանկ. 14
Յերկուս դաս շարք	Միաշար շարք	Առաջին պողանք կազմում են 3-րդ և 5-րդ շոկերը (3-րդ շոկն աջ յեղում), յերկրորդ տողաւը կազմում են 1-ին, 2-րդ և 4-րդ շոկերը (աջից դեպի ձախ համարների կարգով):	Գծանկ. 15
Մանր նկարագիր. — Ցուցանիշները կապարհելու ներածիշառության դեպքում, թույլատրվում է շոկերի տեղափոխություն մի տողից մյուսը դասակի սահմաններում:			

Հրաձիգ վաշտի վարչական դասակը շարժվում է ինչպես ցույց է տրված 16, 17, 18, 19 դժանկարներում:

Դասակի կարգերը.

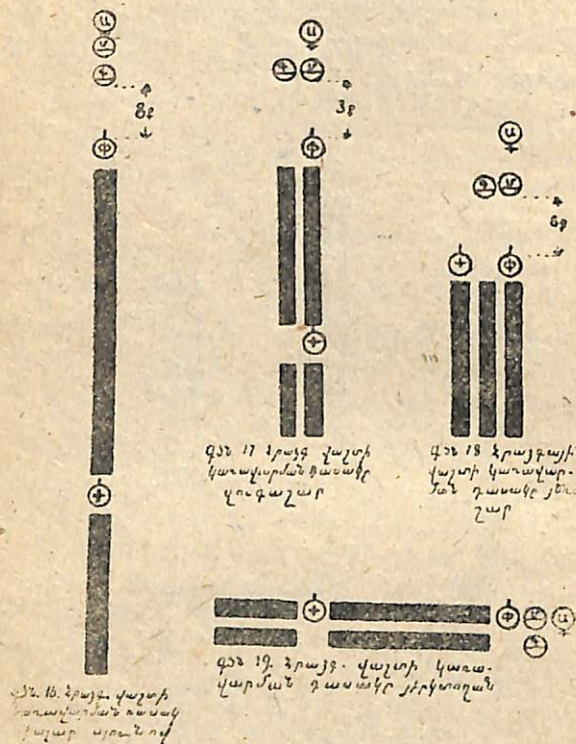
ա) մասնատած կարգ (դժանկարներ 20, 21).

բ) մարտական կարգ (տես «Հետեվակի մարտական կանոնագիրը» մ. II):

116. **ՄԱՐՏՈՒՄ**, վաշտի մասնատման ժամանակ, հրաձիգ շոկը, յեթե տեղանքը ծածկում է կրակից, շարունակում է շարժումը դուրսաշար կամ միաշար սյունով, հակառակ դեպքում — անցնում է մասնատված կամ մարտական կարգի:

Մարտական կարգի անցնելու ժամանակից առաջ սովորաբար վաշտի հրամատարը դասակին վորոչ մարտական խնդիր է տալիս:

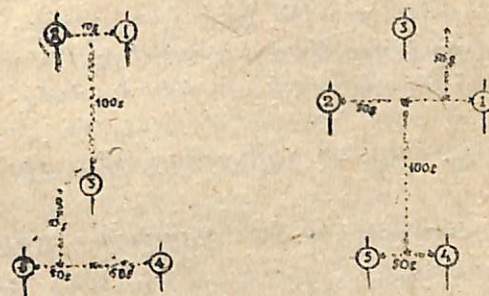
117. ՎԱՇՏԻ ՍՏՈՒՆԻՑ ԴՈՒՐՍ ԳՍԼՈՒՑ ՀԵՏՈ, ԴԱՄԱԿԻ ՀՐԱՄԱՍԱՐԸ ՊԵՏՔ Ե՝

ա) Մերձեցման շրջանում շարժումներ կատարելիս նույնպես և հարձակման սկզբին խուսա-

վել դասակը մարտական կարգի շուտափույթ բացառատելուց, ծածկված մատույցներն անցնելով ընդհանուր շարժում, իսկ բաց տեղերը մասնատված կարգով, ընդհանուր ոյուն կաշմել հիշյալ տեղերն անցնելուց հետո:

բ) դասակի տեղաշարժումների և կանգառումների ժամանակ, յերր հարկավոր և, այնպես փոխել ջոկերի միջև հեռակայություններն և միջանցները, վոր վաշտի և գումարտակի կրակային միջոցներն ամենից լրիվ ոգտադործեն իրենց կրակը:

գ) դասակը թաքուն կանգառներու ժամանակ, այնպիսի տեղեր ընտրել, վորոնք դասակն ապահովեն ավելորդ կտրուտներից, դիտողություն դնելով:

Փմ. 20. Նրաչք դասակի մասնատած կարգ

Փմ. 21. Նրաչք դասակի մասնատած կարգ

դ) այն բոլոր դեպքերում, յերբ դասակը դառնվում է առաջին շարանում, բայց թեպում և

ինքնուրույն գործողութիւններ կատարելիս— դիտողութեան կազմակերպիչ (հարկավոր դեպքում 2-3 մարդուց բաղկացած զեռեր ուղարկելով) :

դ) յերբ հարկավոր է, ջուրի կազմից զատիլ նուստիւններ և գերազանց հրաձիգներ, մարտական խնդիրներ նրանց տալով :

2. ԴԱՍԱԿԻ ՇԱՐՔԵՐԸ

118. ԴԱՍԱԿԸ ԳՈՐԱՇԱՐ, ՁՈՒԳԱՇԱՐ ԿԱՄ ՄԻԱՇԱՐ ՍՅՈՒՆՈՎ ՇԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

«Դասակ— քառաշար (գուգաշար, միաշար) ՇԱՐՎԻՐ (ՎԱՁՈՎ)» :

Հրաման տալուց հետո, դասակի հրամատարը կանգնում է ցանկացած ուղղութեամբ :

Ձուկերի հրամատարներն ու մարտիկներն բռնում են իրենց տեղերը (դժանկ. 12, 13, 14), ընդ վորում առաջին ջուկի հրամատարը, վորի համեմատ կատարվում է շարվածքը, կանգնում է դասակի հրամատարի յետեւում յերեք քայլի վրա :

119. ԴԱՍԱԿԸ ՅԵՐԿՏՈՂԱՆ ՇԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

«Դասակ յերկտողան— ՇԱՐՎԻՐ (ՎԱՁՈՎ)» :

Հրաման տալուց հետո, դասակի հրամատարը կանգնում է յերեսը ցանկացած ուղղութեամբ և յերկու ձեռքերը մեկնում է դեպի յերկու կողմը, նշանակելով դասակի ճակատի ուղղութիւնը, վորից հետո յերեսը դարձնում է դեպի դասակը :

Ձուկի հրամատարներն և մարտիկները բռնում են իրենց տեղերը (դժանկ. 15), շարվելով յերրորդ ջուկի հրամատարի համեմատ, վորը կանգնում է դասակի հրամատարի յետեւում յերեք քայլի վրա :

Դասակը հարկաւորելու համար :

«Դասակ— ՀԱՎԱՍՏԱՐ» :

«ՀԱՎԱՍՏ» :

120. ԳԵՏԻՆ ԴԻՄԱՂՈՐԵԼՈՒ, դասակը պատկանելու, արձակելու, շինքի-դուրիշունը փոխելու, շարժելու, դասակը կանգնեցնելու, շարժման արագութիւնը փոխելու, ուղղութիւնը փոխելու, եւսմ դասակը յետ դարձնելու համար— դասակի հրամատարը տալիս է նույն հրամանները, ինչ վոր ջուկի հրամատարը, նախադրույալներով նրանց, «Ձուկ» հրամանի փոխարեն, «Դասակ» հրամանով :

Կատարումը տեղի յն ունենում մոտավորապես հող. հող. 86, 96, 97, 98-ի համեմատ, հետեւյալ փոփոխութիւններով :

ա) «Պատկի՛ր» հրամանով— ջուկի յերկտողան շարքում յեղած ժամանակ, առաջին տողանում դանվորները, մի քայլ են անում դեպի առաջ, վորից հետո պահկում են. զուգաշար սյունում յերրորդ և հինգերորդ ջուկերը մի քայլ անում են դեպի ձախ. քառաշար սյունում— զնոցաքային ջուկերը մի քայլ անում են դեպի աջ, չորրորդը— մի քայլ ձախ և հինգերորդ ջուկը— յերկու քայլ դեպի ձախ :

128. ԴԱՍԱԿԸ ՄԻԱԾԱՐ ՍՅՈՒՆԻՑ ԶՈՒԳԱ-
ԾԱՐ ՍՅԱՆ ՇԱՐԱՓՈԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

Քայլելիս և տեղում.

«Զուգաշար — ՇԱՐՎԻՐ (վազով)»:

Առաջին և յերկրորդ ջոկերը մնում են տեղում (դանդաղեցնում շարժումը), յերրորդ ջոկն առաջ է շարժվում առաջինի դժի վրա:

Չորրորդ ջոկը դնում է յերկրորդի ծոծրակի դիմաց, իսկ հինգերորդ ջոկն առաջ է շարժվում չորրորդի դժի վրա (յերրորդի ծոծրակի դիմաց):

Ջոկերն իրենց տեղերը հասնելուց հետո դասակի հրամատարը կամ կանգնեցնում է դասակը կամ շարժում է լրիվ քայլով:

Հակառակը — դուրաշար սյունից միաշար սյան փոխելու համար.

Տեղից

«Միաշար քայլով (վազով) ՄԱՐՇ»

Քայլելիս

«Միաշար — ՇԱՐՎԻՐ (վազով)»:

Առաջին և յերկրորդ ջոկերը շարժվում են ուղիղ, նրանց յետևից ձգվում են հաջորդաբար, հետո հետև տեղ ադատվելուն նիս, յերրորդ, չորրորդ և հինգերորդ ջոկերը:

124. ԴԱՍԱԿԸ ՔԱՌԱՇԱՐ ՍՅՈՒՆԻՑ ԶՈՒ-
ԳԱԾԱՐ ՍՅԱՆ ՓՈԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

Տեղից

«Զուգաշար — քայլով — ՄԱՐՇ»:

Քայլելիս.

«Զուգաշար — ՇԱՐՎԻՐ — (վազով)»:

Առաջին, յերկրորդ և յերրորդ ջոկերն սկսում են (շարունակում են) շարժումը:

Չորրորդ և հինգերորդ ջոկերը — մնում են տեղում (դնալիս դանդաղեցնում շարժումը) մինչև չորրորդ ջոկի հրամատարի հրամանը — «Ինձ հետևի՛ր քայլով (վազով) — ՄԱՐՇ», վերի համեմատ յերկու ջոկերն էլ սկսում են ձգվել առջևում գնացող ջոկերի յետևից:

125. ԴԱՍԱԿԸ ԶՈՒԳԱԾԱՐ ՍՅՈՒՆԻՑ —
ՔԱՌԱՇԱՐ ՍՅԱՆ ՓՈԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

Քայլելիս և տեղում.

«Դասակ, քառաշար — ՇԱՐՎԻՐ (վազով)»:

Առաջին, յերկրորդ և յերրորդ ջոկերը մնում են տեղում (քայլելիս — դանդաղեցնում են շարժումը):

Չորրորդ և հինգերորդ ջոկերը, առաջ շարժվելով դեպի ձախ նախորդների դժի վրա, կանգ են առնում (քայլելիս — դանդաղեցնում են շարժումը):

Դրանից հետո դասակի հրամատարը հրաման է տալիս.

«ԼԱՅՆ ՔԱՅԼ» կամ «Դասակ — ԿԱՆԳ ԱՌ»:

126. ԶՈՒԳԱԾԱՐ ՍՅՈՒՆԻՑ ՅՆՐԿՏՈՂԱՆ
ԿԱԶՄԵԼՆ և ընդհակառակը կատարվում է դասակի դեպի ձախ (դեպի աջ) դարձումով միայն նախապես փոխելով (յեթե հարկավոր է) դասակի ուղղութիւնը:

Քառաշար և միաշար սյունը յերկտողան շարքի փոխելու համար և ընդհակառակը հարկա-

վոր ե նախապես դատակը չարափոխել զուգաշար սյունի:

127. ԶԵՆՔԸ ԲՈՒՐԳ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

«Դատակ—գեմն ի ԲՈՒՐԳ»:

Այդ հրամանով, դատակը յերկտուղան յեղած ժամանակ, ստալին տողանի ջոկերն անում են մի քայլ առաջ. զուգաշար սյունում յեղած ժամանակ—յերրորդ և հինգերորդ ջոկերն անում են մի քայլ դեպի ձախ. դատակը քառաշար սյունում յեղած ժամանակ—գնդացրային ջոկերն անում են մի քայլ դեպի աջ, չորրորդը—մի քայլ դեպի ձախ և հինգերորդ ջոկը յերկու քայլ դեպի ձախ:

Վերահիշյալը կատարելուց հետո, ջոկերի հրամատարները հրամաններ են տալիս, իսկ մարտիկները կատարում են հող. 99-ում ցույց տըվածը:

Ջոկերը բուրգ կազմելուց հետո, դատակի հրամատարը հրաման է տալիս դատակին առանց, զենքի չարվելու (հող. 118, 119) աշխտեղ, վորտեղ հարմար է: Դատակի հրամատարի ողնականը ստուգում է զենքը բուրգ կազմելու ճշտությունը:

Ջենքը վերցնելու համար.

«Դատակ—ի ԶԵՆ»:

Մարտիկներն արագ վերցնում են զենքը և շարժվում են ջոկերի հրամատարների համեմատ. շարքը նույնն է ինչ միջև բուրգ կազմելը:

128. ԴԱՍԱԿԸ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՑ ՀԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ. «Դատակ ֆանապարհից—ԱՋ (ԶԱՆ)», դատակասյունն արագ վազում է ճանապարհից դեպի աջ կամ դեպի ձախ և շարունակում է շարժումը:

«Ճանապարհից—ԱՋ ՈՒ ԶԱՆ» հրամանով, քառաշար և միաշար սյունից-առաջին, յերկրորդ և յերրորդ ջոկերը ճանապարհից վազում են դեպի աջ, իսկ չորրորդն և հինգերորդը—դեպի ձախ. զուգաշար սյունից-առաջինը, յերկրորդն և չորրորդը—դեպի աջ, իսկ յերրորդն և հինգերորդը—դեպի ձախ: Ջոկերը, ճանապարհից դուրս վազելուց հետո, շարունակում են շարժումը նրա կողմնակներով:

«Ճանապարհով—ՄԱՐԾ» հրամանով վերադառնալով ճանապարհի վրա, վերականգնում է շարժման նախկին կարգը:

129. ԴԱՍԱԿԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ ԿԱՐՈՂ Ե ԴԱՍԱԿԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՅՈՒՆԻՑ ՄԻ ՔԱՆԻ ՋՈԿԵՐ ԶԱՏԵԼ շարժման և գործողությունների համար իր ողնականի հրամատարության տակ:

Դատակի հրամատարի ողնականն այդ ջոկերը դուրս է բերում դատակի ընդհանուր շարքից, դատակի հրամատարի ցույց տված ուղղությամբ շարժելու համար, հրաման տալով.

ա) «այսինչ ջոկեր, լսի՛ր իմ հրամանը ...

բ) «մեկ-մեկ (յերկերիկու) իՆՁ ՀԵՏԵՎԻՐ» կամ «ուշադրությունն այսինչ տեղը փայլով (վազով) — ՄԱՐԾ»:

Հետագայում դատակի հրամատարի ողնականը դեկավարում է իրեն սղարադրյալ ջոկերին անմիջականորեն դատակի հրամատարի համար ցուցումների համեմատ:

130. ԴԱՍԱԿԻ ՇԱՐՔԵՐԻՑ ՀՐԱՋԳՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՆԸ ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ Ե ՆՈՒՅՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐՈՎ
և նույն հրամաններով, վերոնշ ցույց են տրված ընկի համար, նկատի առնելով հետևյալը. «յերկտուղան» չարքից հրաձգության ժամանակ «ԼՑՐՈՒՆ» հրամանով, — յետևի տողանում կանգնած մարտիկները բացի ձեռքի զնդացիների նշանառուներից, մի քայլ են անում դեպի ձախ — առաջ, առջևի տողանում կանգնած մարտիկների միջև վեղած միջանցների դիմացը կանգնելու համար, մարտիկները միաժամանակ ուղղում են իրենց հրացաններն այդ միջանցը և լցնում են:

Հրաձգությունը դադարեցնելու համար տրված հրամանը կատարելուց հետո, զենքը վերցնում են վրաքին, ընդ վերում բոլորը բռնում են իրենց նախկին տեղերը:

131. ՀԵԾԵԼԱԶՈՐԻ ՀԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԴՐՈՂԻ
ԴԵՊՔՈՒՄ, յերբ դասակն հնարավորություն չունի բացվելու մարտական կարգի կամ պաշտպանության համար զրափելու տեղական հարմար առարկա, նա դիմավորում և յետ ե մղում զրոհը զնդացիների, հրացանների և ձեռքի ու հրացանային նռնակների կրակով, նույնպես և սրագնով:

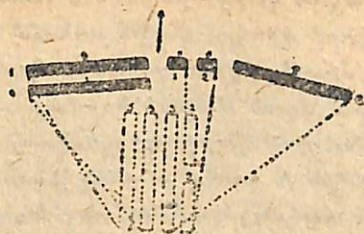
Հեծելազորի հանդարձակի զրոհը յետ մղելու համար սահմանված չարքերը բավական հուսալի յեն. միայն հետևյալի մանր ստորաբաժանումների համար (ջոկ, դասակ) նաև այն հակառակորդի վերաբերմամբ, վերը զրոհում և հեծյալ չարքում,

յեթե այդ զրոհին չեն ոգնում զնդացրային կամ շահել մարտական կարգի բացվելու համար:

Հեծելազորի զրոհը, վերին ոգնում են զնդացրերը կամ ձիաթափված զորամասերը, հանդիսանում և նրա մղած մարտի նորմալ տեսակը: Ուստի սահմանված կարգերը պետք և կիրառել վորպես առաջին և արագ անցնող ետապ զրոհող հեծելազորին հակադրելու համար, նպատակ ունենալով խուճապը կանխել և վերոջ ժամանակ շահել մարտական կարգի բացվելու համար:

132. ԴԱՍԱԿԸ ՔԱՌԱՇԱՐ ՍՅՈՒՆՈՎ ՇԱՐԺԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ.

ա) «ՀԵԾԵԼԱԶՈՐԸ ՃԱԿԱՏԻՑ» հրամանով: Դասակը կանգ է առնում: Առաջին ջոկը մնում և տեղում, յերկրորդը վազում և դեպի աջ, առաջինի գծի վրա. յերկու ջոկն էլ, արագ պատրաստվելով, կրակ են բաց անում: Հինգերորդ ջոկը վազով շարժվում և մի տողան առաջին և յերկրորդ ջոկերի գծի վրա (առաջինից դեպի ձախ) և հրաձգության համար ընդունում և ծնկից դրությունը, յեթե հարկավոր և, կեռելով թեվը: Զորբորդ ջոկը շարվում և հինգերորդի յետևիվում, իսկ յերկրորդը — առաջինի և յերկրորդի յետևիվում կամ սրանցից աջ. յերկուսն էլ հրաձգության համար կանգնած դրությամբ են (յեթե յերրորդ ջոկը շարվում և յերկրորդից աջ, այդ դեպքում ծնկից դրության մեջ, — (գծանկ. 22): Հրաձիգ ջոկերը կրակ են բացում, դասակի հրամատարի կամ ջոկերի հրամատարների հրամանով:

Գծանկ. 22. Հրաձիգ դասակի քառաշար սյուներից շարափոխությունը ճակատից դրոշող հեծեկազորին յետ մղելու համար:

բ) «ՀԵՇԵԼԱԶՈՐԸ ԹԻԿՈՒՆՔԻՑ» հրամանով:

Դասակը կանգ է առնում և յետ և դառնում: Ջոկերն ընդունում են նույն դրուժյունը, ինչ վոր հեծեկազորը ճակատից յետ մղելու ժամանակ, միայն չուռ տված թեվերով:

դ) «ՀԵՇԵԼԱԶՈՐՆ ԱԶԻՑ» հրամանով:

Յերրորդ, չորրորդ և հինգերորդ ջոկերը դառնում են դեպի աջ և ընդունում են հրաձգության համար դրուժյունը. յերրորդն և չորրորդը ծնկից, իսկ հինգերորդը—կանգնած: Առաջին ջոկը վազում է առաջ և տեղափոխվում է չորրորդ ջոկից ձախ, իսկ յերրորդ ջոկը վազում է յետ և տեղափոխվում է չորրորդ ջոկից աջ: Առաջին և յերրորդ ջոկերը, բռնելով իրենց տեղերը, անմիջապես կրակ են բաց անում (գլ. ծանկ. 23):

Գծանկ. 23. Հրաձիգ դասակի քառաշար սյուներից շարափոխությունը աջից դրոշող հեծեկազորին յետ մղելու համար:

Գծանկ. 24. Հրաձիգ դասակի քառաշար սյուներից շարափոխությունը ձախից դրոշող հեծեկազորին յետ մղելու համար:

դ) «ՀԵՇԵԼԱԶՈՐՆ ՁԱԽԻՑ» հրամանով,

Յերրորդ, չորրորդ և հինգերորդ ջոկերը դառնում են դեպի ձախ ընդունում են հրաձգության համար դրուժյունը, հինգերորդը—ծնկից, իսկ չորրորդն և յերրորդը—կանգնած: Առաջին ջոկը վազում է աջ, իսկ յերրորդը, չորրորդ ջոկից ձախ և կրակ է բացում (գծանկ. 24):

133. ՋՈՒԳԱՇՍԻ ՍՅՈՒՆՈՎ ԴԱՍԱԿԻ ՇԱԺՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ:

ա) «ՀԵՇԵԼԱԶՈՐԸ ՃԱԿԱՏԻՑ» հրամանով:

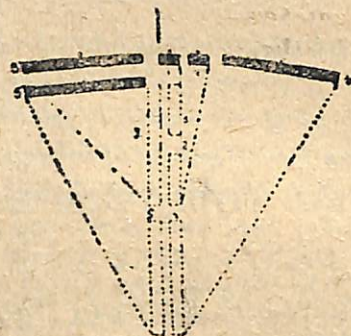
Առաջին ջոկը շարվում է աեղում, յերրորդը նրանից աջ և անմիջապես կրակ են բաց անում: Յերրորդ ջոկը շարվում է առաջինից ձախ և ընդունում է հրաձգության համար ծնկից դրուժյունը: Չորրորդը շարվում է դեպի աջ,

իսկ հինգերորդը—դեպի ձախ, վազելով և կիս մոտենալով առաջին տողանին, և հրաձգության համար ընդունում ե կանգնած դրություն (դժանկ. 25):

բ) «ՀԵՇԵԼԱԶՈՐՆ ԱՋԻՑ» հրամանով:

Ամբողջ դասակը դառնում ե դեպի աջ: Առաջին և յերկրորդ ջոկերը կրակ են բացում. չորրորդ ջոկն ընդունում ե հրաձգության համար ծնկից դրությունը, իսկ յերրորդ և հինգերորդը —կանգնած:

դ) «ՀԵՇԵԼԱԶՈՐՆ ԱՋԻՑ» հրամանով: Դասակը դառնում ե դեպի ձախ: Յերրորդ ջոկը տեղ

Գծանկ. 25. Հրաձիգ դասակի զուգաշար սյունից շարափոխությունը ճակատից դրոհող հեծելադուրին յետ մղելու համար:

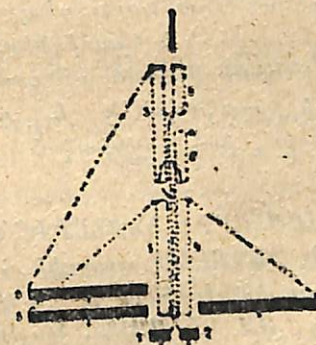
և տալիս առաջին և յերկրորդ ջոկերին դնդաջիւրներով կրակ վարելու և ընդունում և հրաձգության համար կանգնած դրություն: Հինգերորդ

ջոկն ընդունում ե հրաձգության համար ծնկից դրությունը, իսկ չորրորդը—կանգնած:

դ) «ՀԵՇԵԼԱԶՈՐՆ ԹԻԿՈՒՆԳԻՑ» հրամանով:

Դասակը դառնում ե յետ: Չորրորդ ջոկը բացվում ե դեպի ձախ, իսկ հինգերորդը—դեպի աջ և հրաձգության համար ընդունում ե ծնկից դրությունը: Առաջին և յերկրորդ ջոկերն արագ դրափում են չորրորդ և հինգերորդ ջոկերի միջև յեղած արանքը: Յերրորդ ջոկը կանգնած դրությամբ բացադատվում ե հինգերորդ ջոկի յետևում (դժանկ. 26):

Ճակատից և թիկունքից դրոհող հեծելադուրին յետ մղելու համար դասակի միաշար սյունից շարափոխությունը կատարվում ե զուգաշար

Գծանկ. 26. Հրաձիգ դասակի զուգաշար սյունից շարափոխությունը թիկունքից դրոհող հեծելադուրին յետ մղելու համար:

սյունից դասակը շարժման ժամանակ շարափոխ-
վելու համար տված ցուցմունքների համեմատ,
իսկ ավելի և ձախից դրոշող հեծելադուրին յետ
մղելու շարափոխությանը հասնում են շարքը
շարժնելով դեպի հրամանով ցույց տված կողմը:

134. ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴԻ ԱՎՏՈՋՐԱՀԱՊԱՏ ՄԵ-
ՔԵՆԱՆԵՐԻ ՅԵՐԵՎԱՆ ԳԱՆՈՒ ԴԵՊՔՈՒՄ դա-
սակի հրամատարը նախազգուշացնում է իրենց
դրամասերին սլաշմանական նշաններով՝ նրանց
յերեալու մասին: Պարագայի համեմատ հնարա-
վոր միջոցներ և ձեռք առնում դեպի մեր դորքե-
րի կողմը բերող ճանապարհը կտրելու համար,
աշխատելով վերջնական հաշվով, զրահապատ
մեքենան դեռևս աշխարհի դրության մեջ, վոր նա
չկարողանա շարժվել վոչ դեպի առաջ և վոչ ել
դեպի յետ:

Ձրահամեքենան մոտենալու դեպքում զնդա-
կոծել ձեռքի զնդացրերի և հրաձիգների կրակով.
զրահահար զնդակներով—մոտորի գտնված տե-
ղերին, բենդինի սլահամանին և դրախմբի
գտնված տեղերին, իսկ սովորական զնդակնե-
րով—ձեռքերին:

135. ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴԻ ԻՆՔՆԱԹԻՌՆԵՐԻ ՅԵ-
ՐԵՎԱՆ ԳԱՆՈՒ ԴԵՊՔՈՒՄ դասակի հրամատա-
րը հրաման է տալիս «ԻՆՔՆԱԹԻՌ—ՃԱՆԱՊԱՐ-
ՀԻՑ ԱՋ (ՁԱՆ, ԱՋ ՈՒ ՁԱՆ)», նայած տեղում
յեղած ծածկարանին:

Դասակն արագ վազում է ճանապարհից
դուրս դեպի մոտակա թաքստոցը և շարունակում
է շարժումը, խուսափելով կուտակվելուց:

ՅԵՐԵ ճանապարհին մոտիկ թաքստոցներ չկան,
այդ դեպքում «ԻՆՔՆԱԹԻՌ—ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՑ ԱՋ և
ՁԱՆ» հրամանով, առաջին, յերկրորդ, յերրորդ
ջոկերը քառաշար սյունից արագ վազում են ճա-
նապարհից—դեպի աջ 50—60 մետր և, յեթե կան-
դաման համար արդանշան (հրաման) չի յեղել,
շարունակում են շարժումը: Նույնն անում են
չորրորդ և հինգերորդ ջոկերը, միայն ճանապար-
հից դեպի ձախ:

ՅԵՐԵ անհրաժեշտ է թաքնվել տեղում, այդ
դեպքում «ՊԱՌԿԻՐ» հրամանով, բոլորը խառը
կերպով, բայց առանց կուտակման, պատկում են
յերեսները դեպի ցած, ծածկելով գենքի և հան-
դերձանքի փայլուն մասերը, հակազագերը պա-
հելով «սրատրատու» դրությամբ:

«ՃԱՆԱՊԱՐԻՈՎ ՄԱՐՇ» հրամանը վերական-
դնում է շարժման նախկին կարգը:

3. ԴԱՍԱԿԻ ԿԱՐԳԵՐԸ

136. ԾԱԾԿՎԱԾ ՄԱՏՈՒՅՑՆԵՐ ԶՈՒՆԵՑՈՂ
ՏԵՂԱՆՔՈՒՄ, հակառակորդի հրետանու և զըն-
դացրային կրակի տակ դասակը բաժանվում է
ջոկերի:

Դասակի կարգում ջոկերի դասավորությունը
փոքրվում է.

1) դասակի խնդրով, տեղանքով և հակա-
ռակորդի կրակով:

2) դասակի հրամատարի ջոկերի տեղում
դասավորվելու (շարժման) ցուցումներով կամ թե

չէ միջին հեռակայությունների և միջանցների ցուցումներով.

3) դասակի հրամատարի ցուցումներով հասուկ խնդիրների և նռնաձիգների և գերազանց հրաձիգների փողալորման մասին, յեթե դասակում աղալիսիները զատված են և առանձին խումբով են կազմում:

4) ջոկերի հրամատարների ինքնադործունելութեամբ, տեղանքն ու կրակն ամենալավ կերպով ոգտադործելու նպատակով:

Դասակը մասնատելու համար դասակի հրամատարը ցույց է տալիս.

1) ուղղութիւնն և ուղղապահ ջոկը.

2) ջոկերի փոխադարձ դրութիւնը և, յեթե հարկավոր է, նրանց կարգերը (շարքերը):

3) հեռակայութիւններն ու միջանցները կամ տեղական առարկաները, վորոնց պետք է գրավեն ջոկերը (կամ վորոնց համեմատ չարժէն):

Կատարումն ակալում է դասակի հրամատարի «ԲԱՅՎԻՐ» հրամանով:

Ուղղապահ ջոկի հրամանը «ՁՈԿ ԻՆՁ ՀԵՏԵՎԻՐ» հրաման տալով, առաջնորդում է նրան ցույց տված ուղղութեամբ:

Միտա ջոկերի հրամատարները կարճ ճանապարհով իրենց ջոկերին առաջնորդում են ցույց տված ուղղութեամբ և, պահելով պահանջված հեռակայութիւններն ու միջանցները, շարունակում են շարժումը, համակերպելով ուղղապահի շարժման հետ, կամ կանգնեցնում են ջոկերը (հրամարվելով տեղանքին):

Հետադարձ յուրաքանչյուր ջոկ բացվում է իր հրամատարի նախաձեռնութեամբ յեթե դասակի հրամատարն առանձին ցուցումներ չի տվել:

Շարժումը, կանգառումները, ուղղութեան փոփոխելը, հեռակայութիւնների և միջանցների փոփոխութիւնը, ջոկերի փոխադարձ դրութեան փոփոխութիւնը կատարվում է դասակի հրամատարի համապատասխան հրամաններով (նշաններով, աղղանշաններով):

Դասակի փախկելը կատարվում է «այսինջ ջոկի համեմատ — ՓԱԿՎԻՐ (վազով)» հրամանով (նշանով կամ աղղանշանով):

Ջոկերի հրամատարներն իրենց ջոկերին առաջնորդում են այն ջոկի մոտ, վորի համեմատ կատարվում է հալածը, և շարվում են զուգաշար սյունով:

Ծանոթութիւն. — Հալածը կարող է կատարվել նաև «ՇԱՐՎԻՐ» հրամանով:

137. ՅԵԹԵ ԴԱՍԱԿԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ ՆԱԽԱՊԵՍ ՅՈՒԵՅ ԶԻ ՏՎԵԼ ՄԱՍՆԱՏՄԱՆ ԿԱՐԳԸ, նա կարող է, ցույց տալով միայն ուղղութիւնը, տալ հետևյալ հրամանը (աղղանշանը, նշանը).

«Առաջին ջոկի համեմատ — ԲԱՅՎԻՐ» (դժանկ. 20) կամ բ «Յերրորդ ջոկի համեմատ — ԲԱՅՎԻՐ» (դժանկ. 21):

Առաջին դեպքում ուղղապահի հանդիսանում է առաջին ջոկը: Նա շարունակում է շարժումը դա-

սակի հրամատարի ցույց տված ուղղութեամբ:
Մնացած ջոկերը դատաւորւում են ինչպե՞ս ցույց
և տրված 20-րդ գծանկարում:

Յերկրորդ դեպքում ուղղապահ համադրումում
և յերրորդ ջոկը:

138. ԴԱՍԱԿԸ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ԲԱՑԵ-
ԼԸ կատարում է սյունից կամ մասնատված
կարգից: Բացման մոմենտը վորոշվում է
դասակին մարտական խնդիր տալով կամ հար-
տական պարագայի պահանջներով:

Զորայունից բացման համար քառակի
հրամատարը կանչում է ջոկերի հրամատարներին
և հրաման է տալիս:

Կատարումն սկսվում է դասակի հրամատարի
Դառակ— ԲԱՑՎԻՐ» ձշանով, ազդանշա-
նով կամ հրամանով:

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Հ Ր Ա Ձ Ի Գ Վ Ա Շ Տ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

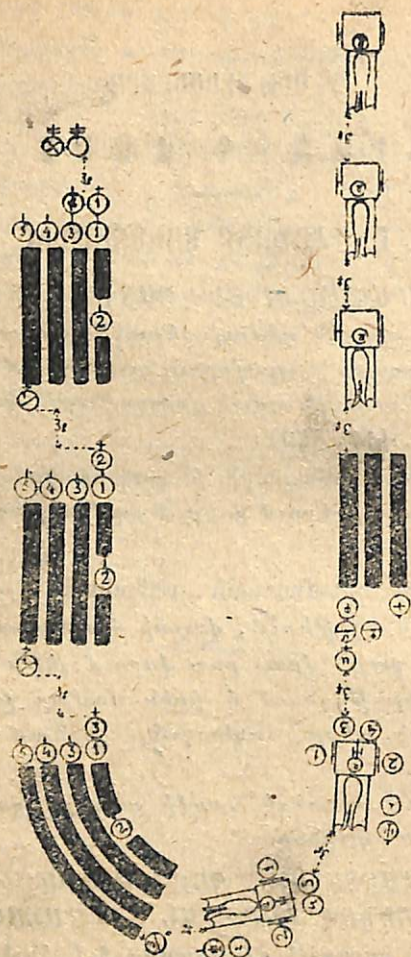
139. ՀՐԱՄԱՆՆԵՐ ՅԵՎ ՊԱՏՎՈՐՆԵՐ ՏԱԼՈՒ
ՀԱՄԱՐ և պետին դիմավորելու ժամանակ վաշ-
տի հրամատարը մոտավորապես վարվում է դա-
սակի հրամատարին տված ցուցումների համեմատ
(Հոդ. 113, 114, 120):

Վաշտի հրամատարի և քաղաքական ղեկա-
վարի տեղը շարքերում ցույց է տրված գծանկար-
ներում:

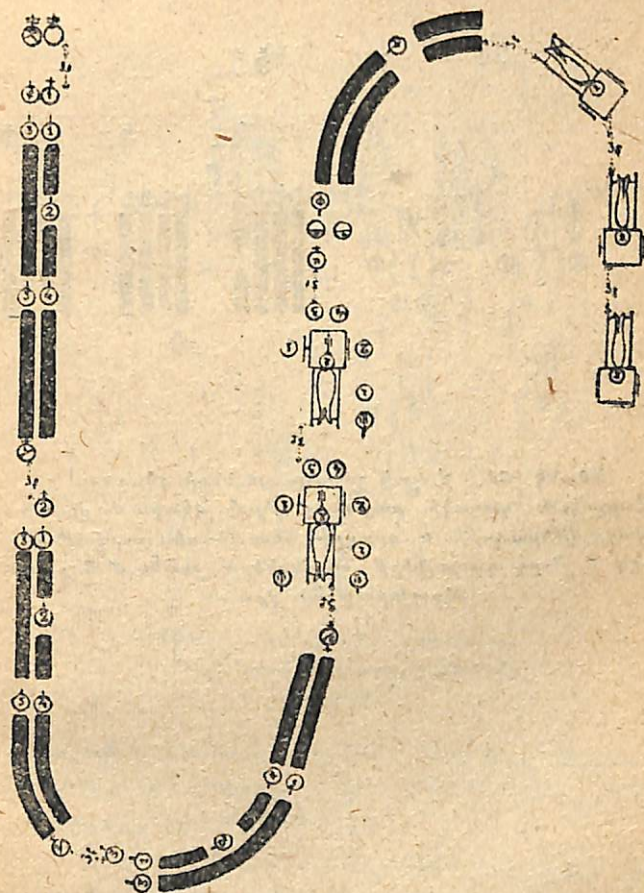
Վաշտի հրամատարի ոգնակամը շարքում
կանգնում է աջ թևում, վաշտի հրամատարի յե-
տևում մի քայլի վրա. ըստ վորում յեթե վաշտի
հրամատարը թողնում է իրեն համար շարքում
ուսմանված տեղը, տղնականը բռնում է նրա
տեղը:

Մնացած պետերի կազմի տեղերը ցույց են
տրված գծանկարներում:

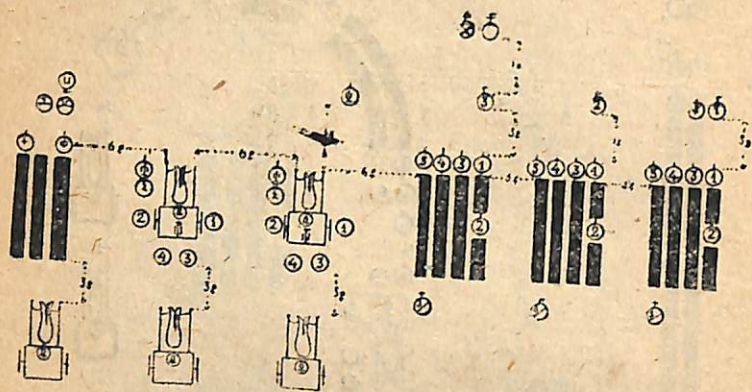
140. ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԱՅՈՒՄ ՎԱՇՏԻ
ՅԵՐԹԱՅՈՒՆՈՎ ՇԱՐԺՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ձշա-
նակվում է որտակա՞ մի հրաձիգ ջոկ ինքնաթիռ-
ների վրա կրակելու համար և յերկակի պոստ
դային դիտողութեան համար: Սրանք գնում են

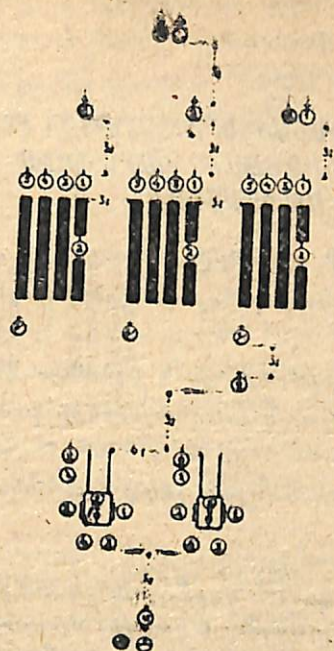
Քժանկ. 27. Վաշտը քառաշար սյունով:
(Սյան խորութիւնը 130 քաղ է):

Քժանկ. 28. Վաշտը զուգաշար սյունով:
(Սյան խորութիւնը 175 քաղ է):

Գծանկ. 29. Վաշտի դասակարգումների գծաշար:
(Վարչական դասակարգի բացակայության դեպքում, վաշտի
ավագը մթերապանի և գլխավորի հետ միասին շարվում են
2-րդ և 3-րդ դասակարգների արանքների յետևում 5 քայլ
հեռավորության վրա):

Գծանկ. 29ա. Վաշտի դասակարգում-
ների գծաշար գնդացրի դասակար-
գի յետևում:

վաշտի ընդհանուր շարքում: Դիտողը փոխվում և
սովազի կարգադրությունում ամեն մի ժամից հետո
(դարձարձների ժամանակ):

Վաշտի ներքին ծառայությունների վերակարգը
յերթում հետևում և վաշտի մարտական գումակի
յետևից 5 քայլի վրա:

Վաշտի մասնատման ժամանակ, դասակարգների

հրամատարները յուրաքանչյուր դասակից մեկ-
մեկ կտալալոր են նշանակում վաչտի հրամատար-
րի մոտ:

141. ԴԱՍԱԿՆԵՐԻ ՇԱՐՔԵՐԻ ՅԵՎ ԿԱՐԳԵՐԻ
ԶՈՒԴԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ԿԱԶՄՎՈՒՄ ԵՆ ՎԱՇՏԻ
ՇԱՐՔԵՐՆ ՈՒ ԿԱՐԳԵՐԸ.

վաչտի շարքերը.

ա) քառաշար սյուն (յերթասյուն, գծանկ.
27).

բ) զուգաշար սյուն (գծանկ. 28).

գ) վաչտի դասակասյունների գծաշար (գծանկ.
29 և 29 ա).

դ) յերկտողյան շարք (գծանկ. 30):

Ծանոթություն 1. Հատուկ դեպքերում
(լեռներում գործողությունների ժամանակ)
վաչտը կարող և չարվել միաշար սյունով:

Ծանոթություն 2. Յերթասյունում վաչ-
տի և զումակի ստորարածանումները, վաչտի
հրամատարի հայեցողությամբ, կարող են
չարվել տարբեր համակցությամբ: Հաստո-
ցավոր դեղացիների դասակը կարելի չէ
դուրս բերել զորասյունի գլուխը:

վաչտի կարգերը.

ա) մասնատած կարգ (գծանկ. 31),

բ) մարտական կարգ (տես՝ հետևակի մար-
տական կանոնագիրքը, մասն II):

142. ՎԱՇՏԻ ՄՍՍՆԱՏՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ վաչ-
տի հրամատարն առաջնորդվում է հրաձիգ դասա-
կի համար յեղած ցուցումներով (հոդ. 116,
117): Հարկավոր դեպքում ուղարկում է պահպա-
նություն և հետախուզություն:

2. ՎԱՇՏԻ ՇԱՐՔԵՐԸ

143. ՀԱՎԱՔԻ ՀԱՄԱՐ վաչտը սովորաբար
չարվում է դասակասյունի գծաշարով (գծանկ.
29): Շարելու համար վաչտի հրամատարը, ցույց
տալով դասակներին մեկի գորայան գլխի ուղ-
ղությունն ու տեղը, հրաման է տալիս.

ա) «Ըստ այսինչ դասակի»,

բ) «վաչտ դասակասյունների գծաշար—ՇԱՐ-
ՎԻՐ»:

Ծանոթություն. Յերթ հարկավոր է,
այլեւացնում է. «գնդացրային դասակ» կամ
«գնդացրային և վարչական դասակները յե-
տևից» (գծանկ. 29 ա):

Դասակների հրամատարները, հավաքելով
իրենց դասակները, ամենակարճ ճանապարհով
բերում են նրանց հավաքի տեղը և շարում են
ցույց տված ուղղությամբ, համապատասխան
միջանցները պահելով հրամանով նշանակած դա-
սակին, վորի հանձնատ կատարվում և շար-
վածքը:

Յեթե հավաքի հա-
մար հարկավոր ե շաբ-
վիլ յերթասյունով.
վաշտի հրամանատարը
հրաման ե տալիս.

ա) «Այդինչ դասակի
համեմատ.

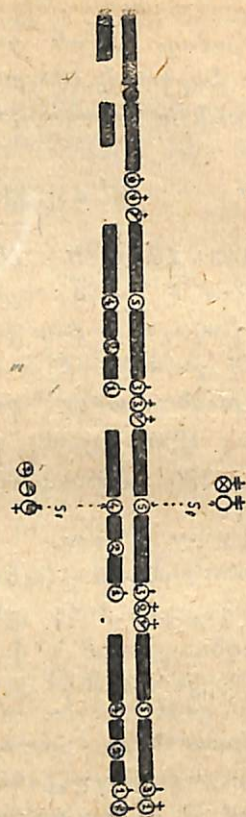
բ) «Վաշտ յերթա-
սյուն—ԿԱԶՄԻՐ».

144. ՎԱՇՏԸ ՅԵՐԿ-
ՏՈՂԱՆ ՇԱՐԵԼՈՒ ՀԱ-
ՄԱՐ.

«Վաշտ յեկտղան—
ԿԱԶՄԻՐ (վազալ)»:

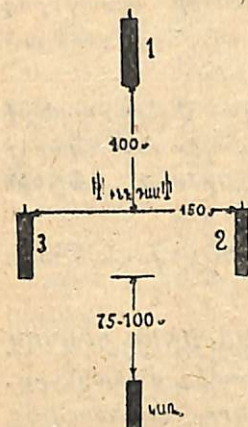
Վաշտի հրամանատարը
կանգնում ե յերեք
քայլի վրա շարվածքի
տեղի առջևում յերեսը
վաշտի ճակատի ցան-
կացած ուղղությամբ,
անոթերը մեկնելով դե-
պի յերկու կողմը, վո-
րից հետո դառնում ե
դեպի վաշտը:

Դասակների ե ջոկերի հրամանատարները բո-
նում են իրենց տեղերը շարքում, իսկ նրանց հա-
մեմատ շարվում են մարտիկները, ընդհորում
2-րդ դասակի հինգերորդ ջոկը, վորի համեմատ
միջոտ կատարվում ե վաշտի շարվածքն ու հավա-

Գծանկ. 30. Վաշտը յերկտղան շարքում:

տարումը, կանգնում ե վաշտի հրամանատարի յետե-
վում յերեք քայլի վրա (գծանկ. 30):

Գծանկ. 31. Վաշտի մաս-
նատած կարգը:

Յերբ վաշտը շաբ-
վում ե, վաշտի հրա-
մանատարը հրաման ե
տալիս.

ա) «Դեպի կենտրոնը
(դեպի աջ. դեպի ձախ)
ՀԱՎԱՍԱՐ»,

բ) «ԶԳԱՍՏ»:
Վաշտի շարափոխու-
թյունը կատարվում ե
դասակի համար ցու-
ցումի համեմատ:

145. ՅԵՐԹԻ ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ ԻՆՔՆԱԹԻՌ-
ՆԵՐԻ ՅԵՐԵՎԱՆ ԳԱ-

ԼՈՒ ԴԵՊՈՒՄ, վաշտի հրամանատարը, առանց
շարժումը դադարեցնելու, ոգտադրածում ե հանդի-
պած թեղական առարկաները (ծառերը, ցանկա-
պատերը, անտառի բոլորքը, թփերը, առու-
ները), վորպես քողարկներ սղային դիտողու-
թյունից: Յեթե այդպիսի ծածկաբաններ չկան,
այդ դեպքում, վաշտի հրամանատարը, հակառա-
կորդի ինքնաթիռների յերևալու դեպքում, հրա-
ման ե տալիս. «ԻՆՔՆԱԹԻՌ»—մանապարհից ԱԶ
ՈՒ ՉԱՆ (ԱԶ, ՉԱՆ)»:

Դասակները ճանապարհից դուրս են վազում
100 մետր աջ ու ձախ ե, միմյանց միջև 100 մետր

հեռակայութիւնն պահելով, շարունակում են շարժումը:

Յեթե ինքնաթիւը ցածրանում է, գնդացրային դասակը, վաշտի հրամատարի պատվերով դրաւում և ինքնաթիւներէ վրա հրաձգութեան համար հարմար կրակային կետեր:

Վտանգն անցնելուն պես, վաշտի հրամատարի նշանով դասակները դուրս են դալիս ճանապարհի վրա և վերականգնում են շարժման նախկին կարգը:

Վաշտի գումակը շարժվում է վոստյուններով, մի թաքստոցից մյուսը:

146. ԻՆՔՆԱԹԻՈՒՅ ԳՆԴԱՅՐԱՅԻՆ ԿՐԱԿՈՎ ԳՆԴԱՅՈՒՄԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ, հրաձիգ դասակները, առանց շարժումը դադարացնելու, մասնատվում են ջոկերով, ընդ վերում յեթե ինքնաթիւը դրոհում է վաշտին, 400-500 մետրից ավելի գածբանալով, շարժման սկզբին նշանակված հրաձիգ ջոկը համադարձելով կրակ և բացում ջոկի հրամատարի հրամանով: Գնդացրերը կրակ են բացում վաշտի (դասակի) հրամատարի հրամանով:

Շարժումը դադարացնելու անհրաժեշտութեան դեպքում (վաշտի հրամատարի հայեցողութեամբ կամ ընդհանուր ազդանշանով) վաշտի հրամատարը հրաման է տալիս (նշաններ և տալիս)՝ «ԿԱՆԳԱՌ, ՊԱՌԿԻՐ» կամ «գրավել այսինչ քաֆստոցը»—ՎԱՅՈՎ ՄԱՐԾ:

147. ՈՂՈՒՄ ԹՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՏԱՅՆԵՐԵԼՈՒ ԴԵՊՔՈՒՄ, վաշտի հրամատարը տալիս է ընդհանուր տաղանային նշան (ազդանշան)

«ՀԱԿԱԳԱՅՆԻՆ Ի ՄԱՐԾ», «ԳԱՅՆԻ», «ՀԱՆԵԼ ՀԱԿԱԳԱՅՆԻՆ»:

3. ՎԱՇՏԻ ԿԱՐԳԵՐԸ

148. ՎԱՇՏԻ ՄԱՍՆԱՏԱԾ ԿԱՐԳԻ ԱՆՑՆԵԼԸ կատարվում է հրաձիգ դասակի համար յեղած ցուցումների համեմատ (հոդ. 136):

Յեթե վաշտի հրամատարի կողմից ցույց տրված չի յեղել դասակների տեղափոխման կարգը, նրանց միջև յեղած հեռակայութիւններն ու միջանցները, այդ դեպքում վաշտի մասնատումը կատարվում է հետևյալ հրամանով (նշանով, ազդանշանով)՝

ա) «Ուղղութեամբ այսինչ տեղը...»

բ) «Վաշտ այսինչ դասակի համեմատ—ԲԱՅՎԻՐ (վազով)»:

Անվանված դասակի հրամատարն իր դասակը տանում է քայլով (վազով) ցույց տված ուղղութեամբ: Մնացածները պահում են ՅԼ-րդ գծանշանները ցույց տված հեռակայութիւններն ու միջանցները:

Յեթե հարկավոր է, վաշտի հրամատարը ցույց է տալիս գնդացրային դասակի տեղը:

Վաշտի հալաքը մասնատված կարգից կատարվում վաշտի հրամատարի հրամանով (նշանով, ազդանշանով)՝ «Այսինչ դասակի համեմատ—ՓԱՎԻՐ»:

Դասակի հրամատարներն իրենց դասակները բերում են հալաքի տեղը և, յեթե հատուկ պատվեր չի յեղել, շարվում են քառաչար սյունով:

Վաշտի գումակը շարվում է (տեղափոխվում է) վաշտի հրամատարի ցուցումով:

ՀԱՍՏՈՑԱՎՈՐ ԳՆԴԱՅՐԻ ԶՈԿ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

149. ԳՆԴԱՅԻՐԻՆ ԻՐ ՅԵՐԿԱՆԻՎՈՎ ԿԱՌ
 յերկձի սայրով սպասարկում է մի ջոկ.

Ջոկի հրամատար,

Հետազատող-դիտող,

№ 1—նշանառու,

№ 2—նշանառուի ոգնական,

№ 3—փամփոշտակեր,

№ 4 »

№ 5 »

№ 6 »

Զիալար:

Ծանոթությամբ. Գրաստա-գնդացրային
 վաշտերում գնդացիին ու փամփոշտակները
 ջոկում տանում են գրաստներով (մեկ զրն-
 դացրային և յերկու փամփոշտային):

Հրամաններ տալու համար ջոկի հրամատարը
 դեկավարվում է հրաձիգ ջոկի հրամատարի հա-
 մար յեղած ցուցումներով:

150. ՅԵՐԹՈՒՄ ՅԵՎ ՄԱՐՏՈՒՄ մինչև
 վերջին հնարավորությունը գնդացիին ու նրանց
 մարտական փամփոշտակների համալիրը՝ գնդացը-
 րային ժապավեններով և արկղներով տանում են

յերկանիմներ (սայլակներ) վրա բարձած դը-
 րաստներով և փոխադրական ալլ միջոցներով:

Յերթում գնդացիին պետք է պատրաստ լի-
 նի արագ հաստելու և կրակ բանալու համար
 ողից հակառակորդի հարձակման դեպքում:

Յերթ գնդացիին յերկանիմներով (սայլակ-
 ներով), դրաստներով և ալլ միջոցներով փոխա-
 դրելն անհնարին է դառնում, հետագա տեղափո-
 խությունը կատարվում է ձեռքով «ակների վրա»,
 «սայլակով», «ձեռքով»— հավաքած և քան-
 դած ձեռքով: Այդ դեպքում համարների մի մասը
 գնդացիին է տանում, մյուս մասը—
 —գնդացիի ժապավեններն ու պատկանելիքները:

2. ԶՈԿԻ ՇԱՐՔԵՐՆ ԻՋԵՑՐԱԾ ՆՑՈՒԹԱԿԱՆ
 ՄԱՍՈՎ ՅԵՎ ԱՌԱՆՑ ՆՐԱՆ

151. ԶՈԿԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՇԱՐՔՆ ԻՋԵՑՐԱԾ
 նյութական մասով—զուգաշար սյունն է (գծանկ.
 32):

Ջոկը գուդաշար սյունով շարելու համար հը-
 րաման տալ. «Ջոկ—ՇԱՐՎԻՐ»:

Գծանկ. 32. Հաստցա-
 վոր գնդացիին իջեցրած
 նյութից են մասով զու-
 գաշար սյունով:

Գնդացիին ամրացրած
 քաշիկով առաջին և յերկ-
 րորդ համարները տանում
 են իրենց յետևում աջնակս,
 վոր գնդացիի մարմինը
 գտնվի յեղբորը և չորրորդ
 համարների միջև յեղած ա-
 րանքում:

Ծանոթությամբ. Յերթ քաշիկ չկա,
 գնդացիին պահում են նույն ալլ համար-
 ներն առատամի աղիղից բռնած:

Համարների հրացանների դրուժյունն և «վոտջիդ»:

Համարներն իրենց տեղերը պրավելուց հետո ընդունում են «զգաստ» դրուժյուն:

152 ԶՈԿԸ ՅԵՐԿԱՏՈՂԱՆ ԾԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.
«Զուկ յերկատղան—ԾԱՐՎԻՐ»:

Զոկը շարվում է, ինչպես ցույց է տրված 33-րդ դժանկարում, հավասարվելով հեռաչափող—դիտողի համեմատ: Վերջինս կանգնում է ջոկի հրամատարից ձախ:

Գնդացիին ամրացրած քաշիկով առաջին և յերրորդ համարները պահում են իրենց յետևում ափսպես, վոր նա լինի յերկրորդ և չորրորդ համարների միջև յեղած արանքում:

Համարները հրամանը կատարելուց հետո, ջոկի հրամատարը դառնում է դեպի ձախ և, յեթե հարկավոր է, հավասարում է ջոկը և ուղղում է գնդացիի դրուժյունը:

Զուգաչար սյունից յերկատղան շարք կազմելը և ընդհակառակը կատարվում է քառորդ շրջան դարձումով «Զախ-ԴԱՐԶ (աջ-ԴԱՐԶ)» հրամանով: Այդ հրամաններով դարձման ժամանակ յերկրորդ համարը գնդացիին հանձնում է յերրորդին, և ընդհակառակը:

Եթե ջոկի հրամատարը գտնվում է գուռաչար սյուն շարքում, այդ դեպքում ջոկը դեպի ձախ դարձման ժամանակ նա մի քայլ է անում դեպի աջ և դեպի սուաջ, կանգնելով հեռաչափող

—դիտողից աջ: Զոկը յերկատղան շարքով դեպի աջ դարձման դեպքում ջոկի հրամատարը մի քայլ անում է դեպի յետ և աջ:

153. ԶՈԿՆ ԱՌԱՆՑ ՆՅՈՒԹԵՂԵՆ ՄԱՍԻ զուգաչար և յերկատղան շարքը կատարվում է նույն հիմունքներով, ինչպես և նյութեղեն մատով (դժանկ. 34, 35), այն տարբերությամբ, վոր առաջին դեպքում —զուգաչար սյունով—յերրորդ և չորրորդ համարները մոտենում են համապատասխան կերպով առաջին և յերկրորդ համարներին, մեկնած ձեռքի հեռակայությամբ, իսկ յերկատղան շարվելու ժամանակ այդ նույն համարներն իրենց արմունկների միջև պահում են ձեռքի ափի լայնությամբ միջանց:

Հրամաններ տալն ու կատարելը կատարվում են սույն կանոնադրքի IV գլխի ցուցումների հիմունքներով:

154. ԶՈԿԸ ԾԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ջոկի հրամատարը հրաման է տալիս.

«ՄԵԶԲԻՆ» կամ «ԲԱՇԻԿՆԵՐՈՎ» (յերկրորդ հրամանը արվում է, յեթե ջոկը հրացաններ չունի կամ արդեն դրած են ուսընդանուր): Այս հրամանով առաջին և յերկրորդ համարներն ուղղում են քաշիկները (նրանք ամրացնում են քաշիկները, յեթե նրանք արձակած են յեղել), մնացած համարները հրացանները վերցնում են «մեջքին» դրուժյամբ, բոլորը պատրաստվում են շարժվելու, ընդունելով «զգաստ» դրուժյուն:

«Զոկ ինձ հետևի՛ր քայլով (վազով)» ՄԱՐԾ», կամ յեթե ջոկի հրամատարը գտնվում է շարքից դուրս.

Դժանկ. 33. Հաստոցավոր գնդացիին իցեցրած նյութեղեն մատով յերկատղան շարքում:

«Ուղղութեամբն այսինչ տեղը (հրամանի հետ միաժամանակ ցույց ե տալիս ձեռքով անխափած ուղղութիւնը) — քայլով (վազով) — ՄԱՐԾ»:

Ծանոթութեամբ. Բոլոր այն դեպքերում յերբ ջոկի հրամատարը գտնվում ե շարքից դուրս ուղղապահ ե հանդիսանում հեռաչափող—դիտողը:

Շարժման համար հրամանն արտասանելուց առաջ ջոկի հրամատարը յերեսը դարձնում ե

Գծանկ. 34. Հաստացավոր զնդացրի ջոկն առանց նյութեղեն մասի դուրս դաշար սյունով:

Գծանկ. 35. Հաստացավոր զնդացրի ջոկն առանց նյութեղեն մասի յերկնադան:

դեպի ջոկը, իսկ կատարողական «Մարչ» հրամանից առաջ դառնում ե շարժման ուղղութեամբ ե ամբողջ ջոկի հետ միաժամանակ սկսում ե շարժումը:

Ջոկի շարժումը, ուղղութեան փոփոխութեանը, կանգառումը, դարձումները (առանց նյութեղեն մասի) քայլելիս ե տեղում, դենքը բուրդ կազմելն ե դենքը վերցնելը—կատարվում ե հրաձիգ ջոկի համար ցույց տված կանոնների համեմատ:

155. ՁՈԿԸ ԿԱՆԳՆԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ջոկի

հրամատարը հրաման ե տալիս. «Ձոկ—ԿԱՆԳԱՆՔ»:
Յեթե շարժման ժամանակ ջոկի հրամատարն առաջին յերկրորդ ե յերրորդ—չորրորդ համարների միջև յեղած հեռակայութեանն ավելացրել ե, այդ դեպքում կանգառումից առաջ հրաման ե տալիս. «ԿԱՆԳԱՆՔԱՆ ՀԱՄԱՐ»: Այս հրամանով № № 1 ե 2-ը մոտ են քաշում զնդացիրը, իսկ № № 3 ե 4 պահում են նորմալ հեռակայութեանը — զնդացրի ակներկից 1 քայլի վրա:
Քաշիկներն արձակելու համար, ջոկի հրամատարը հրաման ե տալիս. «ԱՐՁԱԿԻՐ ՔԱՇԻԿՆԵՐԸ»:

«Արձակիր քաշիկները» հրամանով № № 1 ե 2-ն արագ արձակում են քաշիկները, ծալում են առատամի վրա ե ընդունում են «զգաստ» դրութեան:

156. ՀՐԱՉԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ջոկի հրամատարը հրաման ե տալիս.

ա) «Ձոկ—ԿԱՆԳԱՆՔ»:

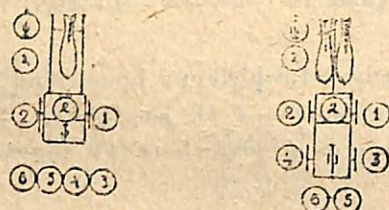
բ) «Նպատակն այսինչն ե—ԼՅՐՈՒ»:

Նշանառուն զնդացիրը դարձնում ե ցույց տված ուղղութեամբ ե պատրաստում կրակ բանալու համար. № 2, տեղավորվելով նրանից աջ, տալիս ե նրան զնդացրային ժապավենը. № № 3, 4 ե 5 գտնվում են թաքստոցում զնդացրի յետևում. № 6 յերկանիկի (սայլակի) կամ դրաստների (բեռների) մոտ, ավագը հանդիսանալով. ջոկի հրամատարն ե հեռաչափող—այնտեղ, վորտեղ հարկավոր են գտնում:

**8. ԶՈՎԻ ՇԱՐՔԵՐԸ ՆՏՈՒՅԵՂՆԵՆ ՍԱՍԸ ՅԵՐ-
ԿԱՆԻՎՆԵՐԻ (ՍԱՅԼԱԿՆԵՐԻ) ՅԵՎ ԳՐԱՍՏՆԵՐԻ
ՎՐԱ ՅԵՂԱԾ ԺԱՄԱՆԱԿ**

157. ԼԾԱԾ ԳՆԴԱՅՐԻ ՅԵՐԿԱՆԻՎԸ (ՍՍԹ-
ԼՍԿԸ) ԿՍՄ ԳՆԴԱՅՐԱՅԻՆ ՅԵՎ ՓՍՄՓՇՏԻ ԲԵՌ-
ՆԵՐԸ Կադմուս էն չարժման միալոր «Գնդացի»:

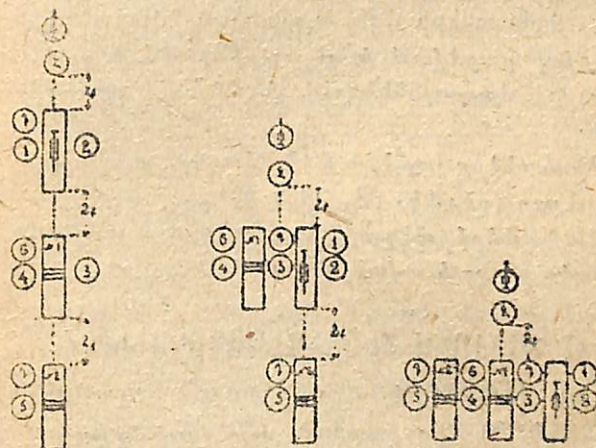
1. Գնդացիքը յերկանիվի (սայլակի) վրա յե-
ղած ժամանակ համարները տեղափոխվում են.

Գծանկ. 36. Հաստոցավոր Գծանկ. 37. Հաստոցավոր
գնդացիքը յերկանիվի վրա գնդացիքը սայլակի վրա

ա) յերկանիվի վրա դրուված յեղած ժա-
մանակ, ջոկի հրամատարը կանգնում է զնդացրի
յերկանիվի ձիուց կես քայլ ձախ և նրա դիվի
բարձրության համասար. նրա ծոծրակի դիմաց
մի քայլ վրա կանգնում է հեռաչափողը. № 1 յեր-
կանիվի սոնակի աջ ծայրից աջ կես քայլի վրա.
№ 2-ը—յերկանիվի սոնակի ձախ ծայրից ձախ.
№ 3-ը № 1-ի ծոծրակի դիմաց 2 քայլ հեռակա-
յության վրա. № 4, 5 և 6 № 3-ից ձախ և նրա
կողքին, ընդգրծում № 6-ը № 2-ի ծոծրակի դի-
մաց, ձիավարը յերկանիվի նստոցի վրա (գծանկ.
36).

բ) սայլակի վրա դրուված ժամանակ ջոկի
հրամատարը կանգնում է զնդացրի սայլակի ձախ
ձիուց կես քայլի վրա և նրա դիվի բարձրության
համասար. նրա ծոծրակի դիմաց մի քայլի վրա
կանգնում է հեռաչափողը. № 1 սայլակի աջ կող-
մի առջևի սոնիվի ծայրից աջ կես քայլի վրա.
№ 2 սայլակի ձախ կողմի առջևի սոնիվի սոնակից
ձախ կես քայլ. № 3 և № 4-ը № 1 № 2-ի ծոծրա-

Գծանկ. 38. Հաստոցավոր Գծանկ. 39. Հաստոցավոր Գծանկ. 40. Հաստոցավոր
գնդացիքը— ցավոր գնդացիքը— ցավոր գնդացիքը
միալոր գրաստ- զուգաշար գրաստ- յերկանիվի
ներով:

կի դիմաց սայլակի յետևի սոնակի գծի վրա.
№ 5 և № 6 սայլակի յետևի վահանիկից կես
քայլի վրա. ձիավարը նստում է սայլակի նստոցի
վրա (գծանկ. 37):

Ձիավարներին ձիաթափ անելու համար հրա-
ման տալ. «Ձիավարներ—Ի՞նչ է»: Այդ հրամա-

նով ձիավարներն իջնում են և ամեն մեկը կանգնում է իր ձիու (ձիերի) առջևում:

Շարժման ժամանակ զորայունների խորությունը կրճատելու անհրաժեշտության դեպքում համարները (յերկանիվի վրա—գրության ժամանակ № № 3, 4, 5 և 6, սայլակի վրա դրության ժամանակ № № 5 և 6) ջոկի հրամատարի կարգադրությամբ կարող են շարժվել յերկանիվի (սայլակի) կողքով:

2. Գրաստների վրա դրության ժամանակ, զնդացիք բարձրում է զնդացրի գրաստի վրա, զնդացրի ժապավենները—փամփշտի գրաստի վրա:

Գրաստները շարժվում են միաշար, դուգաշար և յեռաշար (զմանկ. 38, 39 և 40):

Համարների տեղավորությունը կատարվում է ինչպես ցույց է տված դժանկարներում:

4. ՇԱՐՇՈՒՄ ՅԵՎ ԿԱՆԳԱՌՈՒՄՆԵՐ

158. ԳՆԴԱՑԻՐԸ ՅԵՐԿԱՆԻՎԻ (ՍԱՅԼԱԿԻ, ԳՐԱՍՏՆԵՐԻ) վրա բարձած շարժվում է քայլով և բացառիկ դեպքերում—վարդով (զրաստները—միմիայն քայլով):

Քայլի արագությունն է 4-5 կմ. մի ժամ (1 կմ. 15-12 րոպեյում): Հետևակ զորամասերի կազմում շարժվելիս շարժման արագությունը հարմարեցվում է նրանց:

Վարդի արագությունն է 12 կմ. մի ժամում (1 կմ. 5 րոպեյում), առանց ընդհատումի—3 րոպեյից մոլ ավելի:

159. ՇԱՐՇՈՒՄՆ ՍԿԱԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ. «Փայլով (վարդով) ՄԱՐՇ» կամ «Ուղղաթյունն այս ինչ տեղն, քիչ, ՄԱՐՇ»:

Շարժումն սկսելու հետ ձիավարը վերցնում է ցույց տված ուղղությունը և շարժվում է նշանակված քելքով:

Ջոկի հրամատարը և հրամարները շարժվում են դժանկարներում ցույց տված վարդով:

Ջոկի հրամատարը, վորն առաջնորդում է զնդացիքը, հետևում է առջևում ընկած տեղանքին, չըջանցում և արդելներն և անհրաժեշտության դեպքում, զնդացիքը (սայլակը) արագ կանգնեցնելու համար բարձրացնում է աջ ձեռքը:

Ձիավարների ուղադրությունը զբաղելու համար ղեպի շարժման ճանապարհը հրաման տույ «ՅԱՍ ՆԱՅԻՐ»:

Քիլի մեծացնելու համար. «վարդով ՄԱՐՇ»:

Քիլի փոքրացնելու,—«ԲԱՅԼՈՎ»:

Գնդացիքը կանգնեցնելու համար. «գնդացիք ԿԱՆԳ ԱՐ»:

Մեկ քելքից մյուսին անցնելը և կանգառումները կատարվում են առանց փերպով. նախկին քելքով 3—6 քայլ անելով:

Գնդացիքը հավասարեցնելու համար «գնդացիք, ՀԱՎԱՍԱՐ»:

Ջոկի հրամատարը դուրս է դալիս Թ քայլ դեպի առաջ և կանգ է առնում: Ձիավարն (ձիապանը) առաջ է շարժում յերկանիվը (սայլակը, գրաստը) և հավասարում լուծքը Ջոկի հրամատարին:

տաքի համեմատ, համապատասխան անհարմարություն է
տո ջոկի հրամայաբար հրամայեմ եւ տալիս.
«ԶԳԱՍՏ»:

160. ԳՆԴԱՅԻՐԻ ՇԱՐԺՄԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅԱՆ
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ կատարվում է.

ա) քառորդ շրջան դարձումով և յետ-դար-
ձումով (կես շրջան).

բ) Թեի շրջումով ամեն մի անկյան չափով:
Դարձումի համար հրաման տալ. «Իեպի ար
(ձախ)» կամ «Գեպի ար (ձախ) յետ—ՄԱՐՇ»:

Թեի վրա շրջումների համար հրաման տալ.
«ԱԶ (ՋԱԽ) Թեվն ՍՈՒԱԶ—ՄԱՐՇ»:

Պահանջված ուղղությամբ զուրս գալուն
պես, հրաման տալ. ԱՌԱ՛Ջ» և «ուղղությունն
այսինչ տեղը»: Այս հրամանով ձևավարը զնդա-
ցիքը շարժում է ցույց տված ուղղությամբ:

Դարձում կամ շրջում կատարելու համար,
ջոկի հրամայաբար շարժվում է ցույց տված կող-
մը 6 քայլ շտապիղ ունեցող աղեղով: Դժվարանց
գետին յեղած դեպքում և վարդով շարժման ժա-
մանակ դարձման (շրջման) շտապիղը պետք է
սպեխացնել:

Գնդացիի յերկանիվի (սայլակի) ձևավարը
կատարում է դարձումը (շրջումը) ցույց տված
ուղղությամբ, համակերպվելով ջոկի հրամայաբար
ի շարժման հետ:

Դարձումը (շրջումը) տեղից սկսվում է նա-
խադես 3 քայլ ուղղակի ուղղությամբ անցնե-
լուց հետո:

161. ԳՐԱՍՏՆԵՐՈՎ ՇԱՐԺՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ,
յեթե ճանապարհը բավական լայն է, դրաստները
կարող են գնալ զուգաշար (յերկերկու), յետա-
շար (յերեք-յերեք), կողք-կողքի, վորի համար,
յեթե նրանք դասավորված են մի մի դրաստ, հը-
րաման տալ. «գրաստնի՛ր, զուգաշար, (յետաշար)
ՄԱՐՇ»:

Կատարողական հրամանով զնդացիի դրաստը
սկսում է կամ շարունակում է շարժումն ուղիղ
առաջ. № 1 փամփշտի դրաստն արագացրած քայ-
լով շարվում է զնդացիային դրաստից դեպի
ձախ. № 2 փամփշտի դրաստը մոտենում է զնդա-
ցիային դրաստին 2 քայլ հեռակայությամբ, յերկ-
րորդ գեպքում (յետաշար) կանգնում է № 1 փամ-
փշտի դրաստից դեպի ձախ: Գրաստները զուգա-
շար կամ յետաշար շարժման ժամանակ, համար-
ները գնում են իրենց դրաստների կողքերից հա-
մաձայն 39 և 40 դժանկարների:

5. ԳՆԴԱՅԻՐԸ ՅԵՐԿԱՆԻՎԻՑ (ՍԱՅԼԱԿԻՑ) ԻՋԵ-
ՑՆԵԼԸ ՅԵՎ ԿՐԿԻՆ ԻՐ ՏԵՂԸ ԴՆԵԼԸ

162. ՅԵՐԹԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻՑ ՄԱՐՏԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԻ անցներուն սովորաբար նախորդում է գըն-
դացիին ակների վրա տեղափոխելը ծածուկ շարժ-
վելու և զնդացիի զիրքում գնելու համար:

Գնդացիին իջեցնելու համար, հրաման տալ.
«Գնդացի՛ր ԿԱՆՉԱ՛Ռ (յեթե շարժվելիս է
յեղել):

«Իջեցնել գնդացիի, վերցնել այսֆան տուփ».
Համարներն իջեցնում են զնդացիի և
վերցնում են նշանակված ճանաչով զնդացիի ժա-

պաժենները յերկանիվից (սայլակից, դրաստից) և ընդունում են 32-րդ դժանկարում ցույց տված գրութունը, իսկ յերկանիվը (սայլակը, դրաստ-ները) յետ և քաշվում իրեն ցույց տված ծածկա-րանի յետևը:

Յեթե նախատեսվում և անմիջապես դիրք բռնել կրակ վարելու համար, ջուկի հրամատարը հեռաչափողի և նշանառուի ողնականի հետ գը-նում են զնդացրի համար դիրք ընտրելու, ճանա-պարհին նշելով զնդացրի գնալու ճանապարհը:

163. ԳՆԴԱՑԻՐԸ ՍԱՅԼԱԿԻՑ (ՅԵՐԿԱՆԻՎԻՑ) ԻՋԵՑՆԵԼՈՒՑ ԺԱՄԱՆԱԿ ՈՒՆ 1, 2, 3 և 4 ԲՐԵԳԵՆ-տի կոճակներն արձակում են և բրեգենտը վերց-նում են սայլակի վրայից:

№ 6 յետ և գցում սայլակի վահանը:

№ 1, բարձրանում և սայլակի վրա, յեթե հարկավոր և, ազատում և—փոկերը, նրան յետ և գցում հաստոցի սունակից և բռնում և զնդացրի ծոծրակալի բռնատեղերից:

№ 2 և 3, կանգնելով սայլի յետևը յերեսը դե-պի զնդացիրը, վերցնում են այն անիվների վե-րևից և քաշում են դեպի իրենց:

№ 4. պահում և զնդացիրը պատյանի սուղե-վի մասից:

Գնդացիրը նորից գետնին դնելու համար № 2 և 3 յուրաքանչյուրը մի ձեռքով բռնում և ծոծրակալի բռնատեղերից, միաժամանակ մյուս ձեռքով շարունակելով պահել զնդացրի անիվը վերևից:

№ 5 և 6 ծալում են բրեգենտը և ծածկում են վահանը:

164. ԳՆԴԱՑԻՐԸ ՅԵՐԿԱՆԻՎԻՑ (ՍԱՅԼԱԿԻՑ) ԻՋԵՑՆԵԼՈՒՑ ՀԵՏՈ զնդացրորդները համարնե-րի կարգով հանում են:

№ 3 առելը պահումի մասերով, ապականելի-քը և 2 փամփշտատուներ,

№ 4 և 5 մնացած փամփշտատուները հը-րամանով վորոշված քանակով:

Այս դնդացրորդները զնդացիրը և փամ-փշտները ձեռքերին ջուկի հրամատարի հրամանի համաձայն շարժվում են դեպի կրակային կետը, ազատելով թաքուն մատույցներից և հարմարվե-լով տեղանքին:

Յերկանիվ (սայլակը) մնում և տեղում կամ յետ և տանում № 6, դեպի ցույց տված տեղը:

165. ԳՆԴԱՑԻՐԸ ՅԵՐԿԱՆԻՎԻ (ՍԱՅԼԱԿԻ) ՎՐԱ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ հրաման տալ:

«ՅԵՐԿԱՆԻՎԻ (ՍԱՅԼԱԿԻ) ՎՐԱ»:

Այդ հրամանով զնդացիրն ու փամփշտա-տուները տանում են մոտ բերած սայլակի (յեր-կանիվի) մոտ:

№ 6 յետ և գցում յերկանիվի (սայլակի) վա-հանը:

Գնդացիրը դնում են թափքի յերկարու-թյամբ, փողաբերանը դեպի յետ, յեթե հարկա-վոր և տալին են ծալում առատամբ:

Նշանառուի ողնականը և փամփշտակները (№ 3) կանգնում են զնդացրի աջ և ձախ կողմե-րին և վերցնում են նրան միաժամանակ առատա-մից և անիվներից (ամեն մեկն իր կողմից):

Փամփշտակները (№ 4) բռնում և զնդացիրը պատյանի սուղեի մասից:

Բոլոր յերեքն եւ բարձրացնում են զնշափէրէ, և դնում են յերկանիւի (սալակի) վրա:

Նշանառուն յերկանիւի (սալակի) վրա կանգնած, ընդունում է մոտ բերած զնդացիքն ու ընտելում է այն:

Փամփշտակիրները (№№ 5 և 6) դուրսը դարձնելուց հետո ծածկում են վաճառը:

Նշանառուն հազցնում է շտպիկը, վորից հետո յերկանիւի (սալակի) ծածկվում է բրեղեհաւով (№ № 5 և 6):

Համարները բռնում են իրենց տեղերը 36 և 37 գծանկարների համաձայն:

6. ԳՆԴԱՅԻՐԸ ԳՐԱՍՏՆԵՐԻՑ ԻՋԵՑՆԵԼՆ ՈՒ ԲԱՐՁԵԼԸ.

166. ԳՐԱՍՏԱՐԵՌՆԵՐԻՑ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ԱՆՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

«Գնդացիք—ԿԱՆԳԱՌ», (յիթե նա չարժվելիս և յեղել), իջեցնել զնդացիքը, վերցնել այսֆառ տուրք»:

№ № 1 և 2, վերցնելով քաշիկները, իջեցնում են հաստոցը բեռից և դնում են այն գետնին, նախապես ուղղելով առատամբ:

№ 3 հանում է փամփշտատուփերը և պահուսի մասերի տուփը գնդացիքի բեռից. № № 4 և 5 փամփշտի բեռից հանում են — ամփշտատուփերը, հըրամանով վորոշված քանակով:

Յերկրորդ փամփշտի բեռան ձիավարը, յիթե գրաստները չարժվում էյին միաշար կամ գուղաշար, կանգնում է իրեն դրաստով փամփշտի № 1

դրաստից դեպի ձախ և № 3-ից ընդունում է նրա ձիին:

Յիթե գրաստները չարժվում են գուղաշար կամ յեռաշար, այդ դեպքում համարների հարմար դորձունեյության համար գնդացիքի գրաստը չարժվում է յերեք քայլ առաջ, իսկ փամփշտի գրաստների ձիերը մի փոքր հեռացվում են իրարից: Համարներն ընդունում են դժանկ. 32-ում գուղաց տված դրությունը:

167. ԳՆԴԱՅԻՐԸ ԲԱՐՁԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

«Գնդա յիքը—ԳՐԱՍՏՆԵՐԻ ՎՐԱ»:

Դրաստները մոտենում են գնդացիքին կամ գնդացիքի մոտեցնում են գրաստներին: № № 1 և 2 բարձում են գնդացիքը, № 3 դնում է դընդացիքի գրաստի վրա տուփը պահուսի մասերով փամփշտատուփին և պատկանելիքը: № № 4 և 5 բարձում են փամփշտատուփերը փամփշտի դրաստի վրա:

Բեռնելը վերջացնելուց և բեռները զննելուց հետո ջոկի հրամատարը հրաման է տալիս.

«Դրաստներ, միաշար (գուղաշար, յեռաշար)»—«ՀԱՎԱՐ»:

«ԶԴԱՍ»:

168. ԿՐԱԿ ԲԱՆԱԼՈՒ ԱՆՀՐՍԺԵՇՏՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՐՈՒՄ անմիջորեն յերկանիւիների (սալակների) վրա չարժման համար կարգից, հրաման տալ, «ԼՅՅՈՒ», «Դեպի աջ (ձախ) յետ»:

Յերկանիւի (սալակի) դառնում է և կանդ և տոնում (յիթե հարկավոր է): Գնդացիքի յերկանիւի ձիավարը ցած է թռչում նրանից և պահում է ձիին:

Փամփշտատուները (№ № 3 և 6) արձա-
կում են յերկանիվի (սայլակի) բրեզենտը, վերց-
նում են այն և դնում են մի կողմ, մնում են յեր-
կանիվի (սայլակի) ձախ կողմում:

Նշանառուն արագ բարձրանում է յերկանիվի
(սայլակի) վրա, հանում է գնդացրի շապկը,
յեթե վերջինս հագցրած է յեղել, անջատում է
գապանակը և գնդացիրը պատրաստում է կրակ
բանալու համար:

Նշանառուի ոգնականը հանում է փամփշտա-
տուներից մեկը և դնում է այն ընդունարանի դի-
մաց, գնդացրի աջ կողմում, յերկանիվի հատա-
կին (սայլակում մյուս տուփերի վրա վերևի բաց
արկղի մեջ):

Զոկի հրամատարը հեռաչափողի հետ միասին
գտնվում են գնդացրի մոտ այնտեղ, վորտեղից
հարմար է զեկավարել կրակը և համարների աչ-
խատանքը:

№ № 3 և 4 հեռանում են, մնալով յերկանիվի
աջ կողմում:

7. ԳՆԴԱՅՐԻ ԶԵՌԲՈՎ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

169. ՄԱՐՏՈՒՄ ԱՎԵԼԻ ԼԱՎ ԹԱՔՆՎԵԼՈՒ
և անտեղի կորուստներից խուսափելու համար
անհրաժեշտ է վազելվազը կատարել մեկ-մեկ կամ
ամենափոքր խմբակներով, որինակ՝ Զոկի հրա-
մատարն առաջինն է վազում այն տեղը, վորը նը-
շանակված է գնդացրի համար դասակի հրամա-
տարի կողմից կամ ընտրված է իրեն կողմից.
նրա յետևից—հեռաչափող-դիտողը. ապա № 2-ը

փամփշտատուներով, պատրաստելով գնդացիրը
դնելու տեղը (նա կրակ է բացում գնդացիրը
նոր տեղը հասնելուն պես): Մնացած գնդացրող-
ները գնդացիրը և փամփշտատուները ձեռքե-
րին վազելվազը են անում Զոկի հրամատարի նը-
շանով (հրամանով):

170. ԳՆԴԱՅՐԻՆ «ԱՎՆԵՐԻ ՎՐԱ» ԶԵՌԲՈՎ
ՏԵՂԱՓՈԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ հրաման տալ:

«ԱՎՆԵՐԻ ՎՐԱ»:

Այդ հրամանով նշանառուն սեղանը յետ և
քաշում մինչև դեմ առնելը. գնդացրի լցամասը
իջեցնում է կուպիտ նշանառության միացնող գըն-
դերիթը տեղափոխելով, քարշերի վերևի ծակերը
վերամբարձ մեխանիզմի և թափանցակի պատվե-
լով. աջ ձեռքով բռնում են առատամի աղեղից և
գնդացիրը դարձնում է առատամը դեպի առաջ:

Նշանառուի ոգնականը (յեթե նշանառուի ոգ-
նականը Զոկի հրամատարի յետևից տեղափոխվել
է նոր տեղը, այդ դեպքում № 3), յերբ նշանա-
ռուն շարժման համար դարձնում է գնդացրին ա-
ռատամը դեպի առաջ, բռնում է ձախ ձեռքով
առատամի ձախ աղեղից կամ ամրացնում է քա-
շիկները: Այն դեպքում յերբ շարժման պատ-
րաստվելուց առաջ հրաձգություն է կատարվել,
նշանառուի ոգնականը նախապես յետ է պտուտա-
կում շոգետար աղիքը, յեթե այդ պտուտակված է
յեղել, ծածկում է շոգետար խողովակը և հագ-
ցնում է բերնակալի թասակը:

№ 3, 4 և 5 տանում են փամփշտատուները,
պահունի մասերով, յուղն և Զուրը:

Մեն հետազոտութեամբ տեղագիտութեան հեր կատարելու ժամանակ պետք է զննացրի համարներին փոխել:

Ո՞ր 6 և ձիալարը մնում են յերկանիվի (սայլակի, գրաստների) մօտ:

171. ԳՆԴԱՑԻՐԸ «ՁԵՌՆԱՍՍՈՅԼԱԿՈՎ» ՏԵՆՆԱՓՈԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Հրաման տալ՝ «ՍԱՅԼԱԿՈՎ»:

Այս հրամանով նշանառուն և նրա ոգնակները (կամ Ո՞ր 3) կատարում են 170-րդ հոդվածում ցույց տվածը, բայց զննացիրը տեղագիտում են հետևյալ ձևով, նշանառուն վերցնում է առատամի ձախ աղեղից, նշանառուի ոգնակները (կամ Ո՞ր 3-ը) — աղից և զննացիրը շարժում են փաղարեքանը դեպի առաջ:

Մնացած համարները կատարում են 170-րդ հոդվածում ցույց տվածը:

172. ՁԵՌՔՈՎ ԳՆԴԱՑԻՐԸ ՀԱՎԱՔՎԱԾ ՎԻՃԱԿՈՒՄ ՏԱՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Հրաման տալ՝ «ՁԵՌՔՈՎ»:

Այս հրամանով նշանառուն յերկու ձեռքով վերցնում է զննացիրն առատամից, նրա ոգնակները (կամ Ո՞ր 3) ձախ ձեռքով ալ անվից, իսկ հետազոտողն ալ ձեռքով ձախ անվից, միաժամանակ բարձրացնում են այն և տանում են զննացիրն առաջ:

173. ՁԵՌՔՈՎ ԳՆԴԱՑԻՐԸ ՔԱՆԴՎԱԾ ՎԻՃԱԿՈՒՄ ՏԱՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Հրաման տալ՝ «Ձառել գնդացիրը»:

«ՁԵՌՔՈՒՆ»:

Առաջին հրամանով նշանառուն և նրա ոգնակները դատում են զննացիր թունը հրաձգական գործի հրահանգի մեջ բաղադրված կանոնների համաձայն:

Յերկրորդ հրամանով նշանառուն վերցնում է հատուցն այն կանոնների համաձայն, վերոնց ցույց են տրված զննացիրը «ձեռնառայակով» կամ «ալիներով» տեղագիտության համար. նշանառուի ոգնակները (կամ Ո՞ր 3-ը) վերցնում է զննացիր թունը և տանում ինչպես իրեն հարմար է. հետազոտողը տանում է վահանը:

Յ. ԳՆԴԱՑՐՈՐԴՆԵՐԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍԱՐՏՈՒՄ

174. ՁՈՅԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ պատասխանատու չէ զննացրի սարքին դրուիթյան և անարդիլ գործելու պատրաստութեան համար յերթում և մարտում:

Նա պարտավոր է.

ա) ծածուկ սանել զննացիրը ցույց տված կամ ընտրած դիրքը, հարմար տեղ ընտրել զննացիրը տեղագիտելու և իրակ վարելու համար.

բ) կրակ բանալուց առաջ ճիշտ վորոշել զննակոծման հիմնական և լրացուցիչ սեկտորը (հատածը), առաջ շարժված իր դորամասերին հարկածելուց խուսափելու համար.

գ) հետևել դասակի (վաշտի) հրամատարի հրամաններին, նշաններին և համարներին գործողութունների ճշտութեանը.

դ) հետևել զննացրի մարտական օժնդի ան-

ընդհատութեանը և հսկել նյութեղէն մասի սար-
քին դրութեան վրա, միջոցներ ձեռք առնելով վը-
նասվածքները վերացնելու.

դ) հետեւել մարտին (անձամբ և հեռաշարժ-
ով ոգնութեամբ) և կրօնի հետեւանքներին, ուշա-
դրութեան արժանի ամեն բանի մասին գեղուցել
դասակի հրամատարին, իսկ յիշե հարկավոր ե-
հաղորդել հարեան ջոկերին.

ե) կատարել համարների արագ փոխարինում
չարքից նրանց դուրս դալու դեպքում:

Ծարժման ժամանակ ջոկի հրամատարը ա-
ռաջնորդում է զնդացիքը, հետեւելով կարգին
համարների միջև, և խիստ հսկել, վորպէսզի
յերկանելի (սալակի) վրա չլինեն աշնակաի ա-
ռարկանքը, վորոնք դորսվածքի կանոններով չեն
սահմանված:

175. ՀԵՌԱՍԱՓՈՂ-ԴԻՏՈՂԸ վորոշում է
մինչև նպատակներն յեղած հեռավորութիւնը և
հսկում է մարտի դաշտին:

Նա պարտավոր է.

ա) ընտրելով գլխողութեան համար հարձա-
ր, ըստ հնարաշարժութեան քողարկված տեղ, ու-
շի ուշով, առանց վորեւն բանով զբաղվելու, հե-
տեւել մարտի դաշտին, գեղուցելով ջոկի հրամա-
տարին յերեսացած նպատակների և հակառակոր-
դի անգամափորութիւնում յեղած առեն մի փոփո-
խութեան մասին.

բ) ճիշտ վորոշել չափող անոթներով կամ աչ-
քաչափով մինչև նպատակները և տեղական ա-
ռարկանքը յեղած հեռավորութիւնը և գեղու-
ցել ջոկի հրամատարին.

գ) հրամատարի ցուցումով հետեւել ջոկի հը-
րամարտութեան հետեւանքներին և գեղուցել նրանց
մասին.

դ) հոգալ վոր չափող անոթները, մշտապես
գործելու պատրաստ և արքին լինին.

զ) այն դեպքում, յերբ իր ուղղակի պարտա-
կանութիւններով զբաղված չեն, անհրաժեշտու-
թեան դեպքում ոգնել զնդացի մոտի գործողու-
թիւններին:

176. № 1—ԳՆԴԱՅՐԻ ՆՇԱՆԱՌՈՒՆ— Ըն-
տում է, նշան է բռնում և կրակում է զնդացիով:
Նա պարտավոր է.

ա) արագ պատրաստել զնդացիքը և ճիշտ
կրակ վարել, անընդհատ հետեւելով նշանցի հա-
տումներին.

բ) միշտ (չարժման ժամանակ և տեղում)
քողարկել զնդացիքը.

գ) հոգ տանել զնդացի գործելու մշտական
պատրաստութեան մասին և միանգամայն սար-
քին պահել զնդացիքն ու պատկանելիքը. խափա-
նումների դեպքում արագ վերացնել այդպիսինե-
ները. հոգալ յուղելու և սառցնելու մասին.

դ) իր ժամանակին պահանջել փամփուշտների
լրացում:

177. № 2—ՆՇԱՆԱՌՈՒԻ ՈԳՆԱԿԱՆԸ: Ոգ-
նում է № 1-ին նրա բոլոր գործողութիւններում
և, նրա չարքից դուրս դալու դեպքում, փոխա-
րինում է նրան:

Նա պարտավոր է.

ա) հետեւել, վոր զնդացի մոտ միշտ փամ-

փոփոխութիւններն ըստ իրանց յառաջ եւ ջուր լինի:

բ) ստուգել փամփուշտները ժապավենների մեջ լցնելու ճշտութիւնը:

գ) հաստել նշանոցի օղը եւ հետեւել վոր նա համապատասխան լինի նշանոցի հաստմանը:

դ) հոկել, վոր պատկանելիքը եւ պահուելի ժառերը սարքին լինեն, հոգ տանելով, վոր սրանք միշտ գնդացրի մոտ լինեն:

178. № 3—ԳՆԴԱՅՐԻ ՓԱՄՓՇՏԱԿԻՐԸ: Մոտ եւ բերում փամփուշտներ, ջուր ու յուղ եւ պատասխանատու յի գնդացրի մոտ փամփուշտների մշտական անհրաժեշտ պաշարի եւ պահուելի մասերի վիճակը համար:

Նա պարտավոր ե.

ա) գնդացրի նոր դիրք անցած դեպքում հետեւել, վոր մոտացված փամփուշտներ, պահուելի ժառեր եւ պատկանելիք չմնան:

բ) ստուգել փամփուշտների ժապավենների մեջ լցնելու ճշտութիւնը եւ անհրաժեշտութեան դեպքում նրանց համապարեցնում ե.

գ) իմալ, վորտեղ եւ դանդում փամփուշտի կայանը:

դ) կարողանալ ինքնուրույն կերպով փակուելի ժառերն արագ փոխարինել, մաքրել բերնակալը եւ ոգնել նշանատուին ու նրա ոգնականին գնդացրի մասերը փոխարինելու գործում:

179. № 4 եւ 5 ՓԱՄՓՇՏԱԿԻՐՆԵՐ:

Նրանք պարտավոր են.

ա) միշտ իմանալ, վորտեղ եւ դանդում գնդացրը եւ փամփուշտի կայանը:

բ) պահանջի դեպքում փամփուշտներ կրել առանց եւ թաքուն միանգամից, ըստ հնարաւորութեան, շատ:

գ) կարողանալ փամփուշտի ժապավենները լցնել ձեռքով եւ մեքենայով:

դ) յետ տանել սայլակի (յերկանիվի) մոտ կամ փամփուշտի կայանը դատարկ տակիրը, ժապավենները ջրի եւ յուղի ամանները:

180. № 6. ՅԵՐԿԱՆԻՎԻ ՄՈՏԻ ՓԱՄՓՈՒՇՏԱԿԻՐԸ:

Գտնվում ե յերկանիվի մոտ (սայլակի) եւ, կարելի չեղած դեպքում սղնում ե № 4-ին եւ № 5-ին:

Նա պարտավոր ե.

ա) թաքուն տանել յերկանիվը ցույց տված տեղը հարմար տեղավորել այն ե քողարկել:

բ) բաց թողնել փամփուշտներ, ջուր ե յուղ յերկանիվից (սայլակից):

գ) լցնել ժապավենները փամփուշտներով:

դ) հաշիւ տանել բաց թողած փամփուշտները, գեկուցել ջրի հրամատարին փամփուշտների ջրի ե յուղի պաշարի առկայութեան մասին ե միջոցներ ձեռք տանել պաշարը լրացնելու:

181. ԶԻՍԿԱՐԸ—դեկավարում ե ձին (ձիւրը):

Նա պատասխանատու յի ձիւ (ձիւրի) ե ձիւատարին վիճակի համար, գեկուցում ե ջրի հրամատարին ձիւ հիմանդուլի կամ փնտալած

ձիաասարքի մասին, վորն ինքը չի կարող նորոգել:
Ողնում է № 6-ին ժապավենները լցնելու:

182. ԳՆԴԱՅԻՐԻ ՄՈՏԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ
պետք է գիտենան վոչ միայն իրենց ուղղակի պար-
տականությունները, այլ և մյուս համարների
ու ջոկի հրամատարի պարտականությունները,
նրանց շրջից դուրս գալու դեպքում փոխա-
րինելու համար:

9. ԳՆԴԱՅԻՐԸ ԼՅՆԵԼՆ ՈՒ ԿՐԱԿԵԼԸ

183. ԳՆԴԱՅԻՐԸ ԼՅՆԵԼՈՒ ԾԵՎ. ԱՎՏՈՄԱ-
ՏԻԿ ԿՐԱԿ ԲԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ հրաման տալ:

1) «Այսինչ նպատակին «ԼՅՐՈՒ» կամ «Դեպի
այ (դեպի ձախ) այսինչ նպատակին ԼՅՐՈՒ»:

2) «Տասնչորս» (նշանոցի բարձրությունն ու-
րինակի համար):

3) «Ուղղամը դեպի այ (դեպի ձախ) յերեք»:

4) «Նշան բռնել այսինչ տեղը»:

5) «ԿՐԱԿ»:

№ 1-ն «Այսինչ նպատակին» հրամանով
գնդացիին ուղղում է նպատակին: «ԼՅՐՈՒ» հը-
րամանով (№№ 1 և 2 լցնում են գնդացիին:
«Տասնչորս» և «Ուղղամը դեպի այ (դեպի ձախ)
յերեք» հրամաններով դնում են նշանոցը և ուղ-
ղանք: «Նշան բռնել այսինչ տեղը» հրամանով նը-
շան է բռնում գնդացիին, վորից հետո արտասա-
նում է «ՊԱՏՐԱՍՏ Ե»:
№ 2 հաստում է ողը և
բարձրացնում ձեռքը:

Ջոկի հրամատարը, յեթե անհրաժեշտ է
գտնում, ստուգելով նշանոցը, ուղղանք, նշանո-

ւղեթյունն և նշանոցի ողը, հրաման է տալիս.
«ԿՐԱԿ»:

184. ԳՆԴԱՅԻՐԸ ՄԵՆԱԶԱՐԿ ՀՐԱԶԳՈՒ-
ԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ԼՅՆԵԼՈՒ և մենագարի կրակ բա-
նալու համար.

1) «Այսինչ նպատակին «ԼՅՐՈՒ» կամ «Դե-
պի այ (դեպի ձախ) այսինչ նպատակին ԼՅՐՈՒ»:

2) «Տասը»:

3) «Ուղղամը դեպի այ (դեպի ձախ) յերկու»:

4) «Նշան բռնել այսինչ տեղը»:

5) «Մենագարի—ԿՐԱԿ»:

Առաջին շորս հրամանով կատարվում է ավ-
տոմատիկ հրաձգության համար ցույց տվածը.
հինգերորդ հրամանով № 1 սկսում է հրաձգու-
թյունը, վորի համար յուրաքանչյուր ձիգից հե-
տո բռնակը մղում է առաջ մինչև դեմ արնելը և
բաց է թողնում այն, ապա բարձրացնում է պահ-
պանիչը և սեղմում է լծակի վրա:

Եթե գնդացիին լցված է ավտոմատիկ հրա-
ձգության համար, այդ դեպքում հինգերորդ հը-
րամանից հետո բռնակը մղում է առաջ մինչև
գեմ արնելը, բաց է թողնում այն և ձիգ է կա-
տարում:

Մենագարի հրաձգությունից ավտոմատիկ
հրաձգության անցնելու համար. «ԿՐԱԿ»:

Այս հրամանով № 1-ը մի անգամ բռնակը մը-
ղում է առաջ և ձգում է ժապավենը:

185. ԳՆԴԱՅԻՐԻ ՄՈՏԻ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾՈՂՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐՆ արագ դադարեցնելու և համարների
ուղադրությունը դրավելու համար հրաման տալ.
«ԿԱՆԴԱՌ»:

186. 2-ը ձեռքը դնում ե նշանառուի ուսին:
Հրաձգությունն իսկույն դադարում ե: Համար-
ները մնում են աջ դրության մեջ, վերում հրա-
ման ե յեղել:

186. ՆՇԱՆԱՑԻ ԲԱՐՁՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՓՈ-
ԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

1) «ԿԱՆԳԱՌ»:

2) «Տառն և հինգ» (նոր նշանոց) կամ «Յիր-
կու (յերեք, չորս) — առաջ (յետ)»:

Առաջին հրամանով նշանառուն դադարեցնում
ե հրաձգությունը: Յերկրորդով — նոր նշանոց ե
գնում դեղացրային նոր դրություն ե ապիս հա-
մաձայն նշանոցի ե ասում ե, «ԳՍՏՐԱՍՏ Ե»:

187. ՆՇԱՆԱՑԻ ՈՂԻ ՀԱՍՏՈՒՄԸ ՓՈՓՈԽԵ-
ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ հրաման առլ.

1) «ԿԱՆԳԱՌ»:

2) «Ողով տասնհինգ» (նոր նշանոց) կամ

3) «Ողով յերկու (յերեք, չորս) — դեպի ա-
ռաջ (դեպի յետ)»:

Ուղղանք փոխելու համար.

1) «ԿԱՆԳԱՌ»:

2) «Ուղղամն աջ (ձախ), ալսքան»:

Նշանոցի, ողի ե ուղղանի հաստումը փոխե-
լուց հետո հրաձգությունը շարունակելու հա-
մար հրաման առլ.

«ԿՐԱՆ»:

188. ՀՐԱՁԳՈՒԹՅԱՆ ԴԱԴԱՐՆՑՈՒՄԸ.

Հրաձգությունը մամանակավորապես դադա-
րեցնելու համար, «ԿԱՆԳԱՌ» հրամանից հետո
հրաման առլ «ՓԱՅԱՆՔԸ ՅԵՏ ԴՅԻՐ»:

Նշանառուն քաց ե անում սակառի կապա-
նի ե փախանքը գնում ե ծոծրակալի վրա:

Հրաձգությունը դադարեցնելու համար,
ԿԱՆԳԱՌ, հրամանից հետո — հրաման առլ «ԴԱ-
ՏԱՐԿԻՐ»:

Գնչացիքը պատշաճաբանում են շարժման հա-
մար:

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՀԱՍՏՈՑԱՎՈՐ ԳՆԴԱՑՐԵՐԻ ԴԱՍԱԿԸ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

189 ԳՆԴԱՑՐԵՐԵՐԻ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԵ-
ՂՈՒՄ ՅԵՎ ՇԱՐՃՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ՎՈՐՈՇՎՈՒՄ ԵՆ
նույն հրամաններով, ինչ վոր ջոկի համար են,
միայն նախապես պետք ե ավելացնել «ԴԱՍԱԿ»
հրամանը:

Դասակը ղեկավարելու ժամանակ հրաման-
ներ առլու համար դեղացրային դասակի հրամա-
նաբը ղեկավարվում ե հրաձիգ դասակի հրամա-
նաբի համար բացատրված ցուցումներով:

2. ԴԱՍԱԿԻ ՇԱՐՔԵՐԸ

190. ԴԱՍԱԿԻ ՇԱՐՔԵՐԸ ԿԱԶՄՎՈՒՄ ԵՆ
ջոկերի շարքերի գուգակցությունից.

Գնդացրապյուն — ջոկերը կանգնում են մեկը
մյուսի յետևում յերեք քայլ հեռակայությամբ
(քճանկ. 41):

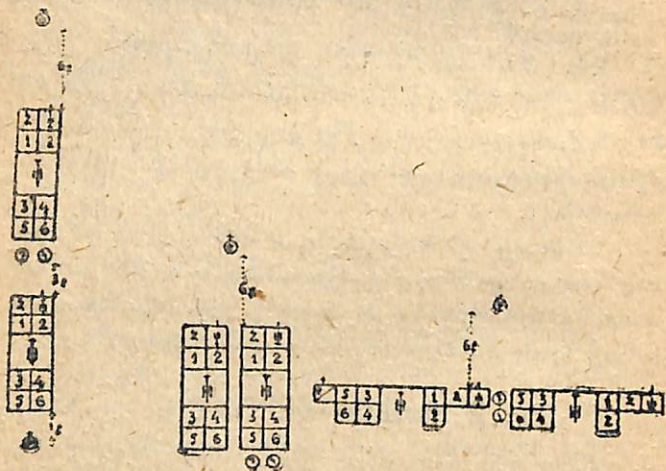
Զուգաշար սյուն — ջոկերը կանգնում են

յերկերիւն կողք-կողքի նշանակված միջանցով (գծանկ. 42) :

Յերկտողան (միմիայն գնդացիների ձեռքով տանելու դրութեան ժամանակ և առանց նյութե-
պէն մասի) — ջոկերը կանգնում են կողք-կողքի մի
գծի վրա յերկտողան շարքով (գծանկ. 43) :

Դասակի կարգերը, մասնատած և մար-
տական, կազմվում են ջոկերի ամեն մի զուգակ-
ցութեամբ (շարժման համար կարգերում և ժա-
րտական) համաձայն պարագային և նստաւրվելիք
խնդրին :

191. ԴԱՍԱԿԸ ԳՆԴԱՅՐԱՍՅՈՒՆ և զուգաշար
սյուն շարելու համար :

Գծանկ. 41.
Հաստոցավոր
գնդացիների
դասակը գըն-
դացրասյունով.

Գծանկ. 42.
Հաստոցավոր
գնդացիների
դասակը զուգ-
աշար սյունով.

Գծանկ. 43. Հաստոցավոր
գնդացիների դասակը
յերկտողան.

«Դասակ գնդացրասյուն (զուգաշար սյուն)
ՇԱՐՎԻՐ» :

Դասակի հրամատարը կանգնում է յերեսը
պահանջված ուղղութեամբ : Դասակի հրամատարի
յետևը վեց քայլի վրա կանգնում է առաջին (կամ
առաջավոր նշանակված) գնդացիը : Երկրորդ—
յերեք քայլ հեռակայութեամբ :

Գրաստները գնդացրասյունում կարող են լի-
նել միաշար, զուգաշար և յեռաշար (գծանկ. 38,
39, 40) — նախած ճանապարհի լայնութեամբ :

Գնդացրային զուգաշար սյուն կազմելու ժա-
մանակ ջոկերը շարվում են կողք-կողքի դասակի
հրամատարի նշանակված միջանցներով (գծանկ.
42) :

Ծանոթութիւն. Միջանցները հաշվում են
ճակատի գծով մի յերկանիվի ձախ քաշանից
մինչև մյուսի անջ քաշանը. սայլակների վրա
յեղած ժամանակ — մի սայլակի առեղից մին-
չև մյուսի առեղը, կամ մի դրաստից մինչև
մյուսը : Միջանցներն իրենց մեծութեամբ կա-
րող են լինել. ա) լրիւլ — գնդացիները յերկանիվ
ների կամ դրաստների վրա յեղած ժամա-
նակ — 6 քայլ և սայլակների վրա — 9 քայլ,
կամ բ) հրամանով վերոշված :

192. ԴԱՍԱԿԸ ՅԵՐԿՏՈՂԱՆ ՇԱՐՎԻՐԻ ՀԱ-
ՄԱՐ.

«Դասակ յերկտողան — ՇԱՐՎԻՐ» :

Դասակի հրամատարը կանգնում է յերեսը
պահանջված ուղղութեամբ, յերկու ձեռքը պարզե-

լով յերկու կողմը, նշանակում է հակառի օղ-
ղությունը, վորից հետո դառնում է յետ:

Ձոկերը բռնում են իրենց տեղերը (դժամե,
43) շարվելով ըստ առաջին ջոկի հրամատարի,
վորը կանգնում է դասակի հրամատարի յետևում
յերեք քայլի վրա: Ձոկերը յերկտողան շարքում
մի-մի քայլ միջանցով:

Դասակը համասարելու համար.

«Դասակ—ՀԱՎՍԱՐ»:

«ՁԴԱՍ»:

193. ՇԱՐԲԵՐՈՒՄ ԴԱՍԱԿԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ ԿԱՆԴՆՈՒՄ Ե.

1) դասակն առանձին յեղած ժամանակ, շար-
քի կենտրոնի առջևում, 6 քայլի վրա. կամ աջի-
տեղ, վորտեղից ամենից հարմար է դեկավարել:

2) դասակը վաչտի ընդհանուր շարքում յե-
ղած ժամանակ. դնդադրասյունում— դասակի
աջ թևի առջևում մի քայլի վրա, գնդացրի գո-
ղաշար սյունով յեղած ժամանակ—դասակի առ-
ջևում 3 քայլի վրա. յերկտողան շարքում—աջ
թևում:

Դասակի հրամատարի ոգնակամը սյուներում
կանգնում է դասակի կենտրոնի յետևում մի քայ-
լի վրա. յերկտողան շարքում—դասակի ձախ թև-
վում:

Կապավորմ ու դիտողը սյուներում կանգնում
առաջադր (աջաթևյան) ջոկի տտում. յերկտո-
ղան շարքում—աջաթևյան ջոկի ձախ թևում:

3. ԴԱՍԱԿԻ ՇԱՐԱՓՈՒՈՒԹՅՈՒՆԸ

194. ՍՅՈՒՆ ԿԱԶՄԵԼԸ կարող է տեղի ու-
նենալ. ա) դեպի թևի կողմը—տեղում կամ
շարժման ժամանակ. «Դասակի դեպի աջ (ձախ)—
ՄԱՐՇ» հրամանով, բ) դեպի ձախտի կողմը
միայն շարժման ժամանակ կամ շարժումն սկսե-
լուն պես. «աջից (ձախից) գնդացիր առ գնդա-
ցիր—ՄԱՐՇ»:

Գնդացրասյան կազմելը դեպի թևի կողմը
կատարվում է յուրաքանչյուր ջոկի դեպի համա-
պատասխան կողմը դարձումով: Յեթև սայլակ-
ների միջև յեղած միջանցը հարավորություն չի
տալ միաժամանակ դառնալու, դարձումը կատար-
վում է հաջորդաբար, տեղ ազատվելուց հետո:

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՀԱՍՏՈՈՒԼՈՐ ԳՆԴԱՏՐԵՐԻ ՎԱՅՑ

1. ՎԱՇՏԻ ՇԱՐԲԵՐԸ

195. ՎԱՇՏԻ ՇԱՐԲԵՐԸ կազմվում են դա-
սակների շարքերի գուգակցությամբ:

Գնդացրասյունը, դասակները դնդադրասյու-
ներով, մեկը մյուսի յետևում 3 քայլ հեռակայու-
թյան վրա:

Գնդացրասյին գուգաշար սյունով, դասակնե-
րը գուգաշար սյունով մեկը մյուսի ծոծրակի դի-
մաց 3 քայլ հեռակայությամբ:

Վաչտի հրամատարը և քաղղեկն առաջադրու դա-
տակի հրամատարի առջևում 6 քայլի վրա կամ
աջնտեղ, վորտեղ հարկավոր են գտնուում:
Կապի ջոկը 3-րդ դասակից ձախ և նրա կող-
քին:

Ավագը վարչա-տնտեսական կազմով գորա-
սյան տտում, նրա կենտրոնի յետևում 2 քայլի
վրա:

Դասակառույցների գծաչար: Դասակները շար-
ված են եր. գծի վրա դնդացրային գուգաչար
սյունով կամ դնդացիր առ դնդացիր, դասակների
և ջոկերի միջև միջանցները նշանակում և վաչտի
հրամատարը:

Վաչտի հրամատարը կանգնում է դասակների
հրամատարների առջևում 25 քայլի վրա կամ
աջնտեղ, վորտեղից նրան հարմար է ղեկավարել
վաչտը: Վաչտի քաղղեկը նրա կողքին և ձախ
կողմից:

Դասակի հրամատարները մի գծի վրա իրենց
դասակների կենտրոնի առջևում 6 քայլի վրա:

Ավագը կանգնում է կենտրոնի յետևում 6
քայլ հեռակայությամբ վրա:

Ավագից դեպի աջ և մի քայլ յետ կանգնում
են 2 մթերապահը և սանիտարական հրահանգիչը:
դեպի ձախ անտեսական կարիքների համար նշա-
նակված կարմիր բանակայինը և դրագիրը:

Կապի ջոկը—ձախ թևում գուգաչար օրու-
նով:

Իրմիական հրահանգիչն առաջին (աջաթև-
յան) դասակի հրամատարից ձախ և նրա կողքին:

Դրաստա-դնդացրային վաչտում սյունների
գծաչարը, յեթե ուրիշ հրաման տրված չի յեղեղ,
կազմում է գրաստները միաչար սյունում յեղած
ջոկերից:

Վաչտի մասնատած կարգը կազմվում է դա-
տակների շարքերում և կարգերում յեղած ամեն
մի գուգակցությամբ և յուրաքանչյուր անգամ
վորդվում է վաչտի հրամատարի հրամաններով:

196. ՎԱՇՏԸ ՇԱՐԺՎՈՒՄ Ե ՆՈՂԵՆ ԶԵՂԵՐՈՎ:
Ինչ վոր դասակը (ջոկը):

Վաչտի շարժումը և կանգնությունները վաչտա-
րում են դասակի համար ցույց տված կանոննե-
րով ու հրամաններով:

Շարժման ժամանակ վաչտի հրամատարի
հրամանները կրկնում են դասակի հրամատար-
ները, բայց առանց նախապատրաստական «վաչտ»
հրամանի:

197. ՍՅՈՒՆԵՐԻ ԳԾԱՇԱՐԻՑ ԳՆԴԱՅՐԱՅԻՆ
ՋՈՒԳԱՇԱՐ ՍՅՈՒՆ ՅԵՎ ԳՆԴԱՅՐԱՅՈՒՆ կա-
մելը կատարվում է միայն շարժման ժամանակ և
շարժման սկզբին, «վաչտ աջից (ձախից) գուգա-
չար գնդացիր առ գնդացիր» քայլով (վարգով) —
ՄԱՐՇ»:

2. ԼՍԵԼՆ ՈՒ ՅԵՐԿԱՆԻՎՆԵՐՈՎ (ՍԱՅԼԱԿ- ՆԵՐՈՎ) ԳՆՍԸ

198. ՊԱՐԿՈՒՄ դնդացիրները յերկանիվների
(սայրակների) վրա դնում են փողաբերանը դեպի
դաչտը, առեղները դեպի թիկունքը: միջանցները
դնդացիրների յերկանիվներ (սայրակների) մի-
ջև—առհամալում են պարադայի համեմատ:

Գումակը կանգնում է զնդացրային յեղեղ-
նիվներին (սալլակներին) դժի յետևում 15 քալ
վրա, առեղները դեպի դաշտը:

199. ԼՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՅ Հրաման տալ. «ԼՄԻՐ»:

Զիավարը ձին մոտ է բերում յերկանիվին և
լծում է №№ 5 և 6-ն ողնում են նրան, №№ 1 և 2
հանում են գնդացրի շապիկը և համոզվում են,
վոր նա սարգին է և պատկանելիքն առկա յե:

Լծելը վերջացնելուց հետո ջոկի հրամատարը
և համարները դրավում են իրենց տեղերը, վո-
րոնք ցույց են տրված շարժման կարգում:

«ՀԱՎԱՍՏ» Հրամանով ջոկը հավաքու-
մբ է:

Զիավարներին յերկանիվի (սալլակի) վրա
հասնցնելու համար—հրաման տալ. «Զիավար-
ներ—ՆՍՏԻՐ»:

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԱՑԻՆ ՀԻՆՏԱՆՈՒ ԴԱՍԱԿ

200. ԴԱՍԱԿԸ ԿԱԶՄՎԱԾ Ե յերկու աղա-
նանաային և թնդանոթային ջոկից:

Գումարտակի ընդհանուր շարքերում գու-
մարտակային հրետանու դասակը տեղավորվում
է, ինչպես զնդացրային վաշտի չորրորդ դասակը,
վաշտի հրամատարի ցուցումներով, և յենթարկ-
վում է նրան շարքային տեսակետից դումարա-
կի ընդհանուր շարքում յեղած ամբողջ ժամանակ:

Ջոկերի և դասակների շարվելն առանց նյու-
թական մասի, շարժումը և կանգառումները կա-
տարվում են նույն հրամաններով և նույն հի-
մունքներով, ինչպես հաստոցավոր զնդացրիներին
ջոկերի և դասակների համար:

201. ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԱՑԻՆ ՀԻՆՏԱՆՈՒ ԴԱՍԱ-
ԿԸ—նյութական մասով սալլակների մասով սալ-
լակների վրա շարվում է յերթասյունով ժխշար
կամ զուգաշար սալլակներով:

Առանց նյութական մասի դասակը շարվում է.
հառաջար սյունով—ջոկերը կողք-կողքի
զուգաշար սյունով:

զուգաշար սյունով—ջոկերը ծոծրակի դի-
մաց զուգաշար սյունով:

յերկստղան—ջոկերը կողք-կողքի յերկու
դան շարքում:

Հետախուսակներն ու հետախուսիչները դասա-
կի շարքերում տեղավորվում են դասակի հրամա-
տարի ցուցումով:

202. ԶՈԿԵՐԻ ՅԵՎ ԴԱՍԱԿԻ ՇԱՐՎԵԼԸ նյու-
թական մասի սալլակների վրա յեղած ժամանակ և
առանց նյութական մասի, շարժումն և կանգա-
ռումները, ձեռքով շարժման համար կարգի և
մարտական կարգի անցնելն և մարտականից սալ-
լակների վրա շարժելու համար կարգի անցնելը—
կատարվում է նույն հրամաններով և նույն հի-
մունքներով, ինչ վոր հաստոցավոր զնդացրերին
ջոկն և դասակը, և այն հիմունքներով, վորոնք
բացատրված են ներքևում:

203. ԱԿԱՆԱՆԵՏԻ ՇԱՐՎԱԾ ԿԱՐԳԸ ՄԱՐ-
ՏՈՒՄ:

Ականանետը ձեռքով տանելու համար, բունը բաժանվում է հաստոցից, վորի համար հանում են ակները և դնդերիթը, վորը միացնում է ականանետի բունը հաստոցի հետ: Վերամբարձ մեքանիզմի մասերը քանդում են, վորի համար հանում են այն դնդերիթը, վորը միացնում է վերամբարձ մեքանիզմի ներքևի պլատատակը վերածուխի հետ:

Ականանետի բունը տանում են նշանառուն և դիտողը ձողի վրա, վորն անց է կացվում լցափակի դարձյակների միջով: Հաստոցը տանում են ականակիրները ձողի վրա, վորն անց է կացրած կողի վերածուխիների ծակով կամ յերկաթյա դնդերիթների հիմքը ձող ծայրերից բռնած:

Հավաքած վիճակում ականանետը տեղափոխում են բոլոր ականանետերի համարները ձգելով յերկաթյա դնդերիթների հիմքի ծայրերից:

Ականանետն անխմների վրա տեղափոխելու համար վերջինները հազցնում են սունակի դուրս յեկած ծայրերին, վորն անցնում է լցափակի դարձյակի միջով: Այս դեպքում ականանետը տեղափոխում են նշանառուն և դիտողը: Ստալինը վերցնում է քաշիկը, իսկ յերկրորդը փողի անցքի մեջ է մտցնում փայտի ձողը կամ սուր ծայրը խրում է ականանետի քնի և կողի միջև:

204. ՀՐԱԶԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԳՈՒՄ
ականանետային համարները տեղափոխվում է. ջու-
կի հրամատարն ականանետին մոտիկ ծածկարա-
նի յետևում այնպես, վոր կարողանա հսկել ա-
կանետի անկմանը և համարների աշխատանքին:

նշանառուն ու դիտողը—ականանետի մոտ, ձիգի ծամանակ թաքնվում են ծածկարանի յետևում. ականակիրները տեղափոխվում են ջուկի հրամա-
տարի ցուցումով:

Ականանետը հրաձգության համար, կանդ-
նեցնելու դեպքում, հարթակ են պատրաստում,
վորի առջևի յեզը ցածր է յետևինից փոքր բահի
թաթի լայնությամբ, վորպեսզի ականանետի հիմ-
քի յետևի ծայրը հենվի դետնին:

205. ԹՆԴԱՆՈՒԹԻ ՇԱՐԺԱՆ ԿԱՐԳԸ ՄԱՐ-
ՏՈՒՄ: Յերթում և մարտում մինչև վերջին հը-
նարավորություներ թողանդին ու նրա արկերի
մարտական կոմպլեկտը տեղափոխում են յերկձի
սայլակով կամ ձիական քարշով, վորի համար,
յեթե հնարավոր է, հրետասայլին քաշաններ են
հարմարեցնում:

Մարտում թաքնված մարտույցներով, յեթե
ձիական քարշով տեղափոխությունն անհնարին
է—տեղափոխում են նշանառուն, լցնողն և ուղղե-
կավորը. իսկ թաքուն մարտույցներ չյեղած դեպ-
քում, հրացանա-դնդացրային կրակի վոլորտում
—փողարեքանը դնպի տուալ—լցնողն և ուղղեկա-
վորը, վորոնք պաշտպանվում են վահաններով,
կամ տեղափոխում են քանդված վիճակում:

Շարժումը մարտում բոլոր դեպքերում կա-
տարվում է «վոստյուններով» մի թաքստոցից
մյուսը:

206. ԿՐԱԿ ԲԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ հրաման տալ.

1) «Այսինչ Յպստակիմ—ԼՅՐՈՒ»:

2) «Նշանոցն այսօր»:

3) «Մարգարէն այսօր»:

4) «Նշան բռնել այսօր»:

5) «ԿՐԱԿ» կամ «Այսօր փամփուշտ—ԿՐԱԿ»:

Առաջին հրամանով հրանոթի համրանքը հրանոթը հաստելով. տեղավորվում է այսպէս, վոր հարմար և ճիշտ լինի, ըստ հնարավորութեան ծածկված մնալով, կատարել իրենց պարտականութիւնները. ջոկի հրամատարը, նշանատուն, լցնողն և ուղղեկաւորն աշխատում են պառկած, պաշտպանվելով վահաններով: Փամփուշտակիրները տեղավորվում են հրանոթին մոտիկ ջոկի հրամատարի ցույց տված. թաքստոցի յետևում, միատեղ կամ առանձին առանձին. սայլապանը մնում է սայլակի մոտ, ձեռք առնելով բոլոր միջոցները սայլակը թաքցնելու և քողարկելու:

Ջոկի հրամատարը կարող է գտնվել հրանոթից առանձին, ուղղվելով թաքստոցներից, բայց այն անխախտ պայմանով, վոր նա կարողանա լաւ դեկավարել հրանոթին և հետեւել հրանոթային համրանքի աշխատանքի ճիշտ լինելուն և հրաձգ-գրութեան հետեւանքներին:

Նշանատուն.

ա) հանում է շապիկը լցամասի վրայից:

բ) բաց է անում փակոնքն և ոտուգում է զարկանի ասեղի դուրս դալու շափր:

գ) ստուգում է վերամբարձ մեքանիզմի դործողութիւնը:

դ) ստուգում է նշանոցի և ուղղանի գերբաւանմունքի վրա հաստումը:

է) բաց է անում վահանի վրայի նշանատու-

թիւն պատուհանիկը և լցնողի հետ միասին յետ է գցում ներքեի վահանը:

Լցնողը

ա) հանում է փոկաբերանի վրայից շապիկը:

բ) ստուգում է, արդյոք ամուր է հրանոթի և՛ հրետասայլի միացումը:

գ) յետ է գցում նշանատուի հետ միասին ներքեի վահանը:

դ) հանում է փամփուշտները պայուսակից կամ արկղից, մաքրում և լցնում է:

Ուղղեկավորը

ա) յետ է գցում ուղղակին և ստուգում է նրա գործողութիւնը:

բ) ակոս է փորում խոփիկը հենելու համար և նրա մեջ ամրացնում է հեմման չորսուն (փայտը):

Փամփուշտակիրները—վարվում են ջոկի հրամատարի ցուցումով:

Ծանոթութիւն.—Մնումը կատարվում է փամփուշտներ կրելով ձեռքով արկղներում կամ բրեզենտե պայուսակներում:

Չորրորդ հրամանը կատարելու ժամանակ, յերբ հրանոթն ուղղված է նշանին և պատրաստ է ձիգի համար, նշանատուն ասում է.

«ՊԱՏՐԱՍ Ե» և վերցնում է բուլը:

Հինգերորդ հրամանով նշանատուն բուլը ձիգ է տալիս և արձակում է ու խկույն և եթ բաց է անում փականքը. լցնողն անմիջապէս լցնում է հրանոթն և ձեռքն է առնում նոր փամփուշտ կրկին լցնելու համար:

Յուրաքանչյուր ձեռքից հետո նշանադրում կա՛մ ղեռնա՛մ ե նշանոցն և ուղղանը ջոկի հրամատարի նոր հրամաններով և հրանոթն ուղղում ե նպատակին, կամ ստուգում ե նշանադրությունը, յեթե հաստատվել մնացել և նախկինը:

Ծանոթություն.—Շարժվող նպատակի վրա կրակելու ժամանակ նշանադրում հրանոթը նշան ե ղեռնա՛մ նպատակին և արձակում ե տունց «ԿՐԱԿ» հրամանին սպասելու:

207. ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ հրաման տալ. «ԿԱՆԳՈՒ»:

ԿՐԱԿԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐԱԳԵՍ ԴԱՐԱՐԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ հրաման տալ. «ԿԱՆԳՈՒ»:

Նշանադրում դատարկում ե հրանոթը: Լցնողը դարսում ե փամփուշտներն արկղներում կամ պայուսակում (կրակած պարկուճները և փառոց տըտված փամփուշտները առանձին: Հրանոթը նշան են բռնում նշանոցի և ուղղանի վերջին հաստումով:

Հրանոթի համբանքը տեղավորվում ե իրեն տեղերում:

208. ԿՐԱԿՆ ԱՄԲՈՂՋՈՎՆ ԴԱՐԱՐԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ հրաման տալ. «ԿԱՆԳՈՒ», «ԱՎԱՐՏ»:

Նշանադրում.

ա) դատարկում ե հրանոթը՝

բ) իջեցնում ե հրանոթի լցամասը մինչև դեմ առնելը.

գ) ղեռնա՛մ ե նշանոցն և ուղղանը հիմնական դրությունից (զերո բաժանումի վրա).

դ) փակում ե վահանի վրայի պատուհանի վրա.

զ) լցնողի հետ միասին ամրացնում ե ներքեվի վահանը.

է) հագցնում ե շապիկը հրանոթի լցամասի վրա.

Լցնողը՝

ա) ընդունում ե փամփուշտ հրանոթից, յեթե հրանոթը լցված ե յեղել.

բ) դարսում ե այն արկղում կամ պայուսակում.

գ) հագցնում ե շապիկը փողաբերանի վրա.

դ) նշանադրում հետ միասին ամրացնում ե ներքեվի վահանը.

զ) դարսում ե բոլոր պարկուճներն ու փամփուշտներն արկղների կամ պայուսակների մեջ:

Փամփուշտակիրները բոլոր պարկուճներն և փամփուշտները յետ էն տանում սայլակի մոտ և հանձնում են սայլապանին դարսելու համար:

Այդ բոլորը կատարելուց հետո հրանոթի համբանքը դարսում ե ամբողջ պատկանելիքն արկղի մեջ և զլորում ե հրանոթը թաքստոցի յետեր ջոկի հրամատարի ցուցումով:

ՀՐԱՋԻԳ ԳՈՒՄԱՐՏԱԿ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

209. ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ գումարտակի շարքերն ու կարգերը ղեկավարելու ժամանակ գտնվում է այնտեղ, վարտեղից ավելի հարմար և գումարտակը ղեկավարել:

ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԻ ՀՄՀԱՐՁԸ գտնվում է հրամատարի յետևում յերկու քայլի վրա:

Կապի ջնլը գումարտակի շարքերում տեղավորվում է յերթսայուններում առաջավոր վաշտի առջևում 10 քայլի վրա, գումարտակի մնացած շարքերում—աջաթևյան վաշտից դեպի աջ 3 քայլի վրա (կամ նշանակված միջանցով): Գրաբերն ու տնտեսական կարիքների համար նշանակված կարմիր բանակայինը գտնվում են կապի ջուկում:

Գումարտակի կարգերում կապի ջուկը տեղավորվում է գումարտակի համհարզի ցուցումով:

Կարգերի անցներուն պես գումարտակի հրամատարի մոտ, յուրաքանչյուր վաշտից, առանց հատուկ հրամանի սպասելու, վաշտերի հրամատարներն ուղարկում են կապի համար 2 մարտիկ:

2. ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԻ ՇԱՐՔԵՐԸ

210. ՎԱՇՏԵՐԻ ՇԱՐՔԵՐԻ ՅԵՎ ԿԱՐԳԵՐԻ ԶՈՒԳԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ. ԿԱԶՄՎՈՒՄ ԵՆ ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԻ ՇԱՐՔԵՐՆ ՈՒ ԿԱՐԳԵՐԸ:

ա) Շարքերը.

Գումարտակի յերթսայուն (գծանկ. 44).

Վաշտսայունների գծաշար (վաշտերը յերթսայուններով կողք-կողքի):

Գումարտակի յերկայնած շարք (վաշտերը շարքվում են դասակայունների դժաշարով կողք-կողքի կամ 1-ին և 2-րդ վաշտերը կողք-կողքի, իսկ 3-րդ և զնդացրային վաշտերը ծոծրակի դիմաց):

Գումարտակի հրամատարը կարող է բացի վերոհիշյալ շարքերից կերտուել և այլ շարքեր, վաշտերի միջև սահմանված միջանցներն ու հեռակայությունները նույնպես և վաշտերի փոխադարձ տեղավորությունը փոխելու միջոցով:

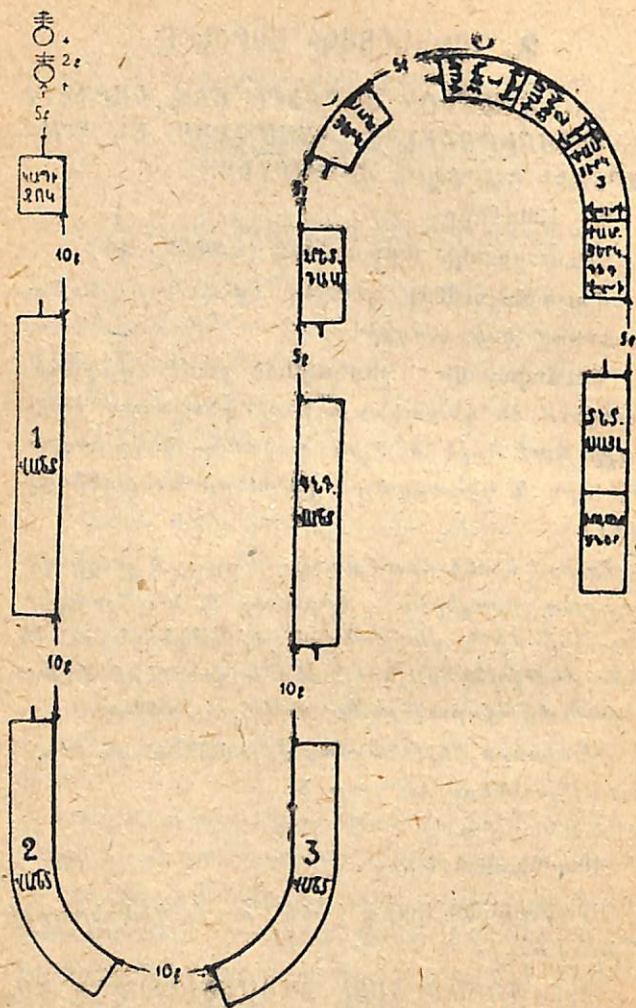
Վաշտերի միջև նորմալ միջանցներն ու հեռակայությունները 10 քայլ է:

բ) Կարգեր.

Մասնատած կարգ:

Մարտական կարգ (տե՛ս՝ ուսյն կանոնադրքի 11-րդ մասը):

211. ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԻ ՀԱՎԱՔԵԼՈՒ ՅԵՎ ՇԱՐՔԵԼՈՒ ՀՄԱՐ արվում է բանավոր կամ գրավոր պատվեր, կամ հրաման, նշան, ազդանշան.

Գծանկ. 44. Գումարտակի յերթասյուն.

Ամեն տեսակ շարվելու համար տված հրամա-
նը պարունակում է.

ա) շարվելու նպատակը.

բ) ճիշտ ցուցումներ շարվելու տեղի մասին
կամ ճակատի ուղղութիւնը.

գ) յերբ պետք է շարվել (շարվելու ժամը),
դ) շարքի տեսակը:

Հավաքի համար դումարտակը, սովորաբար
շարվում է վաշտասյուների գծաշարով:

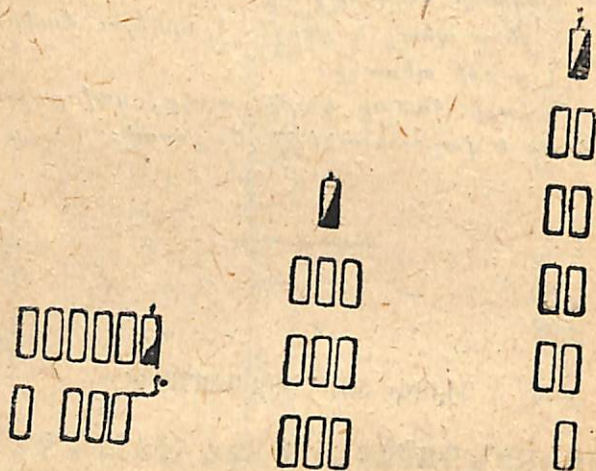
ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԳ

**ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱԿՆԵՐԻ ՅԵՎ ՀՐԱՁԻԳ ԳՆԴԻ
ՄՅՈՒՍ ՄԱՍԵՐԻ ԸԱՐԲԵՐԸ ՅԵՎ ԱՊԱՀԱՍ-
ՏԻԲ ՄԻԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄՐԱՆԲԸ**

1. ՁԻԱՎՈՐ ՀԵՏԱԽՈՒՅՁՆԵՐԻ ԴԱՍԱԿԸ

212. ՁԻԱՎՈՐ ՀԵՏԱԽՈՒՅՁՆԵՐԻ ԴԱՍԱԿԸ
հեծյալ շարքում դասավորվում է տեղում, շարժ-
վում և դործում է Հեծելազորի Մարտական կա-
նոնադրքի 2-րդ մասում ցույց տված շարքերով
ու կարգերով ներքեվում բերված փոփոխու-
թիւններով:

213. ՀԱՎԱՔԻ ՀԱՄԱՐ դասակը շարվում է
 յերկտողան շարքով և ողակառյունով, ինչպես
 ցույց է տված 45, 46 գծանկարներում (ջոկի շար-
 քեր) :

Գծանկ. 45. Ձիավոր
 հետախույզների
 ջոկը յերկտողան
 շարքում :

Գծանկ. 46. Ձիա-
 վոր հետախույզ-
 ների ջոկն աղա-
 կասյուններով :

Գծանկ. 47 Ձիա-
 վոր հետախույզ-
 ների ջոկն զուգա-
 շար սյուներով :

Յերթի համար շարվում է ողակառյուններով,
 դուղաշար ու միաշար սյուներով, ինչպես ցույց
 է տված 46, 47 գծանկարներում :

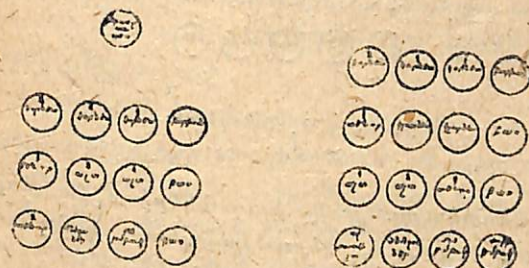
Յերթում շարժման համար դործադրվող ու-
 դակառյուններն ու դուղաշար սյուները շարվում
 են յերկտողան շարքից, առաջ ձգվելով միայն ա-
 ջից (յեթե հարկավոր է դրանից հետո շարքը
 դարձնելով) : Ողակառյուններից դուղաշար և

միաշար սյուներից յերկտողան կազմելը կատար-
 վում է միայն դեպի ձախ շարվելով :

214. ՀԵՏԻՈՏՆ ՇԱՐԻՈՒՄ ձիավոր հետա-
 խույզների դասակը տեղավորվում է, շարժվում և
 դործում է հեծյալ շարքի համար սահմանված
 հրամաններով :

2. ՅԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿ

215. ՅԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԸ տեղավոր-
 վում է. յերթում—դորասյան առջևում 10 քայլի
 վրա. հավաքի ժամանակ—աջ թևում, 10 քայլի
 վրա կամ դնդի շտաբի պետի ցուցումով :

Գծանկ. 48. Նվաղա-
 խումբ 13 մարդուց :

Գծանկ. 49. Նվաղա-
 խումբ 17 մարդուց :

216. ՆՎԱԳԻ ՀԱՄԱՐ ՅԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻԳՆԵՐԸ
 դասավորվում են աշիպես, ինչպես
 ցույց է տված գծանկարներում :

Գծանկ. ա 48-ում 13 մարդով նվազախումբը—չարվում է 3 տողան 4-ական յերածիշտ, Գծանկ. № 49-ում 17 մարդով, նվազախումբը—4 տողան 4-ական յերածիշտ.

Գծանկ. № 50-ում 26 մարդով նվազախումբը—5 տողան 5-ական յերածիշտ:

Յերածիշտների միջև միջանցները կես քայլ է:

Գծանկ. 50. Նվազախումբը
26 մարդուց:

Հեռակայությունը տողանների միջև խորությամբ 1 քայլ է: Յերածիշտապետը կանգնում է նվազախմբի առջևում 3 քայլի վրա:

Ավագ յերածիշտի տեղը (վորտեղ աշդպիսին կա) վերջին տողանի ձախ թեվումն է:

Ծանոթութ. — 1. Ֆանֆարիստների մասնակցության ժամանակ, նրանց տեղն է յերածիշտապետի առջևում 3 քայլի վրա:

Ծանոթություն. — 2. 30 մարդուց ալեկի կազմ ունեցող նվազախումբը չարվում է ինչպես ցույց է տված 50-րդ գծանկարում (26 մարդ), բայց յուրաքանչյուր տողանում չարվում են 6-ական յերածիշտ:

217. ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԸ ՇԱՐՔՈՒՄ ՊԵՏՔ Ե ՊԱՀԵԼ.

1. Ազդարարները.

Ազդարարները փողը պահում են փոկը ձախ ուսով դցած աջ ադդրի վրա, լայն բերանը ցած:

2. Առանց փայտի գործիքների Ավագախումբ.

Տեղում—կորնետները, տենորները, վալդհորները, փողերն և առհասարակ փողը գործիքները—ցած թողած աջ ձեռքում, փողի բերանոցը դեպի վեր, իսկ բարիտոններն ու բասերը—աջ վոտի մոտ դետնին դրած, և աջ ձեռքով գործիքի լայնաբերանից բռնած:

Շարժման ժամանակ—կորնետները, ալտհորները, տենորները, վալդհորներն և փողերը—աջ ձեռքում, իսկ բասերը—փողերը ձախ ուսով դցած փոկի վրա, պահելով նրանց ձախ կամ աջ ձեռքով, նայած գործիքի տեսակին:

3. Փայտե գործիքներով Ավագախումբ.

Փրեյտաները, կլարնետները, գորոյները պահում են վերջին ծնկից, բերանոցը դեպի վեր, իսկ ֆագոտները—աջ վոտի մոտ: Նվաղելու համար ֆագոտները մեր են գցվում վզին հազած, փոկին:

3. ՊԱՐԵՏԱԿԱՆ ՅԵՎ ԶԵՆՔ ՀԱՎԱՔԵԼՈՒ ԴԱՍԱԿ

218. ՊԱՐԵՏԱԿԱՆ ՅԵՎ ԶԵՆՔ ՀԱՎԱՔԵԼՈՒ
ԴԱՍԱԿԸ շարային տեսակետից ղեկավարվում է
հրաձիգ դասակի համար յեղած ցուցումներով
(գլուխ V), ընդ վորում ջոկերը միշտ շարվում
են դուռաշար սյունով կամ յերկաողան շարքով:

Ավագ գրագիրներն ու շտաբի գրագրները
տեղավորվում են դասակի տուում (ձախ թևում),
լրացնելով շարքի միջի միակները:

Շտաբի և ակումբի անձինք, գնդի շտաբի
պետի յերկրորդ ոգնականի հրամասարությամբ,
ավադության կարգով, շարվում են դասակի շար-
քին համապատասխանող շարքում, սյարեական
դասակի առջևում (կամ դեպի աջ) 3 քայլի
վրա:

Գնդի շտաբի պետի յերկրորդ ոգնականը ղե-
կավարում է գնդի մասնազիտական դասակների
ընդհանուր շարքը, շտաբի քաղցեկը կանգնում է,
նրանից ձախ նրա կողքին:

4. ԿԱՊԻ ԴԱՍԱԿ

219. ԿԱՊԻ ԴԱՍԱԿԸ շարային տեսակետից
ղեկավարվում է հրաձիգ դասակի (գլուխ V)
միավոր հետախույզների և հեծանվորդների հա-
մար տրված ցուցումներին համապատասխան:

Յերկանիմները դասակի շարվելու և շարժ-
վելու ժամանակ դասավորվում են դասակի հրա-
մարտարի ցուցումով, ավիաադդանշանային գույ-

քի յերկանիմները շատավորվում են յերկանիմ-
ների զլկում կամ աջ թևում, ընդվորում ողա-
յին կապի և դիտողության ջոկը տեղավորվում
է յերկանիմի յերկու կողքին, ինչպես հաստոցավոր
շնդացրի ջոկը:

5. ՍԱՊՅՈՐԱ-ՔՈՂԱՐԿԱՅԻՆ ՅԵՎ ՔԻՍԻԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿՆԵՐ

220. ՍԱՊՅՈՐԱ-ՔՈՂԱՐԿԱՅԻՆ ՅԵՎ ՔԻ-
ՍԻԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿՆԵՐԸ կերտում են նույն շար-
քերը, ինչ վոր հրաձիգ վաշտի վարչական դասա-
կը (գծանկ. 17, 18, 19): Շարքերի ղեկավարու-
թյունն իրադարձվում է մոտավորապես հրաձիգ
դասակի համար տրված ցուցումների համեմատ
(գլուխ V):

6. ԳՆԴԻ ՈԺԱՆԴԱԿ ՍԱՍԵՐԸ

221. ԳՆԴԻ ՈԺԱՆԴԱԿ ՍԱՍԵՐԸ (սանիտա-
րական և անասնաբուժական մասերը, անտեսա-
կան վաշտը) առաջնորդվում են հրաձիգ մասերի
համար տված ցուցումներով, ընդ վորում այդ
մասերի հիմնական (ամենափոքր) կազմակերպ-
չական միավորը հաճախարվում է հրաձիգ ջո-
կին:

Գումակները տեղավորվում և շարժվում են
այն շարքերում և կարգերում, վորոնք ցույց են
տրված զնդացրային մասերի համար, ընդ վո-
րում նրանց հիմնական (ամենափոքր) կազմա-
կերպչական միավորը հաճախարվում է հաստո-
ցավոր զնդացրի ջոկին:

7. ԱՊՈՅԱՍՏԻՔ ՄԻԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐԱՆՔԸ

222. ՄՇՏԱԿԱՆ ՇԱՐԱՅԻՆ կազմակերպու-
թյուն չունեցող միավորությունների համարանքը
կատարվում է.

Համարանք կատարողը, նշանակելով ջոկերի
(յեթե հարկավոր է, նաև դասակների) հրամա-
տարների պարտականությունները կատարողնե-
րին, հրաման է տալիս. «ՇԱՐՎԻՐ»:

Մարտիկները շարվում են յերկտողան ար-
մունիների միջև մի ափի լայնությամբ հավասար
միջանցներով, ամեն մեկը «զգաստ» զրույթյամբ
(հող. 14), այնպես վոր մի տողանի լոյրը մար-
տիկների վոտների թաթերի ծայրերը լինեն մեկ
զծի վրա:

«ՀԱՎՍԱՐ». հրամանով, բոլորը հավասար-
վում են, ինչպես ցույց է տրված հող. 94:

Ջոկերի (դասակների) հրամատարների պար-
տականությունները կատարելու համար նշանակ-
վածները շարվում են միտողան, շարվող մար-
տիկների առջևվում 3 քայլի լրա, յերեսը դեպի
նրանց:

«Համարների կարգով ՀԱՄՐԻՐ» մարտիկ-
ները համրում են, սկսելով աջ թևից:

«Այսֆան յերկյակ ջոկում... ջոկեր ՀԱՄ-
ՐԻՐ»:

Ջոկերի համարանքի ժամանակ առաջին տո-
ղանում կանգնած մարտիկները կազմում են զույգ
ջոկերը, իսկ յերկրորդ տողանինը կենտ ջոկերը:

Ջոկեր համրելուց հետո համրանք կատարողը
լրացնում է ջոկերը հետեվյալ հրամանով.

«Այսինչ ջոկեր, այսֆան քայլ դեպի աջ (դե-
պի ձախ) — ՄԱՐՇ»:

«Ընկեր հրամատարնի՛ր — ՏԵՂԵՐԻ»:

Ջոկերի (դասակների) հրամատարները կանգ-
նում են իրենց տեղերում:

Համարանքը վերջացնելուց հետո շարքում
դտնվող ամեն մեկը պետք է իմանա, թե ո՞վ է
իր անմիջական պետը, ո՞վքեր են աջ ու ձախ
հարեվանները, ո՞վ է կանգնած իր առջևվում կամ
ծոծրակի դիմաց:

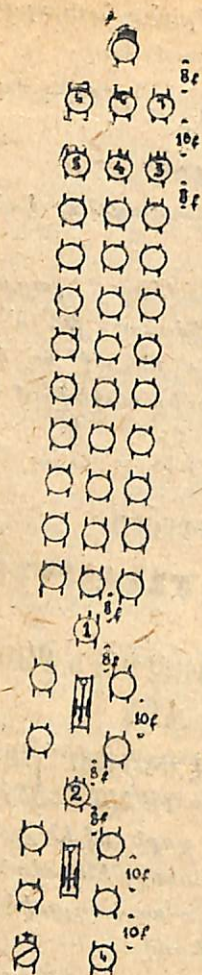
ԳԼՈՒԽ ՏԱՄՆԵՐԻՔԵՐՈՐԴ

ԴԱՀԱՎՈՐՆԵՐՆ ՌԻ ԳԵԾԱՆՎՈՐԴՆԵՐԸ

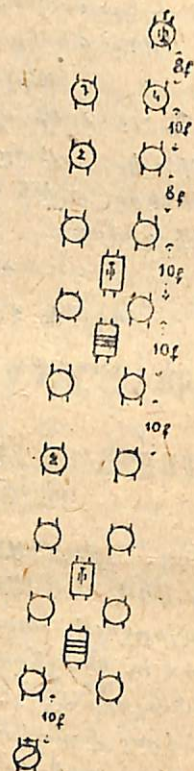
1. ՀՐԱԶԳԱՅԻՆ ՅԵՎ ԳՆԴԱՑՐԱՅԻՆ ՄԱՍԵՐԸ ԴԱՀՈՒԿՆԵՐԻ ՎՐԱ

223. ՀՐԱԶԳԱՅԻՆ ՅԵՎ ԳՆԴԱՑՐԱՅԻՆ ԶՈ-
ԿԵՐՆ ՅԵՎ ԴԱՍԱԿՆԵՐԸ ԴԱՀՈՒԿՆԵՐԻ ՎՐԱ
տեղավորվում, շարվում և գործում են այն շար-
քերում ու կարգերում, վոր ցույց են տված սույն
Կանոնադրքի 4, 5, 7 և 8-րդ դրուխներում,
հետեվյալ փոփոխություններով.

ա) Հեռակայությունը մարտիկների (տո-
ղանների) միջև 8 քայլ է: Միջանցները մարտիկ-
ների և ջոկերի միջև — 2 քայլ է, դասակների մի-
ջև — 10 քայլ:

Գծանկ. 51. Հրաձգային
դասակը յերթասյունով
դահուկների վրա:

Գծանկ. 52. Հաստոցա-
վոր գնդացիների դաս-
ակը գնդացրասյունով դա-
հուկների վրա:

բ) Ձենքի դրուձյունը մեջքին կամ դասակի
հրամատարի ցուցումի համաձայն:

Ձենքի գնդացիքը կարող է տեղափոխվել
դահկավոր հաստարանների վրա: Այդ դեպքում
ներանք տեղավորվում են, ինչպես ցույց է տրե-
ված 51-րդ դժանկարում, չարժվելով դր սովի
տաում կամ դլիում:

գ) Հաստոցավոր գնդացիքների դասակը դա-
հուկների վրա տեղափոխվում է գնդացիքները
դնդացրային ժապավենները դահկավոր հաստա-
րանների վրա դրած, փորոնք տեղավորվում են
ինչպես ցույց է տրված 52-րդ դժանկարում:

դ) Դահկավոր հաստարանները գնդացիքների
և փամփչտատուների համար տեխափոխում են
մարդկանցով կամ (յեթե հնարավոր է) ձիական
բարչով:

224. ՄԱՐՏՈՒՄ ԴԱՀԿԱՎՈՐՆԵՐԸ ՇԱՐԺ-
ՎՈՒՄ ՅԵՎ ԳՈՐԾՈՒՄ ԵՆ ԴԱՀՈՒԿՆԵՐԻ ՎՐԱ,
հանելով նրանց, յեթե հնարավոր է, միայն կարճ
ժամանակով:

Շարքերում դահկավորները կարող են հանել
դահուկներն և չարվել դահուկների վրա միայն
հրամատարի պատվերով. կարգերում—ինքնու-
րույն կերպով, սակայն, առանց չարժման ընդ-
հանուր կարգը խանդարելու և գանդաղեցնելու:

2. ԼԵԾԱՆՎԱՎՈՐ ԽՄԲԵՐ

225. ԼԵԾԱՆՎՈՐԴՆԵՐԻ ԽՄԲԵՐԸ բաժան-
վում են ջոկերի և դասակների, դասավորվում են
տեղում, չարժվում և դործում են այն շարքերում

ու կարգերում, վորոնք ցույց են տրված սույն կանոնագրքի ձեռնարկի հետախույզների դասակի համար (գլուխ XII), հետևյալ փոփոխություններով:

1) Հեծանիվների սողանների միջև հեռակայությունը—3 քայլ է, դասակների միջև—6 քայլ: Մարտիկների միջև միջանցները սողաններում—2 քայլ է, դասակների միջև—6 քայլ:

2) Հավաքի ժամանակ հեծանվորդները շարվում են հեծանվի ձախ կողմից թամբի մոտ և հեծանիվը պահում են դեկի մեջտեղից աջ ձեռքով բռնած:

226. ՀԵԾԱՆՎԱԿՈՐ ՄԱՍԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ հրաման է տալիս:

1) Զորամասը հեծանիվների վրա առաջ շարվելու համար:

ա) «Իմն» կամ «Այսինչին հետեվի՛ր»:

բ) «Ուղղությունը»

գ) «Գեղնալ» (ՎՈՏՆԱՏԵՂ):

դ) «ՆՍՏԻՐ—ՄԱՐՇ»:

«Վոտնատեղ» հրամանով հեծանվորդներն աջ փոտնատեղը թեք առաջ են դնում:

«Նստի՛ր—մարշ» հրամանով—նստում են, աջ փոտով հուպ են տալիս վոտնատեղը, ձախ փոտով դետնից թափ առնելով և առանց շտապելու, այդ փոտը դնում վոտնատեղի վրա, և սկսում են շարժումն իրենց հրամատարի (ուղղապահի) յետեվից, աստիճանաբար ավելացնելով արագությունը հրամատարի (ուղղապահի) որինակով:

2) Մասն առաջ շարժելու համար, հեծանիվները ձեռքով տանելով:

ա) «Իմն» կամ «Այսինչին հետեվի՛ր»:

բ) «Ուղղությունը»:

գ) «Քայլով (վազով)»—ՄԱՐՇ»:

Հեծանվորդները միաժամանակ սկսում են շարժումը քայլով (վազով), տանելով հեծանիվը դեկից աջ ձեռքով բռնած և այն քիչ դեպի ձախ թեքած:

3. Հեծանիվներով շարժման ժամանակ մասը կանգնեցնելու համար:

ա) «ԿԱՆԳ ԱՌՄԱՆ ՀԱՄԱՐ»:

բ) «ԿԱՆԳ ԱՌ»:

գ) «ՀԱՎՍՍԱՐ» (յեթե հարկավոր է):

Առաջին հրամանով, վոր տրվում է (համակերպվելով շարժման արագության հետ) 5-30 քայլ չհասած այն տեղին, վորտեղ մասը պետք է կանգ առնի, բոլորն աստիճանաբար դանդաղեցնում են շարժումը:

Յերկրորդ հրամանով հեծանվորդները դադարում են հեծանիվներից և կանգ առնում:

Յերրորդ հրամանով—հավասարվում են:

4) Շարժման արագությունը փոխելու համար:

«ԱՎԵԼԱՑՐՈ՛Ւ, (պակասցրու):

Հեծանվորդները, պահպանելով ուղղությունն և հավասարումը, աստիճանաբար ավելացնում (պակասացնում են) շարժման արագությունը:

227. ՄԱՐՏՈՒՄ ՀԵԾԱՆՎՈՐԴՆԵՐԸ շարժվում ու դործում են հեծանիվների վրա կամ հե-

ճանիվներից իջած ծալած հեծանիվները մեջ
քիչ ունենալով:

Հեծանիվների ծալելը կատարվում է «Հե-
ծանիվները Մեծքիսն» հրամանով:

Բայց անելը՝ «Հեծանիվները ԲԱՆԱՆ» հրա-
մանով:

Հեծանվավոր մասերը հեծանիվներից իջեց-
րած ժամանակ շարժվում և դործում են հրաճիղ
մասերի նման:

ԳԼՈՒԽ ՏԱՄՆՁՈՐՍԵՐՈՐԴ

ԿՐԱՁԻԳ ԳՈՒՆԴ

225. ԳՆԴԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԸ շարքերը ղեկավա-
րելիս գտնվում է աջտեղ, վորտեղից ամենից ա-
վելի հարմար է ղեկավարել գունդը:

Գնդի հրամատարի մոտ են գտնվում ռազ-
մական կոմիսարը, շտաբի պետը և սղդարարը:

Գումարտակների և վաշտերի հյւամատարնե-
րը գտնվում են իրենց մասերի առջևում կամ
թեկում:

229. ՀԱՎԱՔԻ ՀԱՄԱՐ գումարտակները
դասավորվում են կողք-կողքի կամ ծոծրակի դի-
մաց:

Գումարտակների և գնդի բոլոր ստորաբաժա-
նումների հարաբերական դասավորությունը, յե-
թե հարկավոր է նաև նրանց շարքը, միջանցներն
ու հեռակայությունները ցույց են տրվում գըն-
դի հրամատարի կողմից:

230. ԴՐՈՋՆ ԻՐ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԻ ՀԵՏ ՄԻՍ-
ՍԻՆ, գունդը հավաքի համար շարքերու ժամա-
նակ, կանգնում է գնդի կենտրոնի առջևում 25
քայլի վրա:

Գնդի շտաբի պետի առաջին ողնականը կանգ-
նում է առջևում 3 քայլի վրա: Յեթե դրոշի առ-
ջևում կանգնած է գնդի հրամատարը, շտաբի
պետի առաջին ողնականը կանգնում է դրոշի պա-
հապանների աջ թեկում:

ԴՐՈՋՆԻ ՄԱՍԿԱՆՆԵՐՆ ԵՆ
մեկ գերակետ ծառայության կրտսեր հրա-
մատար (դրոշակակիր) և գնդի հրամատարի
կողմից նշանակված յերկու լավագույն մար-
տիկներ:

Ավագ պետին ցիմավորելու համար գունդը
շարքերու ժամանակ ամբողջ պետկադմը կանգնում
է իրենց ստորաբաժանումների աջ թեկում ջոկերի
հրամատարների գծի վրա, մնացած պետերի կազ-
մը՝ շարվածքի ձախ թեկում: Դրոշը — աջաթեկ-
յան մասից դեպի աջ, դրոշից աջ կանգնում է
նվազախումբը, նվազախումբից աջ՝ գնդի հրամա-
տարությունը (ռազմական կոմիսարը — գնդի հր-
ամատարից ձախ, շտաբի պետը — հրամատարի
ծոծրակի դիմաց):

231. ԳՈՒՄԱՐՏԱԿՆԵՐԻ ԳՐԱՎԵԼԻՔ ՏԵՂԵ-
ՐԸ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ կարելի չէ դուրս կան-
գել ուղղացույցներին:

Ուղղացույցները դուրս են վազում գծի վրա
(կամ գնում են տեղերը) ավագ պետի կարգադը-
րությամբ և գումարտակների հրամատարների

հրամանով. «Ուղղացույցներ—ԳԾԻ ՎՐԱ», «Ուղղացույցներ—ՏԵՂԵՐԴ»:

Նրանց շարվածքի ճշտությանը հսկում ե գնդի շտաբի պետը:

232. ԳՆԴԻ ՀՐԱՄԱՏԱՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՏՎԱՆ
ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆՆԵՐԸ, վոր վերաբերում են գնդի բոլոր ստորաբաժանումներին, նախապես կրկնում են գումարտակների հրամատարները, վորոնք, ստուգելով իրենց գումարտակների պատրաստությունը, տալիս են կատարողական հրամանները:

Ամբողջ գնդի շարժումն սկսելու համար հրամանը տալիս ե գնդի հրամատարը:

ա) «Գուկդ—ԶԳԱՍՏ:

բ) «Ուսնիվար, ձիավարներ հեծի՛ր» (յերկարաձիգ):

Գումարտակները կատարում են գումարտակների հրամատարների և հրետանական բաժնյակի հրամատարի կրկնած հրամանները:

գ) «Ուղղությունն աջսինչ տեղը, աջսինչ տեղը գնալու համար»:

Շարժման հերթը (գումարտակների հրամատարները մատնանշում են ստորաբաժանումների հերթերը գումարտակներում):

դ) «Հավասարումն աջ (ձախ, դեպի կենտրոն)»:

զ) «Այսինչ գումարտակ բայլով»:

Գումարտակների և բաժնյակի հրամատարները, կրկնելով հրամանները և ստուգելով պատ-

րաստությունը, տալիս են կատարողական «ՄԱՐԾ» հրամանը, վորի համաձայն սկսում են շարժումը:

Շարժման ժամանակ գնդի հրամատարը, կոմիսարը, շտաբի պետը, քիմիական ծառայության պետը, կապի պետը պատվիրակների հետ միասին սովորաբար շարժվում են նվազախմբի առջևում:

Դրոշը պահպանների հետ միասին — առաջավոր վաշտի առջևում:

ՆՇԱՆՆԵՐ ՅԵՎ ԱԶԴԱՆՇԱՆՆԵՐ ՇԵՏԵՎԱԿԻ
 ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՍԱՐ, ՎԱՇՏԻՑ
 ՍԿՍԱԾ ՅԵՎ ԱՎԵԼԻ ՑԱԾ

սահմանվում են.

ԻՆՁ Ե ՀԱՂՈՐԴՎՈՒՄ	Ն Շ Ա Ն	Ազգանուն
1. Ուշադրություն	Ձեռքը վեր բարձրացնել և պահել մինչև պատասխան ստանալը:	
2. Կանչում եմ 1-ին դասակը	Վեր բարձրացնել յերկու ձեռքը, ցած իջեցնել և խուլույն նյեթ վեր բարձրացնել մեկ ձեռքը մեկ անգամ:	
3. Կանչում եմ 2-րդ դասակը	Վեր բարձրացնել յերկու ձեռքը, ցած իջեցնել և խուլույն և յնթ բարձրացնել մեկ ձեռքը յերկու անգամ:	
4. Կանչում եմ 3-րդ դասակը	Վեր բարձրացնել յերկու ձեռքը, ցած իջեցնել ու խուլույն նյեթ բարձրացնել մեկ ձեռքը յերեք անգամ:	
5. Պատասխան Ցենում եմ	Վեր բարձրացնել ձեռքը և ցած իջեցնել զեպի կանչի կողմը:	
6. Զորամասը հավաքել (բինձ մոտ)	Վեր բարձրացնել յերկու ձեռքը:	

ԻՆՁ Ե ՀԱՂՈՐԴՎՈՒՄ	Ն Շ Ա Ն	Ազգանուն
7. Ընկեր հրամատարներ ինձ մոտ	Վեր բարձրացնել յերկու ձեռքը, մեկում գլխարկը բռնած:	
8. Զորամասը բացառահիլու (բացվիր)	Վեր բարձրացնել ձեռքը և այն թափահարել գլխի վերևում այդ ու ձախ:	
9. Զորամասը ցանկացած ուղղությամբ թայլով շարժելու (բայլով-ՍԱՐՇ)	Ձեռքը թափահարել մեկ անգամ և մեկնել այն շարժման ուղղությամբ:	
10. Զորամասը վաղով շարժելով (բ. Վ. ա. զ. ո. վ. ՍԱՐՇ)	Ձեռքը թափահարել յերեք անգամ և մեկնել այն շարժման ուղղությամբ:	
11. Զորամասը կանգնեցնելու (ԿԱՆԳ ԱՌ)	Յերկու ձեռքը վեր բարձրացնել և արագ ցած թողնել:	
12. Պառկիր	Վեր բարձրացել մեկ ձեռքը և արագ իջեցնել:	
13. Կրկնիր չեմհատկանում	Ձեռքերը մեկնել հորիզոնական դրությամբ:	
14. Կրակ բանալ	Ձեռքով յերկու անգամ հորիզոնական թափահարել, վերից հետո այդ ձեռքը մեկնել զեպի կրակ բանալու կողմը:	

ԲԱՌԱՑՈՒՑԱԿ

Ականանետ—миномет

Ականանետային համրանք—минометный расчет

Աղեղնակ—дужка

Առատամ—хобот

Արտանկում (ընկոց),—выпад

Ավիաազդարարական գույք—авиасигнальное
имущество

Բացում, բացադառում—развертывание

Բերնակալ—надульник

Բնագիծ—рубеж

Ծծաշար, սյուների գծաշար—линия колонн

Գնդացրային զուգաշար սյուն—колонна по два
пулемета

Գնդերիթ—болт

Դասակասյուների գծաշար—линия взводных
колонн

Դարձյակ—цапфа

Զրահաշար—броневой

Զրահամեքենա—бронемашин

Թափակ—колпак

Թափանվակ—маховичек

Ծալքավոր—гофрированный

Ծոծրակալ—затыльник

Վարչական դասակ—взвод управления

Կող—станина

Կողմնորոշ—ориентир
 Կապավոր—связной
 Հեռակայություն—дистанция
 Հեռաչափող—дальномерщик
 Հրասնդիկ—мортирка
 Զեռնասայլով (հրամ)—тачкой (ком)
 Մասնատած շարք, կարգ—расчлненный строй,
 порядок
 Յերուն—выступ
 Յեղեղնիաձևի բարձրանալ—под'ем елочкой
 Յերկակի պուտ—парный пост
 Յերկուսել—дублировать
 Նախափողակ—патрубок
 Շարան—эшелон
 Շարանում—эшелирование
 Շարափակ—замыкающий
 Շարափոխություն—перестроение
 Ոձաշար—змейка
 Սահում, սայթաքում—скольжение
 Վերածիդ հրաձգություն—стрельба на вскидку
 Վերաբարձ—под'емник
 Վերձուլիկ—прилив
 Ուղղան—целик
 Ուղղապահ—направляющий
 Ուղղեկավոր—правильный
 Փանֆարիստ—фанфарист

